

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

BİLİM · BELGE · İNCELEME / DİZİSİ

amnon kapeliouk
SABRA ve ŞATILA
katliamları

YALÇIN YAYINLARI

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

SABRA VE ŞATİLA KATLIAMLARI
AMNON KAPELIOUK

1. Basım — Eylül 1985

SABRA VE ŞATILA KATLIAMLARI — Belge / Amnon Kapellouk /
Türkçesi: Cem Sofuoğlu / Gül Matbaası'nda dizilip basılmıştır /
YALÇIN YAYINLARI: Klodfarer Caddesi No. 24/3 Türbe - İstanbul
Tel.: 523 53 87

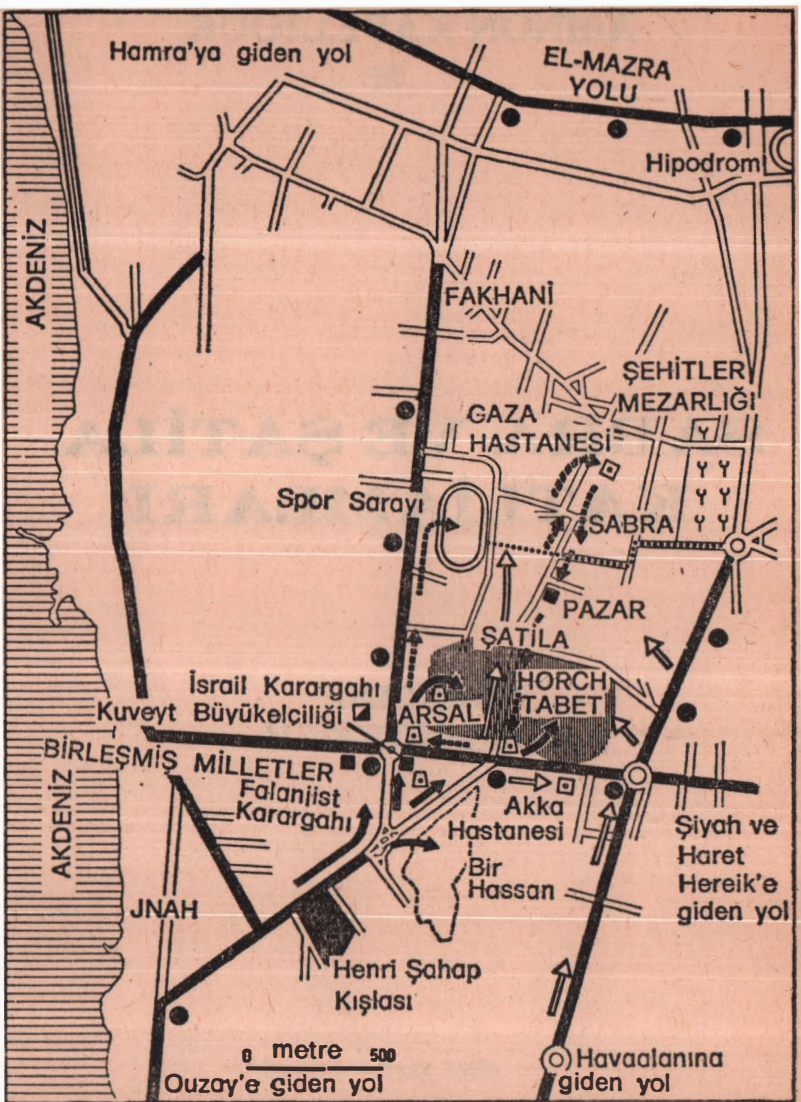
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

AMNON KAPELIOUK

SABRA VE ŞATILA KATLIAMLARI

**TÜRKÇESİ:
CEM SOFUOĞLU**

- İsrail birliklerinin mevzileri
- ▲ Toplu Mezarlar
- İsraili'ler tarafından denetlenen yollar
- SABRA ve ŞATILA Kampları arasındaki sınır
- Silahlı güçlerin 16 Eylül Perşembe günü takip ettikleri yön
- Kampların tahrip edilen bölgeleri
- Silahlı güçlerin 17 Eylül Cuma günü takip ettikleri yön
- Silahlı güçlerin 18 Eylül Cumartesi günü takip ettikleri yön
- Silahlı güçlerin 18 Eylül Cumartesi günü takip ettikleri yön

14 EYLÜL 1982 SALI

«Demir Kafa» Harekâtı

Saat 16.10'da büyük bir patlama sesi tüm Doğu-Beyrut'ta yankılanır. Akrafiyeh semtindeki Katayep Partisi'nin (Hıristiyan Falanjist'lerin Partisi) ikinci katına yerleştirilen 50 kg. ağırlığındaki bir bomba binayı havaya uçurur. Tam o sırada, yaklaşık üç hafta önce (28 Ağustos 1982'de) seçilen Lübnan'ın yeni Cumhurbaşkanı Beşir Cemayel, partinin Beyrut bölgesi kadrolarıyla her salı yapılan toplantılardan birindeydi, fakat bu defaki toplantı cenaze töreninden sekiz gün önce bir çeşit elveda niteliği taşımaktaydı.

Bir tepe üzerine inşa edilmiş Sasin Caddesi'ndeki sarı renkli üç katlı bina, iç savaşın başlangıcından beri Beyrut'u ikiye ayıran Müze geçidine bir çıkıntı yapmaktadır. Binanın çevresindeki diğer yapılar da ciddi şekilde hasar görmüşlerdir. Kurtarma ekipleri derhal olay yerine ulaşırlar. İsrail Ordusu Tsahal(*) iki helikopterle doktor ve ayrıca, yıkıntıları temizlemek için ekipler gönderir. Semtin dar sokaklarından geçerken, arabaların kapılarını söken ve kısa bir süre sonra sayısız jip ve traktörle birleşen, birçok zırhlı personel taşıyıcı suikast yerinde mevzilenir. Çelik yelekli ve miğferli İsrail askerleri bütün Akrafiyeh semtini kuşatırlar.

34 yaşındaki genç Cumhurbaşkanı ile ilgili ilk gelen

(*) Tsahal: İsrail Savunma Ordusu'nun İbrani dilindeki baş harfleri.

haberler birbiriyle çelişmektedir. Falanjist'lerin radyosu Beşir'in suikastten yalnız yara bere almadan kurtulmakla kalmayıp, «kurtarma çalışmalarını da bizzat yönettiğini» duyurur. Bu haber bütün semtte geleneksel sevinç belirtisi olan havaya açılan ateşlerle, neşeli haykırıışlara neden olur. Diğer bir radyo istasyonu ise, «Beşir'in sadece hafifçe ayağından yaralandığını ve yıkıntılar arasından sağ olarak çıktığını» duyurur. Fakat saat 19.30'da, Falanjist'lerin resmi yayın organı Lübnan'ın Sesi Radyosu, Beşir Cemayel'in akıbetinin henüz bilinmediğini ilan eder. Ne zaman ki, alışlagelen yayınına aykırı olarak, Lübnan Radyosuyla beraber yalnız klâsik müzik yayınına başlar artık kuşku yoktur, Şeyh Beşir ölmüştür. Aynen 6 Ekim 1981'de Enver Sedat'ın ölümüyle sonuçlanan suikastte olduğu gibi, haberi dünyaya ilk olarak duyuran Amerikan televizyonlarıdır: Lübnan Cumhurbaşkanı Beşir Cemayel öldürülmüştür. Saat 22.30'da Falanjist'lerin esas yapısını oluşturdıkları «Birleşik Hristiyan Milisleri»nden gelen bir telefon, Beşir Cemayel'in cesedinin binanın yıkıntıları arasında bulunduğunu doğrular. Parçalanmış cesedi bir İsrail subayı tanımıştır. Öldürülen başkanın babası Piyer Cemayel tarafından yönetilen kurtarma ekipleri, Falanjist Parti'nin üç önde gelen sorumlusunun da aralarında bulunduğu 24 ceset bulacaklardır.

Bütün Lübnan halkı şaşkına dönmüştür. Herkes bu suikastı kimin tertipleyebileceğini tahmine çalışmakta ve bu konuda bir sürü yorum yapılmaktadır. Falanjist Partisi sorumluları «suç ortaklarının içeriden olduğunu» söylüyorlardı. Aralarında bir tanesi İsraili bir gazeteciye «Başkana yapılan suikastten potansiyel çıkarı olanların, FKÖ ve Suriye'den diğer aşırı uca kadar uzandığını» ileri sürer. İsrail içinse bu suikastin sonuçları epey ağırdır. Öldürülen başkan Filistinli'lerin yeminli düşmanıydı. Beşir Cemayel birkaç ay önce kendisiyle yapılan ve **Nouvel Observateur**'de (19-25 Haziran 1982) yayınlanan görüşmede, Ortadoğu'da bir halkın fazla olduğunu, bu fazla halkın da Filistin halkı olduğunu açıklamaktan kaçınmamıştır.

Hasımları onu «İsrail süngüleri üstünde oturan bir başkan» olarak niteliyorlardı.

Gerçekten de Lübnan'da süren içsavaş sırasında, İsrail ile işbirliği yapmaktan kaçınmamıştı. Bu işbirliği, 4 Haziran 1982'de başlayan İsrail-Filistin savaşından beri artık ortadaydı. Başbakan Menahem Begin ve Savunma Bakanı General Şaron, Beşir Cemayel'in daha önceki sözlerine dayanarak onu, kendilerinin destekçisi olarak görüyorlardı. Likud Partisi'nin (İsrail'de iktidarda bulunan milliyetçi-sağcı partilerin oluşturdukları cephə) 17 Temmuz'da Tel-Aviv'de düzenlediği büyük gösteride Başbakan, 250 bin kişiye hitaben yaptığı konuşmada, «Bu yılın bitiminden önce Lübnan'la bir barış antlaşması imzalamış olacağız!» diye açıklamıştı.

Beşir Cemayel'in Cumhurbaşkanlığına seçilmesi gerçekten, General Şaron'un bu savaşta ilk açık siyasi zaferi olmuştur. O güne dek her fırsatta hasımları Şaron'a, önceden söylemiş olduğu hedeflere henüz ulaşamadığını söylemekten geri kalmıyorlardı: Sözü edilen bu hedef ise, FKÖ (Filistin Kurtuluş Örgütü)nün ve yöneticilerinin yok edilmesi idi. Diğer bazıları ise tam tersine, FKÖ'nün yaşamış olduğu deneyler sayesinde, uluslararası alanda güçlendiğini ileri sürüyorlardı. Maddi hasarın ve sivil kayıpların çok büyük olduğu, kanlı savaşlarla geçen birçok hafta (Lübnan kaynaklı istatistiklere göre 18.000 ölü ve 30.000 yaralı), Amerika dahil uluslararası kamuoyunun İsrail'e verdiği desteğin azalmasına yol açmıştı. Yahudi toplulukları bile, özellikle Batı-Beyrut'un yoğun bombardımanı karşısında tepkilerini gizlememişlerdir. Begin'in siyasetine karşı çıkanlar, 2 Eylül'de «Reagan Planı»nın açıklanmasıyla Batı-Şeriya ve Gazze Şeridi'nin ilhakı hayallerinin sona erdiğini anlamışlardı. Nihayet, konuyu bitirmek için şunu ekleyelim ki, İsrail devleti daha önce belki de benzeri görülmemiş şekilde ikiye bölünmüştü. Birçok İsrailli bu savaşı, ülkenin yaşamının söz konusu olmadığı, Filistinli bir Davit'le, İsrailli bir Goliyat arasındaki eşit olmayan bir mücadele olarak niteliyorlardı. Fakat bu defa köşeye

sıkışan İsrail değil, hasmı Filistinli'lerdi. Kısaca protesto etmek için savaşın sonunu beklemeyen çok sayıdaki muhalifiyle, halkın benimsemediği bir savaştı bu. Yahudi Devletinin tarihinde görülmemiş bir olay...

O zamana gelinceye kadar, İsrail saldırısının gerçek mimarı, Savunma Bakanı Ariel Şaron tüm eleştirileri tek bir kelimeyle yanıtlayabilmişti: «Baylar, sabredin yakında bu savaşın meyvalarını verdiğini göreceğiz» sözünü sık sık yineliyordu. Ağustos ayı ortalarında elindeki kozu ortaya çıkarma sırası gelmişti: Adayı Beşir Cemayel Lübnan Cumhurbaşkanı seçilir. General Şaron'un Ortadoğu ölçütünde çizmiş olduğu strateji çerçevesinde, Lübnan'da kurmayı istediği yeni düzen şekillenmeye başlıyordu. Gözlemcilere göre, İsrail tanklarının desteğini almadan başkanlık koltuğunda oturma olanağı bulamayacak olan Beşir Cemayel, herkese karşı ve herşeye rağmen seçilmişti. Ariel Şaron haklı olarak artık zaferini kutlayabilirdi, o da zaten zaferini kutlamaktan geri kalmadı.

Yeni başkana, Cumhurbaşkanlığına seçilmesinden hemen sonra ilk kutlama telgrafını gönderen kişi İsrail Başbakanı Menahem Begin olmuştur: «Cumhurbaşkanlığına seçilmenizi tüm kalbimle kutlarım. Lübnan'ın özgürlüğü ve bağımsızlığı için gerçekleştireceğiniz önemli tarihsel görevinizde Tanrı sizi korusun aziz dostum. Dostunuz Menahem Begin.»

Cemayel'in Cumhurbaşkanlığına seçilmesi, İsrail'in 1976'dan beri Falanjist'ler ve onların genç askeri önderleri Beşir Cemayel'i Lübnan'a egemen kılmak için yaptığı gizil, fakat sürekli girişimlerini tamamlıyordu. Bunun için herşey seferber edilmişti: Askeri yardım, İsrail'deki özel kamplarda askeri eğitimler, haberalma servislerinin operasyonlardaki eşgüdümü ve nihayet Falanjist önderlerle önce İşçi Partisi yöneticilerinin, 1977 Mayıs'ından itibaren de Likud Partisi yöneticilerinin buluşmaları. Her iki taraf arasındaki bu işbirliği giderek güçlenmişti. İsrail Genelkurmay Başkanı Rafael Eytan'ın, Beşir Cemayel'in öldürülmesi üzerine «O, bizden biriydi» demesi rastlantı değildir.

Bu arada İsrail'de, «Şeyh Beşir»in Cumhurbaşkanlığına seçilmesinin hemen ertesinde ilk endişe belirtileri ortaya çıkmaya başlamıştı. Yeni Cumhurbaşkanı, Begin ve Şaron'u ilk planda ilgilendiren konu olan, derhal bir barış antlaşması imzalanması için hiç te o kadar aceleci gözüküyordu. Bir barış antlaşması imzalanması için ilk İsrail baskıları hemen kendini hissettirmeye başladı, fakat Beşir Cemayel, böyle bir antlaşmanın savaştan harap olmuş ülkesini yeniden inşa için gereksindiği yardımları almayı istediği Arap dünyasından Lübnan'ı koparacağını belirtiyordu. Beşir Cemayel kendisinden ısrarla, daha önce kabul ettiği antlaşmayı onamasını isteyen İsraili'lere, henüz zamanın uygun olmadığını ve bir barış antlaşması imzalayabilmesi için önce ulusal uzlaşmayı ve barışı gerçekleştirmesi gerektiğini söylüyordu.

Öldürülmesinden onbeş gün önce, 1 Eylül gecesi Beşir Cemayel, Kuzey İsrail'de bir kıyı şehri olan Nahariye'de Begin, General Şaron ve Dışişleri Bakanı İtzhak Şamir'le gizlice buluşur. Sürtüşme artık en keskin aşamasına ulaşmıştır. Buluşmanın tertipçisi Begin, yeni Cumhurbaşkanı'nın verdiği sözlerden geri dönmeye çalıştığını anlamıştır. Begin, Ortadoğu'da büyük bir önemi olacağına inandığı bir barış antlaşmasının imzalanması için diretir. Beşir, Begin'i şöyle yanıtlar: «İsrail'le bugün bir barış antlaşması imzalamak, Yakındoğu'nun kalbine dinamit koymak demektir.» Begin'den biraz sabırlı olmasını ve iktidarını sağlamlaştırması için beklemesini rica eder. «De facto bir barış kabul, fakat gerektiği şekilde yapılacak bir barış daha sonra,» der, fakat bunun için hiçbir tarih belirlemez. Buluşma boyunca Ariel Şaron sabırsızlığını saklamaya gerek görmez. Beşir Cemayel'e «Ben işleri çabucak çözümlemesini seven biriyim. Ama, korkarım bizimle oynuyorsunuz» der. Gerginlik doruk noktasına çıkmıştır. Cemayel'in yakınlarının naklettiklerine göre, yeni cumhurbaşkanı bileklerini göstererek: «Eğer beni durdurmak istiyorsanız yapacağınız tek şey bileklerime kelepçe geçirmektir. İsrail'e bağlı biriyle değil, Lübnan Cumhurbaş-

kanıyla konuştuğunuzu sizlere anımsatırım. Bizim de kendimize göre haklı olduğumuz nedenlerimiz var» diye bağırır.

Gece saat 23.00'te başlayan tartışma, bu şekilde sabah saat 03.00'e kadar devam eder. İlk «sızıntıların» yayılması için bu buluşmanın üzerinden yirmi dört saat bile geçmez. İsrail Radyosu buluşma haberini bizzat yayınlar. Bu yayın üzerine Beşir Cemayel hiddetten kudurur. Buluşmanın kamuoyuna duyurulmasının amacının, Cemayel'in itibarını düşürmeye yönelik olduğu kesindir. Beşir Cemayel'in olayı derhal yalanlamasını ise, hiç kimse ciddiye almaz. Bu görüşmeden sonra Beşir Cemayel son olarak öldürülmesinden iki gün önce, 12 Eylül günü General Şaron ile Cemayel ailesinin doğum yeri olan Bikfayah'ta buluşmasının dışında, bir daha İsraili'lerle buluşmayı reddeder. Şaron ile buluştuğu zaman ona, geçen buluşmayla ilgili «sızıntı»lardan dolayı kızgınlığını belirtir. Ardından, Lübnan'da durumu istikrara kavuşturacak ve seçilmesini kuşkuyla karşılayan Arap dünyasıyla ilişkilerini düzeltecek yeterli zamanın kendisine tanınması talebini yineler. Cemayel, Müslüman yönetici Sayeb Salam ile yaptığı bir görüşmede, İsrail'in bir barış antlaşması imzalaması için kendisine yaptığı baskılardan açıkça yakınır. Öte yandan Beşir, Lübnan'ın büyük günlük gazetelerinden *L'Orient-le-Jour*'un başyazarı ile doğrudan temasa geçer ve ona, Begin'le görüşmek için Nahariye'ye gittiğini itiraf ederek, bu dönem yapılacak her barış antlaşmasının, ülkenin bölünmesine neden olacağını İsrail'e inandırmak için gazetenin yardımını ister. Bunun üzerine birdenbire Müslümanlarla yeni cumhurbaşkanı arasındaki buzlar çözülür. Bu gelişmeye ek olarak, İsrail'le olan ilişkileri ise her geçen gün daha da kötüleşir.

Şaron ise oyunu terketmeye hazır değildir. Nahariye'deki gizli görüşmelerden bir hafta sonra, Kiriath Shmonah'daki bir açık hava toplantısında, eğer Lübnan İsrail'le bir barış antlaşması imzalamazsa, Güney-Lübnan'da statüsü

ülkenin diğer kesimlerinden farklı olacak, 40-50 km. derinliğinde bir «güvenlik şeridi» oluşturacaklarını açıklar. General Şaron'un 'yakın çevresindekilerden barış antlaşması imzalanmazsa, «Güney-Lübnan'dan çıkmaya-
cağız. Suriye Bekaa vadisinde kaldığı sürece, Cemayel sadece Beyrut bölgesinin cumhurbaşkanı olarak kalacaktır» sözleri sık sık işitiliyordu. Tarafsız İsrail Gazetesi Haaretz buna şiddetle karşı çıkar. General Şaron'un bu açıklamasından iki gün sonra yayınlanan bir başyazı onu, «Lübnan'a dış politikasını dikte ettiren bir Roma valisi»ne benzeterek, «buyrukları ve tehditleri»nden ötürü Şaron'u eleştirir.

Bu uyarılar savunma bakanını hiç etkilemiş görünmez. Tam tersine kararlı olduğunu göstermek için Güney-Lübnan'da, Lübnan Ordusu'nun asilerinden, İsrail'e tamamen bağımlı ve kayıtsız şartsız müttefiki Saad Haddad'ın denetimindeki bölgeyi genişletir. Verdiği emir üzerine Tsahal Falanjist güçlerin güneye İnmelerini engeller. Eylül'ün ilk günlerinde İsrail Ordusu Sayda'da, İsrail ile Lübnan arasında barış antlaşması imzalaması çağrısında bulunan pankartları taşımayı reddeden Falanjist'lerin gösterilerini yasaklar.

Beşir Cemayel o sıralarda, 20 Eylül tarihli haftalık Time Dergisi'nde yayınlanacak son görüşmesini yapar. Orada da İsrail'le barışın «zamanı geldiğinde» imzalanacağını yineler. Kendisine temel hedef olarak, Lübnan hükümetinin otoritesinin sağlanmasını ve «tüm Lübnan toprakları üzerinde» güvenliğin temin edilmesi sorumluluğunu saptar.

Bu açıklama İsrail'de, belki de firarından ötürü Saad Haddad'ı yargılamak üzere, işgali altında bulunan bölgeden çıkarma amacına yönelik bir açıklama olarak değerlendirilir. Halbuki Menahem Begin, Nahariye'deki gece buluşmalarında Beşir Cemayel'i tehdit edici bir sesle «Biz dostlarımızı koruruz» diyerek, onu zamansız herhangi bir girişime karşı uyarıyordu. Lübnan'ın yeni cumhurbaşkanının olmaya başladığı tutum, İsrail yöneticilerini hırçınlaştırı-

yordu. Bazıları açıkça, «Cemayel'i kendi ellerimizle iktidara getirdik, şimdi ise bizim zararımıza iş yapmaya kalıyor» demeye başlamışlardı. Gerçekte, bu döneme kadar İsrail yöneticileri arasında iki eğilim belirmişti. Birinci eğilim, Beşir'den geleneksel olarak kuşkulu, onu karşılığında hiçbir şey vermeden, daha ve sürekli almaktan başka bir şey bilmeyen biri olarak suçluyordu. Diğer eğilim ise, tam tersine, İsrail yardımıyla amacına ulaştıktan, yani iktidara geldikten sonra, «borcunu ödemekten» vazgeçemeyeceğini ileri sürüyordu. Hiç kuşkusuz, bu eğilim her geçen saat durumunun zayıfladığını görüyordu.

Bu tartışma, tamamen yeni bir durum yaratacak olan Akrafiyeh'teki patlamayla sona erer. Cemayel'e yapılan suikastin haberi, olaydan çok kısa bir süre sonra General Şaron'un masasının üstüne gelir. Şaron derhal fırsattan yararlanıp, Batı Beyrut'u işgale karar verir. Lübnan başkentinin batı kesiminin işgali, Şaron'un savaşın başından beri gerçekleştirmeyi arzu ettiği şeydir. Daha önceden örgütlenen plana göre, savaşın ilk haftasının sonunda İsrail şehrin kapılarına dayandığında, Batı-Beyrut'a Falanjist'ler girecekti. Bununla birlikte «Falanjist müttefikler», ya güçsüzlükten ya da siyasal nedenlerden ötürü, sözleşmede kendilerine düşen yanı yerine getirmemişlerdi. Bu zaman zarfında da, Batı-Beyrut'ta bulunan Filistinli ve ilerici güçler, bir saldırı girişiminde bulunduğunda İsrail'e önemli kayıplar verdirecek şekilde örgütlenmişler ve gerekli tahkimatları yapmışlardı. Fakat General Şaron'u saldırı düşüncesinden caydıran bu durum değildi. Beyrut kuşatmasına katılan yüksek rütbeli İsrailli subaylar —bunların arasında Batı-Beyrut'a yönelik olası bir saldırıyı protesto etmek için Temmuz ayı sonunda görevinden istifa eden Albay Eli Geva da vardır— uzun süreli kuşatma boyunca, böyle bir saldırının tüm hazırlıklarının en iyi ve en güzel şekilde hazırlandığını ve yürürlüğe konması için bir emrin yeterli olduğunu anlatmışlardı. Her askeri birim görev olarak, bir semti veya bir apartman bloğunu kuşatmayı üstlenmiş ve bu amaca yönelik olarak eği-

tim görmüştü. Gene bu subaylara göre Şaron, harekâta yeşil ışık yakmaları için politikacılara baskı yapıyordu.

Bu arada uluslararası kamuoyu harekete geçip, FKÖ savaşçıların ve yöneticilerinin, Amerikan-Fransız-İtalyan askerlerinden oluşan bir barış gücünün koruması altında Beyrut'tan çekilmeleri sonucuna ulaşıyordu. 21 Ağustos'ta ilk Fransız birlikleri limana iniyorlardı. O andan itibaren, en azından uluslararası güce ait birlikler şehirde kaldığı sürece, İsrail birliklerinin Batı-Beyrut'a girmeleri olanaksızlaşıyordu.

İsrail, 1 Eylül'de FKÖ'lü gerillaların çekilmesinden sonra, **deniz piyadelerini** olabildiğince çabuk geri çekmesi için ABD nezdinde girişimde bulunur. Diğer yandan Lübnanlı yöneticiler, Fransız askerlerinin şehirde kalmaları ve Lübnan ordusunun Batı-Beyrut'ta denetimi sağlamasına yardımcı olmaları için Fransız yetkilileri nezdinde boşuna girişimlerde bulunurlar.

13 Eylül günü, Beşir Cemayel'in öldürülmesinden ve İsrail Ordusu'nun Batı-Beyrut'a girişinden bir gün önce, uluslararası barış gücüne ait son 850 Fransız paraşütcüsü ve piyadesi koruma sürelerinin bitiminden on gün evvel şehri terkederler. İsrail Genelkurmay Başkan Yardımcısı General Moşe Levi, İsrail Ordusu'nun Batı-Beyrut'a girişinden iki gün sonra Yahudi yılbaşıyla dolayısıyla radyoda yayınlanan konuşmasında, «bizim için şurası kesindi, teröristlerin Batı-Beyrut'u gerçekten terk edip etmediklerini er veya geç yerinde gözlerimizle görmek zorundaydık» diyecekti. **Haaretz** Gazetesi'nin, İsrail'de kamuoyuna kendisini kabul ettirmiş savaş muhabiri Jeev Schiff, Beşir Cemayel'in öldürülmesinden önce İsrail Ordusu'nun, orada bulunabilecek FKÖ yöneticilerini yakalamak ve yok edilmeye fırsat bulunamayan belgeleri ele geçirmek için FKÖ genel karargâhına kadar ilerlemeyi öngördüğünü ortaya çıkardı. Fakat Filistinli'ler bu olasılığı düşünmüşler ve çok önemli belgelerin mikrofilmlerini çıkartarak, adamları aracılığıyla Batı-Beyrut dışına çıkartmışlardı.

Şaron, Tsahal'in Batı-Beyrut'a girişinden iki hafta ön-

ce, İtalyan kadın Gazeteci Oriana Fallaci ile yaptığı görüşmede, hiçbir zaman bir saldırıyı düşünmediğini söylüyordu. Fakat ardından «eğer Beyrut'a girmemizin gerekliliği konusunda ikna olsaydım, dünyada hiç kimse beni durduramazdı. Demokratik ya da anti-demokratik, kendi hükümetim bile karşı çıksa oraya girerdim» diye ekliyordu. Şaron'un açıklaması, İsrail'de öylesine büyük tepki uyandırdı ki, bu sözleri söylediğini yalanladı ve yanlış olarak aksettirildiğini ileri sürdü. Halbuki, 14 Eylül günü bu sözlerine uygun olarak hareket ediyordu.

Şaron, Lübnan Cumhurbaşkanı'na karşı girişilen suikast haberini alır almaz, Batı-Beyrut'a girmek için hazırlıklara başlar. Derhal, Doğu-Beyrut'taki kendi karargâh merkezine gider. Beyrut Havaalanı bölgesinde bulunan Lübnan Ordusu'na bağlı bir subay, 14 Eylül günü saat 18.00'de bir İsrail hava köprüsünün kurulup işlemeye başladığını, **Alans France-Press** muhabirine açıklar. O andan itibaren, tanklar ve askerler uçaklara yerleştirilmeye başlanmıştır. Beşir Cemayel'in öldüğü resmen açıklandığında, Şaron başbakanıyla temasa geçer. Bu iki adam birlikte, önceden kendi hükümetlerine danışmadan Batı-Beyrut'u işgal etmeyi kararlaştırırlar. Sadece, işgali destekleyen Dışişleri Bakanı İtzhak Şamir bu karardan haberdar edilir.

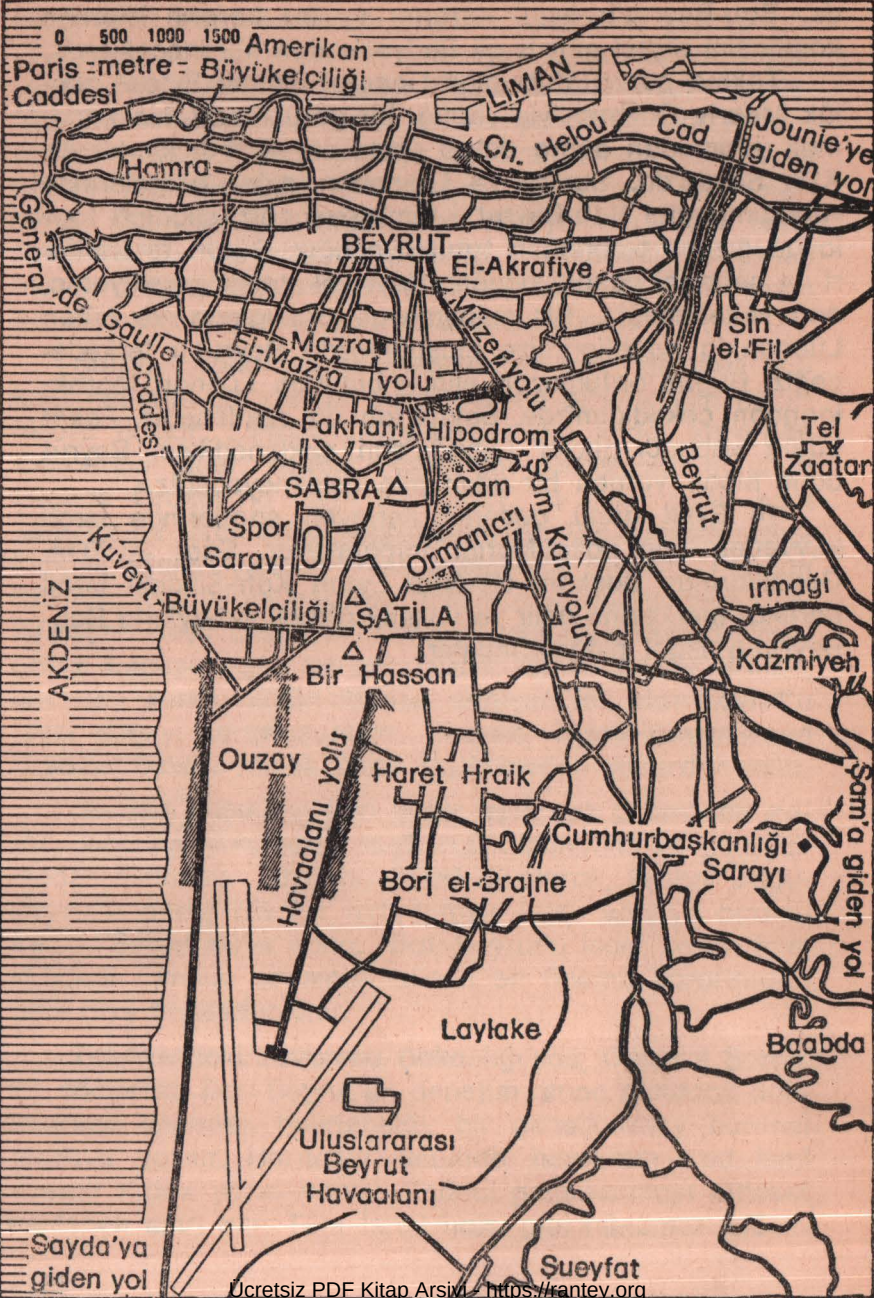
Savaşın başından beri ikinci defa çok önemli bir karar, önceden hükümetin düşüncesi alınmadan ve görüşülmeden alınmıştır. İsrail hükümeti ilk olarak, Tsahal Doğu-Beyrut'a girdiğinde bir oldu-bittiyle karşı karşıya bırakılmıştır. Şaron daha sonra, Batı-Beyrut'u işgal kararı için, «Lübnan Savaşı sırasında alınan en önemli kararlardan biri» diye bahsedecektir.

Tel-Aviv'deki Savunma Bakanlığı'nda, General Şaron'un odasında, Batı-Beyrut'un denetim altına alınacak noktalarının önceden belirlendiği, bir genelkurmay haritası masaya yayılır. Haritanın üstünde harekâtın kod ismi «Demir Kafa» yazısı vardır. Tsahal genelkurmayı nihayet beklenen emri alır. Tüm İsrail halkı gibi hükümet üyeleri

de, Batı-Beyrut'u işgal kararını ve bu kararın işlerliğe konmasını ertesi gün İsrail Radyosundan öğreneceklerdir.

Takma adı «Rafal» olan General Rafael Eytan, günlük **Maariv** Gazetesi'yle yaptığı bir görüşmede, hiç kaçamak yapmadan dobra dobra şöyle der:«Şimdi içerideyiz. Aynı Sayda'da, Sur'da ve Lübnan'ın diğer bölgelerinde yaptığımız gibi Batı-Beyrut'u temizleyeceğiz, silâhları toplayacağız ve teröristleri tutuklayacağız. Bütün teröristleri ve şeflerini yakalayacağız. Neyi yoketmek gerekiyorsa, onu yokedeceğiz. Bir anlaşmaya varıldığında ve bütün Lübnan'da hedeflerimize ulaştığımızda Beyrut'u terkedeceğiz. Bugün ordumuzun elinde bulunan Lübnan topraklarından çekildiğimizde, Beyrut'tan da çekileceğiz. Fakat bütün yabancı güçler Lübnan'dan çekilmedikçe, Beyrut dahil hiçbir yerden bir adım bile çekilmeyeceğiz.»

14 Eylül günü, gecenin ilerleyen saatlerinde İsrail kuvvetleri son hazırlıklarını tamamlarlar. Saat 23.00'te, Genelkurmay Başkanı General Eytan Kafr-Sil'deki İsrail harekât merkezine gelir ve yüksek rütbeli subaylarla Batı-Beyrut'u işgal plânını inceler.

15 Eylül 1982 Cuma günkü İsrail ilerlemesi

II

15 EYLÜL ÇARŞAMBA

İsrail bir Arap başkentini işgal eder

General Amir Drori, İsrail Genelkurmay'ında önemli yeri olan bir kişidir. Hem İsrail'in kuzey bölgesi komutanıdır, hem de Golan Tepeleri ve savaşın başından beri Lübnan'ın işgal edilen bölgelerinde büyük etkinliği vardır. O Çarşamba günü saat 00.30'da yeni bir emir alır: Batı-Beyrut'un hassas noktaları ele geçirilecektir.

İsrail hava köprüsü trafiği daha da yoğunlaşır. Herkül tipi nakliye uçakları birbiri ardından, İsrail tarafından işgal edilen Uluslararası Beyrut Havaalanına inerler. Binlerce ton malzeme ile, otobüslerle derhal Batı-Beyrut'un giriş noktalarına taşınan paraşütçü birlikleri alana indirilir. Bu birlikler kura erlerinden oluşturulmuştur. Çünkü yedekleri seferber etmek için zaman yoktur. Daha sonra Genelkurmay Başkanı Rafael Eytan «Tsahal'in tarihinde, bu çapta bir harekât böylesine hızla asla yapılmamıştır» diye açıklayacaktır.

Saat 03.30'da, İsrail Ordusu'nun Batı-Beyrut'a girmesinden hemen önce, Lübnan Kuvvetleri genel komutanlığında, eskiden Beşir Cemayel tarafından kurulmuş olan ve onun yönettiği sağcı Hristiyanlar önemli bir toplantı yaparlar. Toplantıda, İsrail tarafından General Eytan ve General Drori hazır bulunur. Hristiyan milisler, önde gelen askeri şefleri başkomutanları Fadi Efram ve istihbarat sorumlusu Elias Hobeyka tarafından temsil edilmektedirler. Birlikte, Batı-Beyrut'un denetim altına alınmasında, Hristiyan milislerin harekâta nasıl katılacaklarının ayrıntılarını görüşürler. 22 Eylül'de, Arie Şaron İsrail Parlamentosu Knesset'te yaptığı konuşmada, «Hristiyan Falanjist'lerin Beyrut'taki göçmen kamplarına girme konusunun tartışıldığını» açıklayacaktır. Toplantının sonun-

da Falanjist bir askeri önder, İsraili'lere şunu itiraf eder: «Yıllardır bu anı bekliyorduk.»

Yine General Şaron'a göre, İsrail'in kuzey cephesi komutanına şu emir verilir: «İsrail Ordusu'na mülteci kamplarına girmesi yasaklanmıştır. Kampların aranıp taranması ve teröristlerden temizlenmesi, Falanjist'ler veya Lübnan Ordusu tarafından gerçekleştirilecektir.»

Gerçekten, bütün gün boyunca Falanjist'lerin kamp-lara giriş için hazırlıkları hızlanır. Falanjist'ler binaların duvarlarına tanıtmı işaretleri —MP (Askeri Polis) ve Lübnan Kuvvetleri'nin simgesi, bir daire içine çizilmiş bir üçgen— ve Beyrut'un güney-doğusundan, Şueyfât çıkışından Kuveyt Elçiliği'ne kadar, mülteci kamplarına doğru giriş noktalarını gösteren oklar çizerler. Batı-Beyrut'ta oturan birçok kişi Lübnan Kuvvetleri'nin, İsrail saldırısının ilk saatlerinde, şehri bilmeyen İsrail birliklerine yolu tam olarak göstermek için böyle bir harekât düzenlediğine tanık olur.

Saat 05.00'te, şafakla birlikte İsrail yarma harekâtı başlar. Birlikler, siviller arasında kan dökülmeye neden olacak hareketlerden kaçınmak ve sadece silahlı direniş halinde karşılıklıta bulunmak emrini almışlardır. Tankların arkasında piyadeler binadan binaya, bazen sabah yeni uyanan sivillerle burun buruna gelerek ağır ağır ilerlerler. İlk hedefleri kavşakları ve çevreyi denetlemeye elverişli yüksek binaları ele geçirmektir.

Güneşin doğmasıyla birlikte, İsrail avcı bombardıman uçakları savaşa katılmadan Beyrut üzerinde alçaktan uçarak, kulakları sağır eden bir gövde gösterisine başlarlar. Beyrut'un güney-batısında, İsrail uçaklarının görünmeye başlamalarıyla birlikte, önceki savaşlardan dolayı sığınaksız kalan Filistinli'ler, daha önce FKÖ genel karargâhının bulunduğu Fakhahi semtinde, olası bir bombardıman korkusundan sığındıkları örgüt merkezini ve binaları terkederek çevredeki camilere doluşurlar.

İsrail birlikleri derhal, uluslararası barış gücünün Beyrut'ta bulunduğu zaman işgal ettiği ve daha sonra Lübnan

nan Ordusu'na terkettiği kilit noktaları ele geçirir. Lübnan Ordusu ise, İsrail ilerlemesi karşısında, güvenli binalara veya yerlere çekilerek olayları izlemeye başlar. İsrail birlikleri Batı-Beyrut'u, güney banliyölerinden limana kadar kuşatarak, beş ana noktadan şehrin kuzeyine doğru ilerlemeye başlar.

Gün boyunca süren İsrail ilerlemesi şöyle olmuştur:

1. Ouzay'dan kuzeye, şehri doğudan batıya kateden el-Mazra'ya kadar kıyı yolu boyunca;

2. Sabra ve Şatila Kampları'nın sağından geçip, Spor Sarayı'nın bulunduğu yere giden yol boyunca;

3. Hipodroma doğru, kampların doğusunda ilerler.

Öğleden sonra ise İsrail Ordusu iki yeni temel noktadan:

4. Limandan batıya, büyük otellerin bulunduğu semtin merkezine;

5. Doğudan batıya geçişi sağlayan Müze Geçidi boyunca ilerlemesine devam eder.

İsrail birliklerine karşı direniş, birkaç hafif topçu ve tanksavar roketi (RPG) ateşi dışında çok zayıftır. İsrail askerleri direniş merkezlerini belirlediklerinde, buraları hemen bombardıman eden tanklara bildiriyorlardı. Aynı şekilde İsrail hücumbotları da kıyıdaki hedefleri denizden topa tutuyordu. İsrail askerleri arasında olabilecek can kaybından, öncelikle kaçınma emri verilmişti. Ariel Şaron çok kan kaybına mal olan, ağır bir bilançonun, başarısına gölge düşürmesinden herşeyin üstünde korkuyordu. Gerçekten ilk gün can kaybı çok sınırlı olacaktır: 2 ölü ve 50 yaralı. Tüm Batı-Beyrut'u işgal operasyonu boyunca İsrail Ordusu sadece 7 ölü ve yüz kadar yaralı verecektir.

Aynı şekilde yerel basına göre, sivil halk arasında meydana gelen can kaybı yüz kadar ölü ve 300 dolayında yaralıdır. Bu rakam savaşın başından bu yana ortaya çıkan binlerce ölüye oranla önemsizdir.

Ariel Şaron saat 09.00 sularında İsrail birliklerinin yarma hareketini şahsen yerinde yönetmek üzere gelir.

Şehri ve Sabra ve Şatika Kampları'nı mükemmel izleyebildiği, Kuveyt Büyükelçiliği kavşağındaki büyük bir binanın damına kurduğu karargâha yerleşir. General Eytan ve Drori'nin yanında, Menahem Begin'e telefon açar ve ona, «kuvvetlerimiz hedeflerine doğru ilerliyorlar. Bunu kendi gözlerimle görebiliyorum» der.

Gün boyunca yeni birlikler Beyrut'a doğru yola çıkarılır. «Golani» Tugay'ına bağlı birçok birlik İsrail'den havalandırılan helikopterlerle Uluslararası Beyrut Havaalanına taşınır. Bu birliklerin ardından, istifasına kadar Albay Eli Geva'nın komuta ettiği aynı tugaya bağlı zırhlı birlikler, Beyrut'a doğru yola çıkarılır. Bağlı bulundukları partilerinin emirlerini beklemeden, İsrail Ordusu'nun Batı-Beyrut'a girişine direnme kararı alan az sayıdaki solcu Müslüman milisin direnişi ise, İsrail'in dev savaş makinesi karşısında simgesel olmaktan öteye gidemiyordu. Müslüman milislerin saflarında 15.000 kadar Filistinli savaşçıyla, Suriyeli asker bulunmamasının yanı sıra, üç haftadan bu yana sınır bölgesindeki koruganların yıkılması ve bu bölgenin mayından temizlenmesi İsrail zırhlı birliklerine kolay bir geçiş yolu bulmalarını sağlamıştır.

Mülteci kamplarının kuzeyinde, ilerici güçlerle Müslüman milisler aralarında birleşerek «Ulusal Lübnan Güçleri»ni oluştururlar. Fakat birkaç istisna dışında, hiçbir sürpriz olmadan İsrail ilerlemesi öngörülen plan çerçevesinde devam eder. Hatta General Şaron saat 11.00 sularına doğru Bikfayah'a giderek Cemayel'in ailesine başsağlığı dileğinde bile bulunur. Bir soruya verdiği yanıttta. «Tarih, şu ya da bu insanla belirlenmez» der. Tanıkların söylediklerine göre, ziyareti çok soğuk karşılanmıştı. Daha önce özel bir görevli, Cemayel ailesinin reisi Pierre Cemayel'e öldürülen oğlunu, «özgürlük ve Lübnan'ın bağımsızlığı için dövüşen büyük bir vatansever» olarak tanımlayan ve Menahem Begin tarafından gönderilen bir telgraf getirmişti.

İsrail birliklerine ilerlemeleri boyunca, bütün solcu ve Müslüman milislerin silâhlarının alınması emri verilmişti.

Böylece Filistinli'lerin gidişinden sonra Lübnan'da, güçsüz resmi ordunun dışında bir tek örgütlü güç kalacaktı: Bu güç Hristiyan sağın Lübnan Kuvvetleri'nden başkası değildi. Falanjist'ler tamamen yeni gelişen bu durumun gereklerini yerine getirirler. Bu, Hristiyanların bugüne kadar düşlerinde bile göremedikleri bir durumdu. Nabatiyeh'in eski İsrail valisi ve oryantalist Albay Zvi Elpeleg «Lübnan toplumu için, sivillerin sürekli silâhlanması paradoksal şekilde bir denge ve karşılıklı caydırma etkeni olmuştur. İsrail birliklerinin Batı-Beyrut'a girmeleri varolan durumu altüst etmiştir. İsrail askerleri, kişisel savunmaları için biriktirdikleri birkaç kuruşla kendilerine silâh satın alan, basit işçiler veya köylülerin çoğunluğunu oluşturduğu Şii 'Emel' örgütü üyelerinin de aralarında bulunduğu binlerce kişiyi silâhsızlandırdılar. Silâhları ellerinden alınan Müslümanlar böylece Falanjist'lerin insafına terkedildiler» der (Maariv, 26 Eylül 1982).

Batı-Beyrut'a girdikleri andan itibaren İsrail askerleri, Filistinli savaşçıların şehri boşalttıktan sonra geride bıraktıkları silâh depolarını aramaya başlarlar. İsrailli'lerin, şehirden tüm teçhizatlarıyla çıkan Suriye Ordusu'na karşın, Filistinli'lerin yanlarında ağır silâhlarını götürmelerine izin vermediklerini burada anımsatmakta yarar vardır. Beyrut'u boşaltma operasyonu sırasında, Filistinli savaşçıların yanlarında birkaç askeri taşıt aracı götürmeleri üzerine, yollarına devam izninin ancak, bu taşıtları Kıbrıs'ta bırakmaları üzerine verildiği diplomatik bir olay da meydana gelmiştir. «Habib Antlaşmaları»na göre, Filistinli'ler boşaltma sırasında silâhlarını Lübnan Ordusu'na teslim edeceklerdi. Fakat Lübnan Ordusu bu konuda özel bir gayret sarfetmedi ve Batı-Beyrut'a, İsrail birliklerinin denetimi ellerine aldıklarında, bir kısmı FKÖ tarafından solcu milislere teslim edildiği açıkça bilinen birçok ağır silâh deposunu da ele geçirebileceği şekilde ağır ağır girdi.

İsrail birlikleri arasında bulunan bazıları, bu depoların nerelerde olduklarını gayet iyi biliyorlardı: Bunlar yıllardır

Batı-Beyrut'ta çalışan haberalma örgütü ajanlarıydı. Şaşkına dönmüş halk, İsrail askerlerini yönlendiren, gizli silâh depolarını ve gözaltına alınacak şüphelileri parmakla gösteren bir seyyar kaset satıcısını, herkesin tanıdığı ve bildiği, zararsız bir deli olarak nitelediği ve takma ismi «Abu Rich» olan bir dilenciye, bir itfaiyeciyi, bir kapıcıyı, kendi halinde iyi aile babalarını hayretle izliyordu.

İsrail Ordusu'nun Batı-Beyrut'u işgali tüm dünyada büyük protestolara neden olur. Diğer yandan İsrail yöneticilerinin başı ABD'nin tepkisi yüzünden derttedir. 15 Eylül günü saat 09.00'da, Başkan Reagan'ın özel temsilcisi: Morris Draper Jerusalem'de Başbakanı ziyaret eder. Özel temsilcinin gerçek geliş nedeni «Habib Antlaşmaları»nın ikinci aşamasını gerçekleştirmek için görüşmelerde bulunmaktır. Bu ikinci aşama ise Lübnan'daki tüm yabancı güçlerin geri çekilmesini kapsar. **Maariv** Gazetesi'ne göre, özel temsilci henüz bir şey söylemeye fırsat bulamadan Menahem Begin ona şu sözlerle hoşgeldinde bulunur: «Sayın Elçi, bu sabah saat 05.00'ten itibaren birliklerimiz Batı-Beyrut'ta ilerlediklerini ve önemli yerleri ele geçirdiklerini size bildirmekten şeref duyarım. Hedefimiz şehirde düzeni sağlamaktır. Beşir Cemayel'in öldürülmesiyle ortaya çıkan durumda şehirde pogromlar(*) olabilir.» Begin, Filistin mülteci kamplarını Falanjist'lere açma konusundaki İsrail düşüncesi konusunda hiçbir şey söylemez. Morris Draper diplomatik bir şekilde, harekâtın çok sınırlı bir hedef için yapıldığını sorar. İsrail Başbakanı tarafından yapılan açıklamalar üzerine birçok defa «harekâtın küçük ve çok sınırlı olmasını duymuş olmaktan dolayı mutluyum,» diye tekrarlar. Sonuçta gün boyunca İsrail sözcüleri açıklamalarında, «harekâtın gerek hedefleri, gerekse süresi bakımından sınırlı olduğu» konusunu temin ederler.

Menahem Begin'in, işgalin başta gelen nedeninin,

(*) Pogrom: Rusya'da 1881 ve 1917 yılları arasında Yahudilere karşı girilen katliamları, cinayetleri anlatan rusça bir kelime.

İsrail Ordusu'nun Batı-Beyrut'ta meydana gelebilecek pogromları ve genel kaosu önleme amacı olduğu şeklindeki açıklaması, tüm İsrail resmi açıklamalarında tekrarlanır. Ertesi gün özel temsilci de bu açıklamayı şahsen dinleyecektir. Ariel Şaron'un değişik bir açıklamada bulunması daha sonra olacaktır. Televizyondan yayınlanan (24 Eylül) bir görüşmede, Tsahal'ın Batı-Beyrut'a girmesi gerektiğini, çünkü «teröristlerin arkalarında binlerce kişi, çok büyük miktarda silâh, generaller ve yöneticiler bıraktığını» söyleyecektir. Olaydan sonra Rafael Eytan da, **Maariv** Gazetesi muhabiriyle yaptığı görüşmede «Beyrut'ta ve mülteci kamplarında saklanmış binlerce terörist» bulunduğunu ileri sürecektir. Halbuki aynı Rafael Eytan, Beşir Cemayel'in öldürülmesinden birkaç saat ve dolayısıyla İsrail Ordusu'nun Batı-Beyrut'a girişinden önce, Knesset'in Dışşileri ve Savunma Komisyonu önünde (**Haaretz** Gazetesi, 15 Eylül) «Batı-Beyrut'ta birkaç terörist ile FKÖ'nün küçük bir bürosundan başka bir şey kalmadığını» belirtiyordu.

Gerçekten bugün artık biliniyor ki, İsrailli'ler iki hafta süren işgalleri boyunca (15-29 Eylül arası) sistematik bir temizlik yapmalarına rağmen, çok az sayıda Filistinli savaşçıyı saptayabilip tutuklamışlardır. İsrail Ordusu'nun askeri sözcüsü, bu konuda kesin bir rakam vermeyi reddedecektir, fakat askeri kaynaklar, Batı-Beyrut'a girdikten sonra enterne edilenlerin sayısının birkaç düzineyi geçmeyeceğini iddia etmektedirler. Amerikan Dışşileri Bakan Yardımcısı Nicholas Veliotis'e göre, şehrin boşaltılması antlaşmasından sonra İsrail'in bildirdiği, Beyrut'ta kalan Filistinli savaşçıların sayısı —«iki bin kadar»— Batı-Beyrut'u işgal etmek için bahane olarak kullanılmıştır. Beyaz Saray'da ve Amerikan Dışşileri Bakanlığı'nda huzurun ve istikrarın yeniden sağlanması gerekliliği önemle belirtilerek, İsrail birliklerinin ilerlemesi eleştirilmiyordu. Hiç kuşkusuz Washington, İsrail kuvvetlerinin Lübnan'ın başkentinden geri çekilmesini istiyordu, ancak tek bir koşul ileri sürüyordu: Lübnan'da

bulunan Suriye ve Filistin kuvvetleri de aynı anda çekilecekti. Amerikan Dışışleri Bakanlığı Batı-Beyrut'a giren İsrail birliklerinin, bu durum «Habib Anlaşmaları»na tamamen aykırı olsa bile, derhal ve koşulsuz geri çekilmesini talep etmediğini kabul eder. Amerikan Dışışleri Bakanlığı sözcüsü John Hugues, «İsrail'in askerlerini geri çekmesini istiyoruz, fakat böyle bir geri çekilmenin özel koşullarına karışmayacağız» der ve hemen arkasından: «Bu harekâttan önceden haberimiz bulunmasını isterdik, fakat İsrail Hükümeti'nce şu son saatlerde tarafımıza verilen güvencelere inanıyoruz.»

Gerçekten de, Amerikan Dışışleri Bakanlığı koridorlarında, İsrail'i Batı-Beyrut'u işgale zorlayan nedenler konusunda geniş bir hoşgörü gösteriliyordu. Washington'da bir Amerikalı diplomat (AFP ajansı) «Beşir Cemayel'in öldürülmesi şehirde her an patlamaya hazır bir durum meydana getirmişti ve silâhlı grupların bu durumdan yararlanmaya kalkışmaları, her ne pahasına olursa olsun engellenmeliydi,» diye bir açıklamada bulunur.

Saatlerin akışı içinde, İsrail ve uluslararası iletişim araçları olayın büyüklüğünü ortaya çıkarmaya başlarlar. Artık harekâtın yalnızca, karışıklıkları ve olası pogromları önlemek için düşman tarafları birbirinden ayırmak amacıyla yapılmadığı, esas hedefin şehrin tamamını denetim altına almak olduğu belli olmuştur. İşte bu durumun anlaşılmasından hemen sonra Washington'da, Amerikan Dışışleri Bakanı George Shultz, İsrail Büyükelçisi Moshe Arens'i bakanlığa davet ederek ona, çok daha uysal bir tonla hükümetinin gerçek hedeflerinin neler olduğunu ve Beyrut'un boşaltılması için öngörülen sürenin ne zaman olduğunu sorar.

İsrail'de ise, muhalefetteki İşçi Partisi, Şaron tarafından düzenlenen harekâtın başından itibaren Amerikalı'lara oranla daha kaygılı gözükür. Aynı şekilde, İsrail Ordusu'nun Batı-Beyrut'a girdiğini radyodan öğrenen bazı bakanlar çok sert tepki gösterirler. İçlerinden bir tanesi (isminin saklı kalmasını rica etti) **Haaretz**'in diplomatik redaktörü-

ne bu, «eşi benzeri duyulmamış rezaleti» açıklar (Haaretz, 16 Eylül 1982). Bir başkası ise, harekâtı Savunma Bakanı'nın öteden beri yapmak istediğini, hükümetin onayını almadan bu defa gerçekleştirme fırsatını elde etmesi şeklinde değerlendirir. Bazı bakanlar, Menahem Begin'in Batı-Beyrut'u işgalle ilgili her türlü kararı hükümetin onayından geçirmekle yükümlü olduğunu, fakat burada bu işi yapmaktan kaçındığını anımsatırlar.

İşçi Partisi'nin günlük yayın organı **Davar**, «Tsahal'in yeri Beyrut'un dışındadır» diye yazar. İşçi Partisi Genel Başkanı Şimon Perez, bu «harekâtı macera kokan» bir girişim olarak tanımlar. Perez, İsrail birliklerinin Batı Beyrut'tan çekilmesini ve buraya uluslararası bir gücün yerleşmesini önerir. Başbakan Menahem Begin'in çevresinde ise, İşçi Partisi Başkanı'nın bu önerisi «budalalık» olarak nitelenir.

İsrail Ordusu'nun Batı-Beyrut'a girdiğini öğrenen FKÖ yöneticileri şaşkınlıktan dona kalırlar. Halbuki onlara, savaşımların şehri terketmelerinden sonra geride kalan ailelerinin güvenliklerinin temini için, Amerikalı özel temsilci Philip Habib tarafından imzalanan garantiler verilmişti. FKÖ Politik Büro Başkanı Faruk Kaddumi derhal, «İsrail'in Batı Beyrut'u işgal etmeyeceğine dair bize şeref sözü verilmişti, bu şeref sözüne sadık kalınmamıştır» diye açıklamada bulunur. «Habib Antlaşmaları»nın gerçekleştirilebilmesi ve Filistinli savaşçıların şehri şerefli bir şekilde boşaltmalarının sağlanabilmesi için haftalar boyunca arabuluculuk görevinde bulunan Lübnan eski Başbakanı Sayeb Salam da, İsrail Ordusu'nun Batı-Beyrut'a girmesinin imzalanan antlaşmaların ihlali olduğunu belirtir. Devlet kademelerindeki yüksek düzeydeki yetkililer Sayeb Salam'ın düşüncelerine katılırken, Başbakan Şefik Vazzan da, «İsrail bizim güvenimizi istismar etti» diye açıklamada bulunur.

İsrail Ordusu ise, Lübnan Ordusu'nu Batı-Beyrut'a karşı girişilen harekâta dahil etmeye çalışmaktadır. Fakat bunda başarısız kalır: Lübnan Ordusu komutanları her

türlü işbirliğini reddettikleri gibi, özellikle şehrin güneyindeki mülteci kamplarına girmeyi kabul etmezler. Akşamleyin General Drori, Lübnan Ordu Komutanı Albay Mişel Aoun ile buluşur. Albay Mişel Aoun generale, Şefik el-Vazzan'ın kendisine İsrail Ordusu ile hiçbir şekilde işbirliği yapmamasını emrettiğini söyler. Albay, Batı-Beyrut'un içlerine ilerleyen İsrail askerlerine ateş açma emri almıştır. Ateş açmama halinde mahkemede yargılanacaktır. Albay Aoun akşam, yeniden düzenlenen ve tekrar, sadece Müslümanların güvenini kazanan Lübnan Ordusu, Batı-Beyrut'u işgal eden İsrail Ordusu ile işbirliği yaparak ulaşamaz diye konuşmuş olmalıdır. Şehirde ve Filistin mülteci kamplarında denetimin ele alınması için Lübnan Ordusu'nun kendisine göre bir planı vardır. Örneğin Borj el-Brajne kampı bir hafta önce, hiçbir çatışmaya ve karışıklığa meydan verilmeden sessizce işgal edilmiştir. Bu plana göre, şehrin kuzeyindeki Sabra ve Şatila Kampları'ndaki denetimin ele alınması daha sonra gerçekleştirilecektir.

İsrail Ordusu ise başka türlü bir karar alır. Öğleden itibaren birbirinden belirli bir sınırla ayrılmayan Sabra ve Şatila Kampları, topraklarını kamplara doğru çeviren İsrail tankları tarafından kuşatılır. Biraz sonra İsrail askerleri kampların etrafında giriş ve çıkışı gözetlemek için denetleme noktaları kurarlar. Kamplarda korku artar ve kamp sakinlerinin büyük çoğunluğu evlerine kapanırlar. Uzun süre onları koruyan ve Batı-Beyrut kuşatmasına karşı direnen Filistinli gerillaların varlığından görünürde, harap evlerin duvarlarına yapıştırılmış birkaç afişten başka birşey kalmamıştır. Çoğunluğu yaşlılar, kadınlar ve çocuklardan oluşan her iki kampın sakinleri de, Ağustos ayında bombalanan evlerinin inşaatı yeni başladığı ve yağmur mevsimi de yaklaştığından, bir misillemeye maruz kalmamak için İsrail Ordusu ile girişilecek her türlü çatışmaya karşı çıkmışlardır. Filistinli savaşçıların şehri terk etmelerinden bu yana, kamplarda hiçbir silâhlı örgütün izi kalmamıştır.

Öğleden sonra akşamın ilk saatlerine doğru, İsrail topçusu Sabra ve Şatila Kampları'na birkaç salvo obüs gönderir. Sabra Kampı'nın batısında yer alan Gaza Hastanesi'nde ortopedist cerrah olan Dr. Per Mehlüşagen, on beş kişiden oluşan ilk yaralıların Çarşamba günü akşamdan itibaren gelmeye başladığına tanık olacaktır. Genellikle keskin nişancıların kurbanı olan diğer yaralılar, yolun öbür tarafında, Şatila Kampı'nın güneyinde yer alan Akka Hastanesi'ne akşam getirilirler.

Sabra Kampı'ndan Zeki isiminde bir elektrikçi, Lübnanlı silâhlı grupların kendilerine saldırmalarından endişe duyduklarını anlatmak için, birkaç kamp sakini ile beraber bir İsrail mevziine doğru gittiklerini söyler. Askerler onlara, «terörist olmayıp sivil olduklarından» başlarına hiçbir şey gelmeyeceğini söyleyerek endişelerini giderirler ve evlerine dönmelerini emrederler.

Akşamın çökmesinden hemen sonra, Batı-Beyrut'ta aniden elektrikler kesilir. Artık şehir koyu bir karanlık içindedir. 19 yaşındaki genç bir İsrail askeri, bağlı bulunduğu birliğin saat 22.00 dolaylarında, gece yarısından sonra Sabra ve Şatila Kampları üzerine aydınlatma fişekleri atma emrini aldığını anlatır. Gece yarısından itibaren, kampların içinden gelen tek tük silâh sesleri sessizliği zaman zaman bozmaktadır. Kamp sakinleri için İsrail-Filistin Savaşı'nın 104. günü bitmekte, yeni bir gün başlamaktadır.

III

16 EYLÜL PERŞEMBE

«Dostlarımız kamplara giriyorlar.»
«Tebrikler!»

İsrail Ordusu otuz saat içinde üzerine düşen görevi yerine getirip, tüm Batı-Beyrut'u denetim altına alır. Perşembe gün sökerken, iş yerlerinin bulunduğu Hamra semti İsrail Ordusu'nun eline geçer. İsrail tanklarının büyük zarar verdikleri karnı yarılmış evlerden, tahrip edilmiş mağazalardan ve ezilmiş arabalardan anlaşılır. Sadece son birkaç gündür yavaş yavaş eski savaş öncesi görünümünü kazanmaya başlayan Hamra, yeniden tahrip olmaktadır. Bir kilometreden fazla sıralanan ve Ağustos bombardımanlarından sonra tadilat görüp yenilenen pek çok iş yeri bir kere daha zarar görür. Her kavşakta taktik ayındır: Büyük bir anayolun merkezine çevrilmiş bir tankın topu, piyadeye yol açmak için ateş eder. Piyadeler daha sonra, dar sokaklara girmekten kaçınarak savaş düzenine girerler. Batı-Beyrut sakinleri kâh İsrail toplarından, kâh solcu milislerin roket atışlarından korunmak için bütün günlerini sığınaklarda geçirirler. Biri havaalanından, diğeri limandan harekete geçen iki İsrail zırhlı ve piyade birliği, öğleden önce Amerikan Büyükelçiliği'nin yanında, başkent in en güzel anayollarından biri olan Paris Caddesi'nde birleşirler.

Öğleye doğru Batı-Beyrut tamamen denetim altına alınır. Tarihinde ilk olarak, İsrail bir Arap başkentini zaptetmiştir. O sırada Tel-Aviv'de, Savunma Bakanlığı odalarında Yahudilerin yeni yılı kutlanmaktadır. Ariel Şaron

yeni yıl kutlamalarından yararlanarak zaferin şerefine kadeh kaldırıp, maiyetindekilere harekâtın başarıyla sonuçlandığını bildirir. İsrail askeri sözcüsü bir bildiriyle durumu şöyle açıklar: «Tsahal, Beyrut'un tüm stratejik noktalarını denetlemektedir. Teröristlerin yoğun halde bulundukları da dahil olmak üzere, mülteci kampları kuşatılıp kapatılmıştır.» Tel-Aviv'deki genelkurmay başkanlığına ulaşan bir harekât raporunda, halen temizlenemeyen birkaç «direniş noktası»nın kaldığı belirtilir. Bu direniş noktaları FKÖ'nün bürosunun ve Sabra ve Şatila Kampları'nın bulunduğu Fakhani semtinde bulunmaktadır.

Her iki kampın sakinleri, şafakla birlikte alçaktan uçuş yapan uçakların kulakları sağır eden gürültüsüyle uyanırlar. Kamplar, İsrail birlikleri tarafından tamamen kuşatılmıştır. Çevrede mevzilenen keskin nişancılar dar sokaklarda kendilerine kurban seçmeye başlarlar ve birazdan yüksek yerlerden ateşlenen ilk top mermileri düşer. Bütün gün boyunca yaralılar, doktor ve hemşirelerin aralıksız çalıştıkları Gaza Hastanesi'ne gelmeye devam eder. Yaralılardan bir kısmı, 500 metre ilerdeki El-Makassed Hastanesi'ne sevk edilir.

Günün başlangıcından beri Hristiyan milisler, kampları işgal etmek üzere hazırlıklarını tamamlamaktadırlar. Ariel Şaron ile bir konuşma yaptıktan sonra Rafael Eytan, General Drori'den Falanjist'lerin kamplara girmek için hazır olup olmadıklarını şahsen incelemesini ister. Öğleye doğru Drori, karargâhında, Lübnan Kuvvetleri Komutanı Fadi Efram ile buluşur ve ona, adamlarının Sabra ve Şatila Kampları'na girebilecek güce sahip olup olmadıklarını sorar. Falanjist komutanın yanıtı şöyledir :«Evet, hem de derhal.» Yeşil ışık artık yanmıştır.

Falanjist birlikler, uluslararası havaalanı yakınında toplanmak üzere üslerinden ayrılmaya başlarlar. 1500 kişiden oluşan bir grup, bir gün önce şehrin duvarlarına yazılan okları ve işaretleri izleyerek Batı-Beyrut yönüne harekete geçer.

Saat 15.00'te, Beyrut'taki İsrail birliklerinin komutanı

General Amos Yaron yanındaiki subayı olmak üzere, Lübnan Kuvvetleri'nin haberalma sorumlusu Elias Hobeyka ve Fadi Efram ile buluşur. İsrail tarafından çekilen hava fotoğrafları sayesinde, birlikte kamplara giriş kapılarını saptarlar. İsrailli general Falanjist komutanlara, «kamplardaki teröristlerin temizlenmesi için» gereken her desteği sağlayacaklarını temin eder. Daha sonra General Drori telefonla Ariel Şaron'u arar ve ona, «dostlarımız kamplarda ilerliyorlar. Kamplara girmelerini sağladık» diye bildirir. Ariel Şaron'un yanıtı şu olur: «Tebrikler! Dostlarımızın harekâtını onaylıyoruz.»

Drori'nin Falanjist komutanların kendisine, «Kamplarda katliamlar olacağını» söylediklerini savunma bakanına duyurup duyurmadığını bilemiyoruz. Şaron, katliamdan sonra Knesset'te yaptığı konuşmada askeri yetkililerin Falanjist'lere, «kampları teröristlerden temizlemek için Şatila Kampı'na güneyden ve batıdan girmeleri gerektiğini» belirttiklerini söyler. Şaron daha sonra, «giriş harekâtını düzenlemek için buluştuğumuzda onlara, bu harekâtın tamamen teröristlere karşı olduğunu ve sivil halka, özellikle kadınlara, çocuklara ve yaşlılara dokunulmaması gerektiğini söyledik», der.

Sonradan, isimleri bugün İsraili bazı gazeteciler tarafından bilinen, birçok yüksek rütbeli İsrailli subay, Falanjist'lerin kamplara girmelerine izin verilmesini kesinlikle benimsememişlerdir. Bu subaylar, FKÖ'lü gerillaların şehri terk etmelerinden sonra, kamplardaki Filistinli mültecilerin savunmasız kaldıkları ve Hristiyan milisler tarafından girilecek kanlı misillemelerle karşılaşabilecekleri konusuna dikkatleri çekiyorlardı. General Drori, 31 Ekim tarihinde soruşturma komisyonuna verdiği ifadesinde Réuben adındaki bir subayının, Filistinli'lere karşı Falanjist'lerin girebilecekleri olası bir katliama karşı kendisini uyardığını açıklayacaktır.

Bu arada savaşın başında (4 Haziran 1982) —Ariel Şaron'un 1981 yılında Savunma Bakanlığı'na getirilişinden beri, harekâtın tarihi ancak beş defada kararlaştırılabildi-

diğine göre, bu konudaki hazırlıklar epey eskiye dayanmaktadır.— Falanjist'lerin Batı-Beyrut savaşlarına katılmaları kararlaştırıldığında, bu kararı onaylamayan yüksek rütbeli subayların bulunduğunu anımsamak gerekir. Bunlar, Falanjist'lerin başarılı olup olamayacakları ve disiplinleri konusunda kuşkularını açıkça ortaya koyuyorlar ve Beşir Cemayel'in adamlarının Batı-Beyrut harekâtına katıldıklarında yapacakları olası «yanlışlarının», Tsahal'i zor duruma düşüreceği tehlikesi üstünde ısrarla duruyorlardı. Savaşın başlangıcından beri bu subayların kuşkuları daha da artmıştı.

Lübnan Kuvvetleri'nin milisleri, dövüşme orzusunda olmayan kötü savaşçılar olarak tanınmışlardır. Tamamına katıldıkları tek savaş, Hadath'taki Bilimler Fakültesi'nin ele geçirilmesiydi. Üstelik buranın da zaptedilmesinde İsrail Ordusu'nun Hristiyan milislere yardım etmesi gerekmiştir. Bunun karşısında, İsrail savaş makinesinin geçişinden sonra, Lübnanlı rakipleriyle çok daha fazla kararlı şekilde dövüşmüşlerdir. Şuf Dağları'nda Aley Bölgesi'nde, yüzlerce sivil katlederek, özellikle Dürzilere saldırmışlardır. Bir örnek vermek gerekirse; İsrail Hükümeti'nin talimatı üzerine İsrail Ordusu, Hristiyan milislerin bir Dürzi kasabası olan Suk-el-Arab'a girmelerine izin verince, o sırada kutlanmakta olan bir düğün töreninin tam ortasında 14 kasaba sakinini öldürmüşlerdir. Bundan başka Falanjist'ler, Beyrut-Şam karayolu üzerindeki bir dağda mevzilenen Filistinli'lere karşı yapılacak bir saldırıya katılmak istemişlerdi. Yolda, yeminli düşmanları Dürzilere yeniden saldırmak için Filistinli'lere saldırmaktan vazgeçmişlerdir. Kanlı bir çatışmadan sonra, İsrail Ordusu Falanjist'lerin bozguna uğramasını önlemek için müdahale etmiş ve bu arada, bir İsrail askeri de yaşamını yitirmiştir. Savaşın ilk günlerinden itibaren, İsrail Ordusu'nun işgal ettiği bölgelerde Falanjist'ler tarafından yapılan hırsızlıklar, ırza tecavüzler, şiddet hareketleri, mallara el koyma konusun-

da birçok yakınma İsrail Ordu Komutanlığına ulaşıyordu. Bu konudaki bazı olaylar, İsrail basını tarafından ortaya çıkarılmıştır.

İsrail'in en çok okunan gazetesi **Yedioth Aharonoth'** un savaş muhabiri Falanjist'leri şöyle tanımlar: «Ordunun üst kademesinde bulunan yetkililer uzun süreden beri Hristiyan savaşçıların (eğer onlara «savaşçı» denebilirse), savaş düzeylerinin epey düşük olduğu gibi, moral düzeylerinin yüksekliğinin daha da kuşkulu olduğu genç ve çocuklardan oluşan bir takım olduğunu bilmektedirler. Beyrut'ta barikatlar kuran bu savaşçılardan bazıları, teröristler (FKÖ savaşçıları) tarafından satın alınarak, Batı-Beyrut'un abluka altına alındığı dönemde, altın veya para karşılığında gıda ve diğer yasak maddelerin şehre girmesine göz yummuşlardır. Bunlar, sonuçta üniformalarıyla, motorlu taşıtlarıyla, eğitim kamplarıyla işlenen iğrenç gaddarlıkların suçlusu örgütlü bir ayak takımı gürhudur.» Bu kanı, Falanist'lerle konuşma fırsatı bulan İsraili gazetecilerin büyük çoğunluğu tarafından paylaşılmaktadır: İsrail ile işbirliği yapmaya başladıkları tarih olan 1976 yılından beri Falanjist'ler, Tsahal'in kamplarında, hatta İsrail'de askerî eğitimden geçmişlerdir.

Falanjist'ler, Filistinli'leri katletme arzularını İsrail'den hiçbir zaman gizlememişlerdir. Bu konuda İsrail basını dahil olmak üzere, birçok tanık vardır. Bu konudaki en çarpıcı tanık ise, küçük bir merkez partisi olan Şinuy üyesi Milletvekili Amnon Rubinstein'dır. Sabra ve Şatila katliamlarının açığa çıkmasının ardından, Knesset'te yapılan görüşmelerde bu milletvekili, İsrail tarafından işgal edilen Güney-Lübnan'a İsraili parlamenterlerin yaptıkları bir gezi sırasında, Filistinli'leri katletme niyetinde olduklarını açıkça belirtmekten kaçınmayan Falanjist'lerle tanıştığını söyledi. Bu Falanjist'lerden biri: «Ölü bir Filistinli çevreyi kirletir, tüm Filistinli'lerin ölmesi ise çözümü getirir» demiştir. Aynı şekilde, (katliamdan iki hafta önce) 1 Eylül tarihli İsrail Ordusu'nun resmi yayın organı, haftalık **Bamahaneh** Dergisi'nde şunlar yazıyordu: «Yüksek rüt-

beli bir İsrail subayı, bir Falanjist subayın ağzından şu sözleri duydu: «Bizim kendimize sorduğumuz soru nasıl başlamaktaadır: Irza geçerek mi, öldürerek mi? (...) Eğer Filistinli'lerde biraz sağduyu varsa, Beyrut'u terketmeye çalışırlar. Şehirde kalacak olanların, sivil ya da terörist, başlarına gelecek kıyımı asla tahmin edemezsiniz. Halk arasında eriyip kaybolmaya çalışmaları da yararsız olacaktır. Hristiyan savaşçıların kılıcı ve tüfeği onları her yerde arayacak ve tümünü kesin olarak imha edecektir.»

Hristiyan milislerle sürekli temas halinde olan İsraili subaylar birçok defa, «hepsine göstereceğiz» veya «diz-boyu kan dökülecek» biçiminde sözler işitmişlerdir. Şaron'un, Hristiyan milislerin kamplara girmesine izin verme kararını öğrenen bir İsraili subay şu tepkiyi gösterir: «Kümele tilkinin girmesine izin veren biri, bütün tavuklar boğazlandığında şaşırılmamalıdır.» Diğer bir İsraili subay da, «Lübnan Kuvvetleri Kuzey cephesi kurmay başkanlığında uzun süre durdukları için Saad Haddat'ın milislerine benzerler. Silâhsız siviller karşısında herbiri kendini kahraman zanneder» der. Yine anımsadığında, Mart 1978'de, «Litani Harekâtı» ve İsrail'in Güney-Lübnan'ı ilk istilas sırasında, Haddat'ın kuvvetleri sadece İsrail Ordusu'nu izleyip, yolları üzerinde rastladıkları insanları öldürüp, köyleri yağmalamakla yetinmişlerdi. Khiyam Kasabası'nda Haddat'ın adamları, kasaba sakinlerinin mallarını kamyonlara yüklemiş ve tüm kasaba halkını vahşi bir şekilde katletmişlerdi.

İşçi Partisi'nin günlük yayın organı **Davar** Gazetesi'nde nakledilen şu küçük olay, İsrail komutanlığının anlayışını en güzel şekilde sergilemektedir. Ariel Şaron'un Falanjist'lerin «kampları temizlemesine» izin veren karardan sonra biri, bazı Falanjist'lerin yanına bir İsraili irtibat subayı vermeyi önerir. Fakat yüksek rütbeli bir subay, kurallara aykırı bazı olayların gelişebileceğini ve İsrail Ordusu'nun bu işe bulaşmamasını belirterek öneriyi anında reddeder. Bu subay harekâtın, İsraili'lerin eski bir tanı-

dıkları olan Elias Hobeika tarafından yönetildiğini ve bunun da ne anlama gelebileceğini biliyordu.

Hobeika ile ilk ilişkiler 1976 yılına, İsrail'in talebi üzerine Beşir Cemayel tarafından, birkaç düzine adamıyla Saad Haddad'ın bölgesindeki etkinlikleri desteklemek üzere Güney-Lübnan'a gönderildiği tarihe dayanır. Hobeika o zamanlar henüz 22 yaşındadır. Fakat İsrail basınına göre, o dönemde bile birçok Filistinli ve Lübnanlı sivil öldürerek «değerini» ortaya koymuştu. Öyle ki, bir süre sonra İsraili'ler, Hobeika'nın «kural tanımaz» eylemlerinin kendilerini lekelemesinden kaçınmak için ondan kurtulmağa karar verirler ve Hobeika'yı geldiği yere gönderirler. Yine de aralarındaki tüm ilişkiler kesilmemiştir. Amerikan basınına göre, Hobeika Lübnan Kuvvetleri Askeri Konseyi'nin haberalma sorumlusu olarak, CIA ve Mossad (İsrail Gizli Servisi) ile ilişki içindeydi ve bu arada İsrail'de kurs bile görmüştü.

Bu defa, Hobeika ve adamları İsrail'in lütfuyla Filistin kamplarına girerler. İsrail Televizyonu'nda çalışan bir muhabire göre, Hobeika belli başlı çalışma arkadaşlarını karargâhında toplar. Aralarında yardımcıları Emil Id ve Mişel Zoueın; Falanjist'lerin Askeri Polis Komutanı Dib Anastase Doğu-Beyrut Komutanı Marun Mişalani; Komando Komutanı Joseph Edde ve nihayet aylardır kendisini dinleyen herkese, Beyrut'ta kamplarda bulunan Filistinlileri katletmekten başka çözüm yolu bulunmadığını söyleyen ve İsrail Ordusu ile ilişkiyi sağlayan sürekli irtibat subayı «Jessy» bulunmaktadır.

Havaalanı yolunda toplanan 150 Falanjist'ten oluşan bir birlik yola çıkar. Birlik, Ouzay Senti'ni geçer. Henri Şahap Kışlası boyunca ilerler ve Kuveyt Büyükelçiliği'nin bulunduğu kavşaktaki Birleşmiş Milletler Gücüne ait bir binada konumlanan, Lübnan Kuvvetleri'nin genel karargahına gelir. Bu binanın karşısında kuzeye doğru, aynı kavşakta İsraili'ler, Lübnan Ordusu'nun subaylarına ait bi-

naya bir gözetleme ve komuta noktası yerleştirirler. Burası, Şatila Kampı'ndaki katliamlardan birisinin gerçekleştiği yere 200 metre uzaklıktadır. Bu 7 katlı binanın damından, aşağı yukarı bütün kamp gözetlenebilmektedir.

Şatila Kampı'nın girişine barikat kuran İsrail askerleri telsizlerinden, güneşin batışından itibaren Falanjist'lerin kampa girmelerine izin vermeleri emrini alırlar. Henri Şahap Kışlası'nın yanında bulunan Bir Hasan Kampı sakinleri, 25 jipten oluşan ilk Hristiyan milis kafilesinin önlerinden saat 16.00'da geçtiğini söyleyeceklerdir. Kafile Kuveyt Elçiliği'ne doğru yönelir. Bu durumdan korkan kamp sakinleri İsrail karargâhına giderler, orada kendilerine yerlerine dönmeleri ve korkmamaları söylenir. Fakat siviller İsrail subaylarının önerisini dinlemezler ve plajın yakınındaki bir binada uyumayı tercih ederler. Ertesi gün de Henri Şahap Kışlası'na sığınır. Şatila Kampı'nda katliamdan sağ kurtulanların ifadelerine göre, Falanjist'lere ait birçok grup kampa saat 18.00'den önce girmişler ve ilk katliamlar güneşin batmasından önce, İsrail karargâhının önündeki Aarsal isimindeki bölgede başlamıştı.

Birçok tanığın ifadesi, katillerin kimliği konusunda uyusmaktadır. Bunlar, büyük çoğunluğu Lübnan Kuvvetleri üyesi olan, Piyer Cemayel tarafından 1936 yılında kurulan ve Temmuz 1980'de eski Başkan Camille Şamun'un Liberal Ulusal Partisi'nin «Kaplanlar» diye bilinen milisleri ile, «Sedir Ağacının Bekçileri» diye adlandırılan Etiyen Sakr'ın aşırı sağcı militan gruplarının da katıldıkları Ketaib Partisi'nin Falanjist milisleriydi. Silahlı gruplar, tüm Lübnanlılarca hemen tanınan, kendi amblemleriyle süslü koyu yeşil üniformaları üzerlerinde olmak üzere, İsrail Ordusu tarafından kendilerine verilen jiplerle kampın her yanına yayılırlar. Bazılarının üzerinde bıçak ve balta gibi silahlar bulunmaktadır. Bu birlikler haberalma bölümüne, askeri polise ve Falanjist komandalara aittir.

Katliamdan sonra kamp sakinleri ısrarla, Haddad'ın adamlarının da toplu kıyıma katıldıklarını ileri sürerler. Kamp sakinleri Haddad'ın adamlarını, üniformalarındaki

amblemelerinden, özellikle Güneyli aksanlarından ve isimlerinden tanımışlardır. Lübnan Kuvvetleri, tamamı Hristiyan olan 12.000 kişiden oluşurken, Kumandan Haddad'ın 6000 kişilik ordusu içinde önemli sayıda Şii de bulunmaktadır. Şatila'daki mülteciler, üniformalı askerlerin birbirlerine, özgün Şii isimleri olan, Ali ve Abbas diye hitap ettiklerini duyduklarını ileri sürerler. Haddad ise, adamlarının katliama karıştığı iddiasını kesin olarak reddeder. Fakat İsraili gazetecilerle yaptığı bir görüşmede, «benim orduma ait bazı askerler, Beşir Cemayel'in güçlerine katıldılar. Üniformalarında 'Hür Lübnan Ordusu' amblemi taşıyan bu kaçakların katliama katılmaları mümkündür» dedi. Ordusuna ait birkaç adamının, kıyımdan birkaç saat sonra İsrail Ordusu tarafından tutuklandığını doğrulayan bir İsraili subayın bu iddiasına karşılık Haddad, bunların «katliamı öğrenince, kamplarda oturan yakınlarını kurtarmaya çalışan» üç, dört adamından ibaret olması gerektiğini söyleyecektir. Haddad, her ne olursa olsun Sayda Kenti'nin kuzeyindeki Aouali Irmağı'nı geçmeme emrini aldığı belirtecektir.

Havaalanının güneyindeki Şeuifat Kasabası ile, Beyrut'un güneyindeki Kalde Kasabası'nın sakinleri gazetecilere yine de, Haddad'a bağlı «Hür Lübnan» Kuvvetlerine ait askeri konvoyların, güneyden gelerek havaalanı yönüne gittiklerini söylediler. İsrail Televizyonu'ndan bir gazeteci, katliamın sürdüğü sıralarda havaalanında, Haddad'ın birliklerine bağlı, İsrail'de eğitim görmüş ve İbrance konuşan bir zırhlı araç mekanisyeniyle karşılaştığını anlatır. Emin kaynaklardan alınan bilgiye göre, Haddad'ın adamlarından birinin, Spor Sarayı yakınında dolaşırken Cuma gecesi, İsraili'ler tarafından öldürüldüğü kesindir. Sabra ve Şatila Kampları'nın birçok yerinde, duvarlara «Saad Haddad» ve «Ketaib» kelimeleri yazılmıştır. Niha yet, katliamın hemen ertesinde, Batı-Beyrut'ta İsrail askerleriyle konuşan «Hür Lübnan» milislerinin görülmüş olduğu bilinmektedir. Fakat bunların katliama iştirakteki paylarının sınırlı olduğundan kuşku yoktur. Katliamın en kanlı

yerinde 400 kişinin bulunduğu zaman, bunların sayıları on ikiyi aşmamıştır. Saad Haddad'a gelince, onun da Beyrut'a, Bikfayah'a gidip Beşir Cemayel'in ailesine taziyetlerini sunmak için İsraili'ler tarafından helikopterlerle getirildiği, Cuma sabah saat 09.00'dan önce Beyrut'a gelmediği ileri sürülmektedir. Haddad'ın söylediklerine bakılırsa, öğleden sonra başkentten ayrılmıştır.

Saldırganların büyük çoğunluğunun kamplara giriş saati konusundaki tanıklıklar birbiriyle epey uyumludur. O sırada görevli olup, hazır bulunan İsrail askerleri girişin saat 17.15'te başladığını belirtmektedirler. Kamp sakinlerinden bazılarına göre ise, ilk planlı cinayetler saat 17.00'den önce, hatta Şatila Kampı'nın bazı yerlerinde bu saat-ten daha erken başlamıştır. Ariel Şaron'a gelince, Knesset'teki ilk açıklamasında, «birliklerin kamplara gece girdiğini» söyleyecektir. Herkesin ifadesi Falnşist'lerin kamplara, biri güneyden, kamplara giden ana yoldan, diğeri ise güney-batıdan, Kuveyt Büyükelçiliği'nin yanındaki tepeden inen yoldan olmak üzere iki ana yoldan girdikleri konusunda birleşmektedir. Seferi kuvvetin başındaysa Elias Hobeika bulunmaktadır.

İnsan kırımı hemen başlar ve hiç aralıksız kırk saat sürer. İsraili'ler harekâtı 3 Kasım'dan beri işgal altında tuttukları, Lübnan subaylarına ait üç binanın 7. kat damından izleyebilmektedirler. Hepsinde gece görebilmeyi sağlayan teleskoplar ve dürbünler vardır. Gerçekte ise bunlara zaten gerksinmeleri yoktur çünkü başlıca kıyım yerinin 200 metre uzağında bulunmaktadırlar. İki gün süresince, binanın içi subay kaynayacak ve muhabere taşıtlarının, tırtıllı araçların ve çevredeki çeşitli birliklerin ardı arkası kesilmeyen trafiği birbirini izleyecektir. İsraili bir subayın deyimiyle, insan bu binaların damından her şeyi «tiyatronun birinci sırasında oturuyormuşçasına» izleyebilmektedir. İsrail birliklerinin ileri hatlarını tutan paraşütçü birlikleri kamp sınırlarına çok yakın bulunmakta ve «Mer-kava» tankları çevreyi denetlemektedir. Kuveyt Elçiliği

kavşağında ise, Lübnan Ordusu'na bağlı 501. Tabur bulunmaktadır.

Sağ kalanların anlattıklarına bakılırsa, başından itibaren katliam inanılmaz boyutlara ulaşır. İlk saatlerde Falanjist milisler yüzlerce insanı öldürürler. Dar sokaklarda hareket eden her şeyin üzerine ateş ederler. Evlerin kapılarını kırarak, akşam yemeklerinin tam ortasında aileleri son ferdine kadar öldürürler. Kamp sakinleri yataklarında, pijamaları üstlerinde öldürülür. Birçok evde pijamalarıyla öldürülüp, kanlı bezlere sarmalanmış 3 ya da 4 yaşında çocuk cesetleri bulunacaktır. Fakat çoğu kez katiller salt öldürmekle yetinmezler. Birçok olayda, saldırganlar kurbanlarını öldürmeden önce organlarını keserler. Çocukların ve bebeklerin kafalarını duvarlara vura vura parçalarlar. Kadınlar ve kızlar balta darbeleriyle öldürülmeden önce tecavüze uğrarlar. Bazen insanlar, sokakta toplu halde kestirmeden öldürülmek için evlerinden zorla dışarı çıkarılırlar. Milisler baltayla, bıçakla, erkek, kadın, çocuk ve yaşlı ayırtetmeden öldürerek etrafa terör saçarlar. Kimi kez, zavallı kurban gördüklerini ve yaşadıklarını sonradan anlatabilsin diye, ailenin bir ferdini sağ bırakıp, diğer tüm fertlerini sağ kalanın gözleri önünde öldürürler. Hristiyan veya Müslüman, Lübnanlı veya Filistinli diye hiçbir ayırım yapmazlar. Mülteci kamplarında yaşayan herkes aynı akıbeta uğramalıdır. Genç bir Şii kızı ailesinin cellatlarının ayaklarına kapanıp onlara, Lübnanlı olduklarına yemin ederek, canlarını bağışlamaları için yalvardığını anlatır. Her yanıtta katiller şöyle karşılık verirler: «Sizler, bu pis Filistinli'lerle aynı kamplarda yaşadınız, sonunuz onlarla aynı olacak.» Bundan sonra, bir tek bu tanığı sağ bırakarak, ailenin bütün bireylerini öldürürler.

Daha sonra kaybolanlar arasında, İngiliz mandası döneminde Filistinli'lerle evlenip, 1948'deki büyük göç sırasında kocalarının peşinden Lübnan'a gelen 9 Yahudi kadın da sayılacaktır. Bu kadınlardan dördünün adı İsrail basınında yayınlanmıştır. Şatila'da Horch Tabet semtinde tüm Mikdat ailesi, katliamın hemen başında öldürülmüştür.

Kesserouan asıllı olan, Lübnanlı bu aile, otuz seneden daha fazla Şatila'da garaj işletmekteydi. Bu ailenin 39 üyesi erkek, kadın ve çocuk ayırteilmeksizin, bazıları boğazlanarak, bazıları karınları yarılarak katledilir. Öldürülenler arasında bulunan 29 yaşındaki Zeynep adında genç bir kadın o sırada sekiz aylık hamiledir. Katiller, kurbanın karını yarıp fetüsü alırlar ve ölü annenin kolları arasına koyarlar. Kurbanın diğer yedi çocuğu da bu arada öldürölür. Akrabalarından biri 7 aylık hamile olan, 26 yaşındaki Wafa Hamud isimli kadın dört çocuğuyla birlikte öldürölür. Bu mahallede daha birçok kadının önce ırzına geçilip, ondan sonra öldürölür. Öldürölün kadınlar sonradan çırılçıplak soyulur ve vücutları bir haç oluştıracak şekilde dizilir. Mikdat ailesinin ırzına geçilen genç kızlarından biri 7 yaşındadır. Kolundan ve bir bacağından yaralı 11 yaşındaki Milad Faruk, Gaza Hastanesi'ne götürölldükten sonra, annesinin ve küçük kardeşinin televizyon seyrederken öldürölldüklerini anlatacaktır. Milisler evlerine girip, tek kelime konuşmadan yakın mesafeden herkesin üzerine ateş etmişler ve ardından, yine tek kelime konuşmadan çıkıp gitmişlerdir.

Bazıları, ilk silâh seslerini ve kurbanların çığlıklarını duyar duymaz derhal kaçmayı akıl etmişler. Bayan Haşem, güney yönünden gelen korkunç çığlıkları duyunca, kocası ve çocuklarıyla birlikte Şatila Kampı'ndaki kulübesini terk ederek, sığınmak için daha kuzeye kaçmaya başlar. Plânlı bir katliamın başladığını henüz bilmemektedir. Bu yüzden, bir sığınak bulunduğında kocasına, buzdolabından biraz yiyecek ve çocuklara da süt alması için eve dönmesini söyler. Bayan Haşem bir daha kocasını sağ olarak göremeyecektir. Cumartesi günü, kocasının delik deşik olmuş vücudu evinde bulunacaktır.

Milisler salt öldürmek ve işkence etmekle yetinmezler. Bu arada yağmalarlar da: Sokaklarda mücevherlerini alabilmek için bileğinden kesilmiş kadın elleri bulunacaktır. İsraili bir gazeteci bir Şatila Kampı sakininin tanıklığından şu sözleri nakleder: «Falanjist'ler Perşembe gecesi

kardeşimin evine girdiler ve tüm parasını vermesi için ona baskı yaptılar. Kardeşim onlara 40.000 Lübnan lirası ve 2 kg altın verdi. Fakat bu onlara yetmiyordu. Kendilerine 500.000 Lübnan lirası tutarında bir çek imzalaması için de kardeşimi zorladılar. Kardeşim isteklerini yerine getirdi. Çeki imzaladıktan sonra kardeşime, 'Görüyorsun ya, artık hiçbir değer yok' dediler ve onu, babası ve diğer iki kardeşiyle birlikte öldürdüler. Sadece karısı ve 'ki kızı evden kaçmayı başardılar ve sağ kalabildiler.»

Bir ailenin tek sağ kalan ferdi, 13 yaşındaki genç bir Filistinli kız (babası, annesi, büyükbabası ve bütün kardeşleri öldürülmüş) Lübnanlı bir subayın yanında şunları anlatır: «Perşembe gecesi geç vakte kadar bir sığınakta kaldım. Sonra, bir kız arkadaşım ile oradan ayrılmaya karar verdik. Çünkü sığınakta nefes alamaz haldeydik. Birden Falanjist'leri gelirken gördük. Koşarak sığınağa geri döndük ve diğerlerine haber verdik. Herkes beyaz mendil sallayarak sığınaktan dışarı çıktı ve milislere doğru, 'Barıştan yanayız' diye bağırarak ilerlediler. Hepsi derhal öldürüldü. Kadınlar ağlıyor ve yalvarıyorlardı. Ben koşarak, evimizdeki banyoya saklandım. Diğerleri herkes öldürüldü. Sonra insanların, bizim evin yanına getirilip, kurşuna dizildiklerini gördüm. Pencereden bakmak istedim, fakat bir milis beni gördü ve üzerime ateş açtı. Hemen banyoya döndüm ve orada beş saat kaldım. Tekrar çıktığımda beni yakaladılar ve diğerlerinin yanına attılar. Bana Filistinli olup olmadığımı sordular, ben 'evet, Filistinli'yim dedim. Bana 'Pekâla Lübnan'ı fethetmek istiyor musun?' diye sordular. 'Hayır,' diye yanıtladım ve 'Buradan gitmeye hazırız' dedim. Yanımda sürekli ağlayan 9 aylık yeğenim vardı. Yeğenimin ağlaması askerlerden birini sinirlendiriyordu. Bu asker sonunda, 'Bu çığlıklardan bıktım, usandım' dedi ve bebeğin omuzuna bir el ateş etti. Bunun üzerine ağlamaya başladım ve ona, bu çocuğun ailemden sağ kalan tek çocuk olduğunu söyledim. Bu söz askeri daha da sinirlendirdi, bebeği yakaladı ve bıçakla keserek vücudunu

ikiye ayırdı. Bu sırada amcam Faysal geldi. Amcam biraz geri zekâlıdır. Onu da öldürmek istiyorlardı, fakat öldürmemeleri için onlara yalvardım. Bütün bir geceyi, kampın üzerine atılan aydınlatma fişeklerinin altında dışarda geçirdik. Sabah erkenden, cesetleri kaldırmaya yardım etmesi için amcamı aldılar. Amcam annesinin cesedini tanıdığı zaman ağlayarak yere yıkıldı. Sonra bizi stadyuma götürdüler ve orada kalmamızı söylediler. Ben, bir kız arkadaşım ile birlikte oradan kaçtım. Bugün teyzemle birlikte yaşıyorum. Şatila'da artık yapacak hiçbir şeyim kalmadı. Öğretimime artık devam edemem. Çalışma kartı verilmeyeceği için çalışamam da. Teyzemin gideceği yere ben de gideceğim. Ne yapacağımı, ne olacağımı bilmiyorum.»

Perşembe akşamı, Şatila Kampı sakinleri katliamı durdurmayı denemek için iki ayrı girişimde bulunurlar. Dört kişi heyet halinde, kampta ne silah, ne de gerilla bulunduğunu ve kamp sakinlerinin teslim olduklarını söylemek üzere, Kuveyt Elçiliği'nin yanındaki İsrail karakoluna yönelirler. Heyette Abu Hammad İsmail (55 yaşında), Abu Ahmet Sait (65 yaşında), Abu Sueyd (62 yaşında) ve Abu Tefvik Haşmeh (64 yaşında) bulunmaktadır. Kampın güney çıkışına doğru gittikleri görülür, sonra gözden kaybolurlar. İki gün sonra üçünün cesedi Kuveyt Elçiliği'nin hemen yanbaşıda bulunacaktır. İkinci girişim, birçok insanın sığındığı, Akka Hastanesi'nin yanındaki bir benzin istasyonunda çalışan Seyid isimdeki biri tarafından gerçekleştirilir. Seyid, çoğunluğu kadınlardan oluşan elli kişilik bir grup oluşturur ve beyaz bayrak başta olmak üzere, Kuveyt Elçiliği'nin yanındaki İsrail karakoluna, ateş kes ilan edilmesini istemek için ilerler. İsrail askerleri tarafından kurulan barikata gelmeden hemen önce milisler tarafından durdurulurlar. Seyid ve oğlu Hasan bilinmeyen bir yere götürülürler. Birçok kadın orada ırzına geçilip öldürülür. Kaçmayı başarıp saklananlar, tekrar ertesi gün sabahleyin Akka Hastanesi'nde ortaya çıkacaklar ve oraya sığınıp bu haberi alan herkes, bunun üzerine çevredeki

Şiyah ve Ghobeyri isimli Lübnan semtlerine doğru kaçmaya başlayacaktır.

Kampın çevresinde nöbet tutan İsrail askerleri, kamp-
ta alışık olmadıkları olayların cereyan ettiğini derhal an-
larlar. Onlara elbette, «teröristleri temizleme harekâtı»
yapıldığı söylenmiştir. Zaten İsrail’de, mülteci kampları gün-
lük dilde «teröristlerin kampları» diye bilinir. Filistinli ge-
rillalar İsrail relimi tarafından aşağı insanlar, Naziler ya
da Menahem Begin’in, 8 Haziran 1982 tarihinde Knesset’te
yaptığı konuşmadaki ifadesine göre, «iki bacaklı hayvan-
lar» olarak betimlenmiştir. İsrail basınının hiç de önem-
senmeyecek bir rol oynadığı ve rakibin insanlık dışı biri
olarak görülmesine yönelik sistematik bir kampanyaya
rağmen, birçok İsrail askeri, kamplarda savaştan başka
bir şeylerin cereyan ettiğini farkettileri zaman dehşete
düşer. Mikael Garti ve Uzi Keren isimli iki paraşütçü, Şa-
tila’ya kıyımın ertesi günü gelen **Haaretz** muhabirine şun-
ları anlattılar: «Eğer subaylarımıza söylediklerimiz göz-
önünde bulundurulmuş olsaydı, Perşembe akşamından
katliamı durdurabilirdik.» Basit bir asker, kendi insiyati-
fiyle gazetecilere gidip şu açıklamada bulunur: «Perşembe
günü, güneşin batışından sonra, nöbet yerimize doğru ge-
len, Şatila Kampı’ndan Filistinli kadınlar gördük. Çılgınca
bir sesle bize, Falanjist’lerin, çocukları öldürerek ve insan-
ları zorla kamyonlara binmeye zorlayarak, sokaklarda do-
laştıklarını söylediler. Üstlerime bu durumu bir rapor ha-
linde duyurdum, fakat bana: ‘Korkma, her şey yolunda’
diye yanıt verdiler. Bu kadınlara evlerine dönmelerini söy-
leme emri aldım. Fakat gördüm ki, aralarından çoğu, hat-
ta ailelerin tamamı tam aksine daha kuzeye kaçıyorlardı.
Hiç beklemeden raporumu yazmak için geri döndüm, fakat
her defasında aynı yanıtla karşılaşıyordum ‘Her şey yo-
lunda’» Aynı tümenden İsraili bir subay, aynı gazetecilerin
önünde, bu şekilde yazılmış birçok rapor aldığını kabul
edecektir, fakat ardından «hepimiz bunların, yaşlı bunak
kadınlar olduklarına inanmıştık» diye ekleyecektir.

İsrail askerlerinin başka tanıkları da, Perşembe ak-

şamından itibaren ve gece boyunca, kamp sakinlerinden kampta katliamlar cereyan ettiğini anlatmaya çalışan girişimler olduğunu doğrulamaktadır. Gaza Hastanesi'nin yanında oturan, Sabra Kampı'ndan bir Filistinli, gece başlarken kamptan çıkar ve batı yönünde rastladığı ilk İsrail nöbetçi karakolundaki, Arapça konuşan Rami isimindeki bir İsraili subayla konuşur: «Ona, bana Saad Haddad'ın adamlarının herkesi öldürdüğünü söyleyen, kolundan yaralı bir kadınla karşılaştığımı söyledim. Subay bana, silahlı olup olmadığımı sordu. Bazılarımız silahlı, fakat bu silahlar sadece kişisel savunmamız içindir, diye yanıt verdim. Bunun üzerine benden, bu silahların toplanması ve saat 05.00'ten önce teslim edilmesi gerektiğini herkese duyurmamı istedi. Katliamlar konusuna gelince, bu onu hiç ilgilendirmiyordu.» Kendileriyle görüşülen kamplarda yaşayan gençler, gerillaların Batı-Beyrut'u boşaltmalarından sonra silahlarını Lübnanlı solcu partilere teslim ettiklerini söyleyeceklerdir. Batı-Beyrut'un işgal edilmesi üzerine silahlarını geri istemeye gittiklerinde, bu konuda bir emir olmadığı bahanesiyle istekleri geri çevrilmiştir.

Bir sıhhiye bölümüne bağlı bir hastabakıcı kadın, aralarında sırtında bir kurşun bulunan 9 aylık bir bebek de olan yaralıların, kendi revirine kadar geldiğini anlatır. Bebek birkaç saat sonra ölecektir. Hastabakıcı, bebeği getirenin, bir ailenin tek sağ kalan ferdi olan biri olduğunu öğrendiğini söylemektedir. Sonradan ölü bebeği gören bir Falanjist bağırarak şöyle der: «Bu paketten kurtulmak istiyor musunuz? Götürüp onu çöpe atacağım.» Hastabakıcı o an, gerçek bir katliamın olduğunu anlar ve hemen üstlerini uyarır.

Geceleyin bir milis, en yakındaki bir İsrail barikatına yaklaşır ve bir sedye ister. Gerçekten, bir yerde Falanjist'lerin silahlı direnişle karşılaştıkları ve iki adamlarının öldürüldüğü, diğer bir çoğunun da yaralandığı ortaya çıkmıştır. Kampta neler olup bittiğini soran İsrail askerini milis yanıtlar: «Daha şimdiden 250 teröristi öldürdük.» Daha sonra bu olayı gazetecilere anlatan İsrail askeri, arkadaş-

larının kendi aralarında bu iddiaya güldüklerini ve aralarından birinin şöyle dediğini anlatacaktır: «İşte Falanjist'ler ve palavraları... Biz, çatışmaların gürültüsünü duymadan, 250 teröristi nasıl öldürebildiler?» Ardından İsraili asker, «Falanjist'in gidişinden sonra gülüşmeyi kestik ve gerçekten bir katliamın cereyan ettiğini anlamaya başladık» der.

Perşembe akşamı, Şatila Kampı'nın yakınlarındaki İsrail karakollarından katliamla ilgili gelen haberler, İsrail genel karargâhına ulaşmaya başlar. Bu haberler kamplardaki «teröristler ve siviller arasında» ölenler bulunduğunu bildirmektedir. Saat 23.00'te, Şatila Kampı'na giren Falanjist'lerin komutanı, Beyrut şehri askeri kumandanı İsrail generaline şu sözlerle kaleme alınmış bir rapor gönderir: «Şimdiye kadar 300 sivil ve terörist öldürülmüştür.» Bu rapor derhal genel kurmaya iletilecek ve Tel-Aviv'deki yirmiden fazla yüksek rütbeli subayın eline geçecektir. Bu çeşit raporlar genellikle Savunma Bakanı'na ulaştırılır. Bu raporun varlığı, doğruluğunu teyit ettiğini söyleyen, **Jerusalem Post**'un savaş muhabiri Hirsch Goodman tarafından ortaya çıkarılmıştır. Yine de katliamlar Cumartesi sabahına kadar sürecektir.

Batı-Beyrut'ta elektrikler bütün gece boyunca kesiktir. Karanlık tamamen inince İsraili'ler tarafından dört bir taraftan, kampın üzerine aydınlatma fişekleri atılmaya başlanır. Bir askere göre, bölüğü saatlerce dakikada 81 mm'lik iki aydınlatma fişekleri atmıştır. İsraili'ler bu arada, kampları aydınlatan fişekler atan uçaklarını da kullanmışlardır. Hollandalı hastabakıcı 30 yaşındaki Tineke Uluf, yaşadığı Beyrut kuşatmasında bile kampların bu kadar güçlü aydınlatıldığını anımsamadığını söyleyecektir. Kampların, gecelerin bu kadar güçlü olarak sürekli aydınlatıldığını gören basın mensupları, Batı-Beyrut'taki İsrail askeri sözcüsünden açıklama isterler. Fakat askeri sözcü susmaktadır.

Hepsi birbirinden korkunç olaylar anlatan yaralılar, Gaza ve Akka Hastaneleri'ne akmaya başlarlar. O gece Gaza Hastanesi'nde, çoğu kıyımın başlıca merkezi olan Şatila'dan gelen 82 kişi tedavi altına alınır. Yaralıların çoğu kurşunla vurulmuş, ancak bazıları, İsraili'lerin öğlen-den beri sürekli attıkları aydınlatma fişekleri ile yaralanmıştır. Yaralıları ise hastanelere kendi olanakları ile aileleri taşımaktadır. Çünkü hiçbir ambulans sokaklarda dolaşmaya cesaret edememektedir. Birdenbire, çoğunluğu kadınlar ve çocuklardan oluşan bir insan kalabalığı daha emniyetli olacağını düşünerek, hastanelerin içinde ve çevresinde toplanırlar. Tahminlere göre, Perşembe akşamından Cuma gününe kadar 1000 ilâ 2000 kişi, büyük bir panik içinde hastanelere sığınır.

Akşama doğru Ariel Şaron, Amerikan Hükümeti adına, Beyrut'un boşaltılmasını talep etmeye gelen özel temsilci Morris Draper ile görüşür. Şaron, Amerika'nın bu talebini reddeder. İsrail'in, «Batı-Beyrut'taki durumu kurtarması için» bulunduğu yerde kalması gerektiğini ileri sürer. Bu savaş karşılık Draper, Lübnan Ordusu'nun da aynı görevi yapabileceği yanıtını verir. O andan itibaren Amerikalı'ların artık İsrail'e karşı daha sert bir tavır aldıkları açıktır.

Jerusalem'de hükümet saat 19.30'da olağanüstü olarak dört saat boyunca toplanır. Bakanlar, harekâtın başlamasından otuz sekiz saat sonra, ilk defa olarak İsrail Ordusu'nun şehre girişine ilişkin bir rapor duymaktadırlar. Aralarından bir çoğu, işgalin yararlığı üzerine kuşku-larını ifade ederler ve işgal kararının, hükümete önceden danışılmadan alınması biçimine karşı hoşnutsuzluklarını sert bir şekilde ortaya koyarlar. Sonuçta, harekâtın yerinde olduğunu onaylayan bir karar alınır ve yapılan açıklamada, «Beşir Cemayel'in öldürülmesinin hemen ardından Tsahal, şiddet hareketlerini, kan dökülmesini ve kaosu önlemek için Batı-Beyrut'ta vaziyet almıştır» denir. O sı-

rada hiçbir bakan, hatta başbakan bile şiddetin, kan dökülmesinin ve kaosu Batı-Beyrutta hüküm sürdüğünü bilmemektedir. Genel Kurmay Başkanı Rafael Eytan ve toplantıya katılan diğer generaller, o sırada Batı-Beyrut'taki durumla ilgili raporlar sunmaktadırlar. Eytan, az sayıdaki Müslüman milis, Murabitun üyesi ve FKÖ'den arta kalan gerillalarla meydana gelen «sınırlı çatışmaları» anlatırken bu arada, Lübnan Ordusu ile yaşanan temaslar konusunda da bilgi verir. Konuyu geçerken kısa bir şekilde, Falanjist'lerin «teröristlerin yuvalarını temizlemek için» mülteci kamplarına girdiklerini belirtir. Ardından, Falanjist örgütlerle sürekli temas halinde bulunduğunu ve eylemlerinin tamamen Tsahal'in eylemleriyle eşgüdüm içinde olduğunu ekler. Daha sonra bakanlar, o sırada her şeyin düzenli olduğuna ve Hristiyan güçlerin, İsrail Ordusu tarafından belirlenen göreve katılımının tamamen denetim altında bulunduğuna inanmış olduklarını söyleyeceklerdir. General Eytan'ın raporunun üzerine hiçbir soru sorulmaz ve her hangi bir konuda görüşme yapılmaz. General Eytan bu arada, Batı-Beyrut'taki harekâtın doğruluğunu göstermek için Hristiyanların şiddetli intikam arzularını anımsatır. Bakanlar kurulu toplantısında okunan raporu dinleyenler sonradan, Falanjist'lerin oynadıkları rolün basit bir aldatmaca içinde sunulduğunu ifade edeceklerdir. Bir tek İskân Bakanı David Levy, Falanjist'lerin Filistinli'leri toplu olarak katledebilecekleri tehlikesini anımsatacaktır.

Dört saat süren toplantı boyunca —halbuki o sırada katliam yeni başlamıştır— Lübnan Kuvvetleri'nin kamplara giriş konusu, beş dakikadan daha az süre konuşulmuştur. Konuşmaların esasını, İsrail Ordusu'nun Beyrut'tan çekilmesini talep eden Amerikan görüşü oluşturmuştur. Hükümet, «Lübnan Ordusu, Tsahal ile eşgüdüm içinde olmak üzere, denetimi ele alabilecek ve kamu düzeni ile güvenliği sağlayabilecek güce eriştiği zaman, İsrail Ordusu'na geri çekilme emrini verecektir» kararını alır. Hükümet bildirisinin anlamı herkes için açıktır. Lübnan Ordusu'nun işlerliğini yitirdiği gözönünde bulunduruldu-

ğunda, İsrail Ordusu Batı-Beyrut'ta bir süre daha kalmak istemektedir. Ordu memnun olmakta çok haklıdır. Çünkü Beyrut'taki hedefine ulaşabilmek için hükümetten istediği süreyi elde etmiştir.

Hükümet toplantısından bir saat sonra, Beyrut'ta bulunan savaş muhabiri, askeri radyo Galey Tsahal aracılığıyla, «ordunun, Sabra ve Şatila Kampları'ndaki teröristleri temizleme görevini Falañjist'lere verdiğini» duyurur. Bu haber, Cuma günü saat 01.00 ve 02.00'de yayınlanan bültenlerinde tekrarlanır ve sonra bir daha duyulmaz.

22 Eylül'de, Knesset'teki görüşme sırasında General Şaron, İsraili'lerin çok duyarlı oldukları bir gerekçe ileri sürecektir: «Tsahal'in askerlerini kamplara, insan hayatına önem verdiğimiz için (İsrail askerinin hayatına) göndermedik. Askerlerimizi oraya göndermedik, çünkü başkaları bu harekâtı gerçekleştirebilecektir...»

Bütün gece mülteci kamplarında kıyım devam eder.

IV

17 EYLÜL CUMA

Kara Cuma.

Sabahleyin erkenden, İsraili subay ve erler gözetleme noktalarından dürbünle, Şatila Kampı'nda neler olduğuna bakarlar. Kampta ceset yığınları ve alelacele kurşuna dizilen insanlar görürler. İstifasından önce Albay Eli Geva'nın komuta ettiği ve kampa 100 metre mesafede mevzilenen bir zırhlı birliğin erleri o Cuma sabahı, sivillerin milisler tarafından katlini açıkça görebildiklerini anlatırlar. Bu tanıkların raporları, kampın yakınındaki çeşitli noktalarda mevzilenen diğer asker ve subayların benzer raporlarıyla birlikte, üst derecedeki yetkililere ulaşacaktır. İsrail askerleri ayrıca, canlarını kurtarmak isteyen yaralı mültecilerin bağırtılarını duyduklarını da söyleyeceklerdir. Nihayet İsraili'ler, zaman zaman kamptan çıkıp, Şatila Kampı'nın sınırında İsrail Ordusu tarafından kurulan kamplara ve barikatlara yiyecek ve su almaya gelen Falanjist'lerden de kıyımı öğreneceklerdir. Falanjist'ler askerlere, «ölenler arasında siviller olduğunu» saklamaya gerek görmeden «savaşın» gidişatını anlatırlar.

Bir tank bölüğünün komutan yardımcısı olan Teğmen Avi Grabowski Soruşturma Komisyonu önünde şöyle diyecektir: «Sivilleri öldüren Falanjist'leri gördüm (...) Hatta Falanjist'lerden biri, bana: gebe kadınlar terörist doğuracaklar, dedi.» Bu teğmen durumu üstlerine bildirir.

İsrail askerleri kamplarda olup-bitene karışmama ve kamplara girmeme emri alırlar.

Paraşütçü bir çavuş saat 11.00'de telsizinden subayının şu emrini alır: «Bu iş bizi memnun etmek için yapılmı-

yor fakat kamplarda cereyan eden olaylara müdahalede bulunmayı hepinize yasaklıyorum.»

Yaya isimli bir paraşütcü albayı yine de, kamptan kaçmayı başarıp, Batı-Beyrut'un merkezine kadar gelen bazı mültecilerin kendisine yaptığı açıklamaları doğrulamak amacıyla, gerçekte neler olup-bittiğini görmek için olay yerine gitmeye karar verir. Yanında adamlarından birkaç kişi de olmak üzere, saat 09.00'da Sabra Kampı'na girer. Spor Sarayı'ndan geçer, Gaza Hastanesi'ne yaklaşır, olağanüstü hiçbir şey saptayamaz ve geri döner. Belirtilen bu yer, ertesi gün yani Cumartesi günü yeni bir kıyıma sahne olacaktır. Kuzeye kaçan mülteciler yolda bir paraşütcü komutanına rastlarlar. O da Sabra Kampı'nın dolaylarına yaklaşmaya karar verir ama hiçbir şey göremez. Çünkü o sırada, katliam Şatila'da devam etmektedir. Bu kampı çeviren askerler sürekli, hiç de karşılıklı savaş gürtülerine benzemeyen otomatik silah sesleri ve yaralıların çığlıklarını duymaktadırlar. Daha sonra akşam olunca, İsrail birlikleri, kampın içini daha iyi aydınlatmak ve saldırganların işini kolaylaştırmak için yeniden aydınlatma fişegli atmaya devam edeceklerdir.

Kampların girişi abluka altına alınmış ve İsrail askerleri çıkmak isteyen mültecilere her seferinde, geldikleri yere dönmelerini emretmektedirler. Bu konudaki en çarpıcı olay, Sabra'daki Gaza Hastanesi'ne sığınan, fakat milislerin hastanelere girip, önlere geleni öldürdükleri, yaraladıkları ve tecavüz ettiklerini öğrenince, öğleden sonra buradan kaçan 500 kişilik bir grubun başına gelen olaydır. Bu zavallılar, en başta beyaz bir bayrak olmak üzere, başkenti doğudan batıya katederek anayol üzerindeki el-Mazraa'ya gelirler. Orada İsrail askerleri tarafından durdurulurlar. Grubun sözcüsü askerlere, Saad Haddad'ın adamlarının herkesi katlettiklerini anlatır.

Ancak her şeye rağmen, kampa geri dön emri alırlar. Tereddüt etmeleri karşısında, bir İsrail tankı topunu onlara doğru çevirir ve onları geri dönmeye zorlar.

Cuma sabahı, güneydeki ve batıdaki giriş kapılarının

dan yeni Hristiyan kuvvetler Şatila'ya girerler. Yeni gelen birlikler jipler, kamyonlar ve buldozerlerle donanmıştır. Beyrut'ta Sabra ve Şatila Kampları'nda bir katliam yapıldığı konusunda ilk söylentiler, Akka Hastanesi'nde çalışan yabancı uyruklu doktor ve hemşirelerin tahliye edilip, Falanjist olduklarını söyleyen kişiler tarafından, kendilerini Hamra'daki CICR'ye götürecektik olan Norveç işgüderini bulacakları Şatila Kampı'nın kapısına götürüldükten sonra yayılır. Doktor ve hemşireler, kamplarda çok ciddi bir şeylerin döndüğünü basına ve yabancı diplomatlara haber verirler. Zaten ertesi günden itibaren yerel basın katliamla ilgili ilk bilgileri açıklamaya başlar. **As Safir** Gazetesi, 6. sayfasının Lübnan kurtarma birliklerinin raporuna ayrılmış son sütununda şunları yazar: «Saad Haddad'ın milisleri Sabra ve Şatila Kampları'na girdiler ve Filistinli'lere saldırdılar.» **An-Nahar** Gazetesi'nin iç sayfasında ise; «Lübnan Kuvvetlerine bağlı bir birlik, Akka Hastanesi yakınında topladığı bir kalabalık içinden, erkekleri bir yana, kadınları bir yana ayırmış, sonra erkeklerin üzerine ateş açmıştır. Sonuçta 5 ölü ve birçok yaralı vardır.» diye yazmaktadır.

Haberalma bürosu şeflerinden Moşe Hebroni, saat 05.30'da kamplarda 300 kişinin öldürüldüğüne ilişkin bir rapor alır ve bu raporu saat 07.30'da, Savunma Bakanlığı sekreterlerinden olan Avi Duday'a iletir.

Gazeteciler de Sabra ve Şatila Kampları ile ilgili endişe verici haberler almaktadırlar. **Haaretz**'in savaş muhabiri Zeev Schiff, aralarında Ulaştırma Bakanı Mordekhay Zippori'nin de bulunduğu birçok kimseyle görüşür ve onlara öğrendiklerini aktarır. Zippori, Dışişleri Bakanı İtzhak Şamir'i arar ve ona, kendisine ulaşan haberlere göre, «Batı-Beyrut'taki kamplarda bir katliamın meydana geldiği» konusunda bilgi verir. Ariel Şaron ile ilişkileri daha önceden bozuk olan Zippori, «olan biteni doğrulamak için Savunma Bakanını aramalısınız» diye ekler. O zaman Şamir kendi bakanlığındaki görevlilerden, olaylarla ilgili bir araştırma yapmalarını ister fakat yapılan araştırma sonucu,

Zippori'nin söylediklerini doğrulayan hiçbir kanıt elde edilemez.

Savunma Bakanı Ariel Şaron, 22 Eylül'de Knesset'te yaptığı açıklamada şöyle diyecektir: «Kamplarda olan olaylar hakkında ilk kuşkuları edindiğimiz andan itibaren, Kuzey Cephesi Komutanı General Drori derhal, Falanjist'lerin tugaylarımızın birinin karargahında bulunan irtibat subayı aracılığıyla, milislerin Şatila'daki eylemini yarıda kesmek için önlemler alır (...) Tsahal, Cuma öğleye doğru Falanjist'lerin eylemlerine son verdi ve Cumartesi öğlene kadar hepsini kamplardan tamamen çıkardık.» Gerçekte ise katliam, bütün gün ve gece, Cumartesi sabaha kadar devam eder. Hatta bu zaman içinde kamplara yeni Falanjist kuvvetler girmiştir.

Katliam ancak, Cumartesi sabah saat 10.00'da kesilecektir. **Yedioth Aharonoth** Gazetesi'nin muhabiri Eytan Haber, «Katliam devam etti, çünkü belki de biri, devam edegelen olayla ilgileniyordu» diye yazacaktır. Bu arada Beyrut'ta, İsrail Kuvvetleri Bölge Komutanı General Amos Yaron, kampların üzerinden bakan karargahından Kuzey Cephesi Komutanı General Amir Drori'ye telefon açar. Drori, o sırada binadaki karargahındadır. Yaron ona, Falanjist'lerin «anormal eylemleri»yle ilgili söylentilerin artarak sıklaştığını bildirir. Saat 11.00'de Drori, Yaron'un karargahına gelir. İki general, Falanjist'lerin irtibat subayı «Jessy»den, kamplarda gelişen olaylar üzerine kendilerine ayrıntılı bilgi vermesini isterler. «Jessy» onlara, «komutanlarımızdan bazıları, adamlarının üzerindeki denetimini yitirdi» diye yanıt verir.

Bunun üzerine Kuzey Cephesi Komutanı, Falanjist'lerin derhal ateş kesmelerini ister. Fakat Falanjist'lere kamplardan çıkmaları emrini vermez, hatta ateşin gerçekten kesilip kesilmediğini araştırmak için zaman bile ayırmaz. Diğer yandan, olan biteni değerlendirmek için İsrail askerlerinin kamplara girmelerine izin vermez.

Öğleden biraz önce General Drori, Tel-Aviv'den Rafael Eytan'ı telefonla arar. Ona, kamplarda «kuşkulu» ba-

zı şeylerin cereyan ettiğini ve bu gelişmelere son verilmesini emrettiğini bildirir. «Raful» için ciddî olduğunu anlar ve Drori'ye, derhal Beyrut'a gelmek üzere hareket edeceğini söyler. Saat 15.30'da Genel Kurmay Başkanı Beyrut Havaalanı'na iner. Hemen orada kendisine raporlarını veren subaylarıyla toplantı yapar. Saat 16.30'da, yanında General Drori olmak üzere, binanın yanında bulunan Falanjist'lerin genel kurmayında, bazıları kamplardan dönen Falanjist subaylarla toplantı yapar. Lübnan Kuvvetleri'nin «Başkomutanı» Fadi Efram da bu toplantıya katılır. Sonradan General Yaron'un dediğine göre, (Yaron bunu Soruşturma Komisyonu'nda söyleyecektir) General Eytan harekâtlarından dolayı Falanjist'leri kutlar. Falanjist'ler ise, «araziye temizlediklerini» belirtirler. Ayrıca Amerikalıların kendilerinden, «kamplardaki harekâtı durdurmalarını istediklerini» söylerler ve «kampları temizlemek için kendilerine biraz daha zaman» tanımaları konusunda İsraili'lere yalvarırlar. Ariel Şaron, Knesset'teki meşhur açıklamasında belirttiği gibi her iki taraf, «Falanjist'lerin mülteci kamplarını 18 Eylül cumartesi sabahleyin terketmeleri konusunda» mutabık kalırlar. «Fazladan hiçbir gücün kamplara girmemesi» için de anlaşılırlar. Böylece Falanjist'lerin önünde, «temizliğe» devam için uzun saatleri olacaktır. Onlar da, Sabra ve Şatila Kampları'na yeniden başka kuvvetler sokarlar.

Elias Hobeyka tarafından komuta edilen birlik, Saad Haddad'ın adamları ve yeni gelen kuvvetler kıyıma devam ederler. Kaçmayı başarabilen, dehşete düşmüş mülteciler barbarlık gösterilerine tanık olduklarını naklederler. Beş veya altı kişilik, bozan daha fazla gruplar halinde dolaşan milisler, sokaklarda kesintisiz süren bir insan avı düzenlerler. Tanıklar cinayetleri, gizlendikleri yerlerden çıkar çıkmaz, hemen orada öldürülen aileleri anlatırlar. Ayrıca yapılan işkenceleri, arka arkaya üç, dört, beş defa ırzına geçilen, sonra da öldürülmeden önce göğüsleri kesilen kadınlarla ilgili olayları naklederler. Halbuki bir gün önce milisler sık sık bıçak ve balta kullanmışlardı, bu Cu-

ma ise kullanılan yöntem çok daha baştan savmadır: Sadece yakın mesafeden ateş etmekle yetinilir.

Üniformalı adamlar zaman zaman ceset yığınlarını kontrol ederler. Eğer kımıldayan biri olursa, yaralıyı hemen öldürürler. Sonra da sık sık, kurbanlarının vücutlarına bıçakla haçlar çizerler. 13 yaşındaki bir çocuk İsrail askerlerine, milisler içinde kendisinin de bulunduğu bir grup insanı duvara dayayıp kurşuna dizdiklerinde, boyunun küçük oluşunun hayatını kurtardığını anlatacaktır. Askerlerden biri, bu tanığın anlattıklarının kendisine çocukken duyduğu, İkinci Dünya Savaşı'nda küçük boyları sayesinde, Nazi idam mangalarından kurtulan Yahudi çocuklarını anımsattığını söyleyecektir. Başka yerlerde ise insanlar, milislerin taşıtlarına bağlanıp sokaklarda sürüklenirler. Bu insanların cesetleri daha sonra bir garajda toplanacaktır. Aralarından birinin cesedi, erkeklik organı kesilmiş olarak bulunacaktır.

Bütün gün boyunca sadece bir tek haber, kampların içinde esaslı bir çarpışmanın olduğunu bildirecektir. Bu çatışma da Sabra Kampı'nda, Filistinli veya Lübnanlı milislerin saldırganlara pazar yanında tuzak kurmalarıyla gerçekleşmiştir. Falanjist'ler bundan başka, hiçbir silahlı direnişle karşılaşmamış gibi görünmektedir.

Aynı gün, tıka basa sivillerle doldurulmuş kamyonların, bilinmeyen yönlere doğru gittiğine ilişkin ilk tanıklıklar da gelmeye başlar. Danimarka Televizyonu kamerası M. Petersen, Şatila Kampı'nın sınırında erkekleri, kadınları ve çocukları kamyonlara dolduran milisleri filme almıştır. Olay bir İsrail karakolunun 400 metre ilerisinde geçiyordu.

Beyrut'un güneyindeki Şueyfât ve Hadath Kasabası sakinleri, Cuma günü öğleyin, sivillerle dolu üç büyük kamyonun ve iki küçük taşıtın bölgelerinden geçtiğini söylerler. Bir daha bu insanların izine rastlanmayacaktır. Katliamdan sağ kurtulanlar Kızıl Haç'ın Beyrut'taki bürosuna gelip, akrabalarının kamyonlarla bilinmeyen bir yöne gö-

türüldüklerini ve bir daha geri gelmediklerini söyleyeceklerdir.

Şatila Kampı sakinleri, öğlen saatinden biraz önce miislerin, kampın güneyindeki ana caddede yüz kadar insanı topladıklarını naklederler. Milisler, Filistinli'lerle Lübnanlı'ları ayırdıktan sonra, birincileri sorgulamak amacıyla yüzlerini bıçakla parçalayarak işkence ederler.

Saat 11.00 ile 12.00 arasında, Şatila'nın güneyindeki Akka Hastanesi içinde, oraya sığınmış bulunan kamp sakinlerini ve hastahane personelini öldürmeye başlamadan önce, yatakta yatan birkaç hastayla, yaralıları öldüren silahlı adamlar belirir. 19 yaşındaki İntisar İsmail isimli Filistinli bir hastabakıcının, kaba Güney-Lübnan aksanıyla konuşan Saad Haddad'ın örgütü üyesi, milisler tarafından on defa ırzına geçilir. Hastabakıcının her tarafı tamamen yara bere içinde olduğundan tanınmaz hale gelmiştir. Öyle ki, kimliği parmağındaki yüzükle ayırtedilebilmiştir. Olayın doğruluğu, kurbanın Lübnanlı bir bayan meslektaşı tarafından doğrulanmıştır. Milisler, hastanenin içinden topladıkları kırk kadar kişiyi kamyonlara binmeye zorlarlar. Bu insanlar bir daha ortaya çıkmayacaklardır. İki Filistinli doktor Ali Otman ve Sami Katip ile Mısırlı bir görevli soğukkanlılıkla öldürülür. Diğerleri 200 metre uzaklıktaki ilk İsrail barikatına ulaşmağa çabalarlar. Aralarında patlayan bir el bombası üçünü öldürür birini yaralar. Hastane görevlilerinden yaralı bir Lübnanlı, milislerden birinin bir gün önce yaralanan Müfid Esad isimli 14 yaşındaki bir çocuğun yatağına yaklaştığını anlatır: «Yaralının örtüsünü makineli tüfeğin namlusuyla açıp, ona, 'Filistinli misin?' diye sordular. Yaralı kafasıyla evet işareti yaptı, sonra parmağıyla, kimlik kartının yastığının altında bulunduğunu gösterdi. Milisler 'Filistinli'sin ve hâlâ yaşıyorsun' dediler. 'Ölmek zor değil mi ha! Şimdi işini bitireceğiz ve dünyadan bir Filistinli daha eksilecek'. Sonra onu öldürdüler.»

Uluslararası Kızıl Haç daha sonra yaralıları tahliye edecektir. Gün boyunca, Falanjist gruplar, araziye saçıl-

miş yüzlerce cesedi gömmek için toplu mezarlar kazarlar. Buldozerler Şatila'nın güneyinde, bir İsrail karakolu ile ordu karargâhına yarı mesafede çukurlar açarlar. İsrailli'lerin bu durumu farketmemelerine olanak yoktur. Saat 16.00'da Norveç işgüderi ceset dolu bir kepçeyi görür. Cesetlerden çıkan koku, Beyrut'un mevsimin o dönemi çok sıcak oluşuyla, İsrail askerlerinin bulunduğu yerlere kadar yayılır.

Sabahtan ve öğlenin ilk saatlerine kadar yeni Falanjist birlikler havaalanı yakınında toplanırlar. Ekibiyle birlikte Batı-Beyrut'ta bulunan, İsrail Televizyonu Savaş Muhabiri Ron Ben Yişay, Hazmiyeh semtinden geçip, havaalanı yönüne giden on zırhlı araç ve geri tepmesiz iki topla donanmış iki jipten oluşan bir Falanjist konvoyu görür. Biraz sonra yine Batı-Beyrut'taki Sin el-Fil semtinde, zırhlı ve tırtıllı araçlardan oluşan bir başka konvoyla karşılaşır. Kameramanına hemen film makinesini çalıştır işaretini verirse de, konvoy komutanı askerlerine, film negatifine el koyma emrini verir. Ron Ben Yişay o zaman kimliğini açıklar ve İsrail Televizyonu adına görev yaptığını söyler. Bunun üzerine, konvoy komutanı film negatifine el koymaktan vazgeçer ve adamlarına yola devam emrini verir. Gazetecinin, «nereye gidiyorsunuz?» sorusuna «askeri görev» yanıtını verir. Ben yişay bu konvoyu, kamplara girmek için hazırlanan Falanjist kuvvetleri bulacağı havaalanına kadar izler. Orada, çoğu Sherman M-47 ve T-54 olan 13 tank, tırtıllı araçlara monte edilmiş 120 mm.lik havan topları, ağır makineli tüfeklerle donanmış taşıtlar ve birçok zırhlı araç görür. Bu arada birkaç tane de ambulans sayar. Askerlerin teçhizatları düzenli şekilde yere konmuştur. Lübnan Kuvvetleri'nin diğer temel teçhizatları gibi, miğferleri de İsrail Ordusu tarafından temin edilmiştir. Üniformaları bile İsrail Ordusu'nunkiyle aynıdır, sadece «Tsahal» yazısı, «Lübnan Kuvvetleri» yazısıyla yer değiştirmiştir.

İsrailli muhabire göre, bu kuvvetler yaklaşık iki küçük alay gücündedir. Çoğu askerin kolunda MP işareti var-

dir. Ertesi gün Sabra ve Şatila'da, kıyımın sonunda görülecek olanlar bunlardır. Ben Yişay Falanjist'leri filme alır, orada bulunan diğer İsraili gazeteciler de fotoğraf çekerler. Katliamın hemen ertesinde bu filmler ve fotoğraflar İsrail gazetelerinde yayınlanacak ve televizyondan gösterilecektir. Falanjist'lerin hareket etmelerini beklerken İsraili gazeteciler, subaylar ve erlerle konuşma fırsatını bulurlar. Konuştukları Falanjist'ler görevlerinin niteliği konusunda hiç kuşku bırakmayacak şekilde konuşurlar: «Hepsini geberteceğiz», «Analarını, bacılarını s.....» Niyetlerini daha iyi anlatabilmek için, bir parmaklarıyla boğazlarını keser gibi işaret yaparlar. İçlerinden biri, «savaşta şimdi sıra bizde» der. İsraili Gazeteci Alex Fishman, bir diğerinin şöyle dediğini anımsar: «Hareket etmeden önce iyi bir esrar çekmem gerekli.» Falanjist'lerin çoğunun yanında içki şişeleri de bulunmaktadır. O sırada, orada bulunan Kuzey Cephesi Karargâhında görevli İsraili bir subay, İsrail Televizyonu'ndan bir muhabirinin kulağına şöyle fısıldar: «Falanjist'lerin kamplarda ne yaptıklarını anladın mı? Korkunç şeyler.»

Falanjist'lerin, hemen orada kurulu bulunan harekât odasında subaylar, kendilerine İsrail tarafından aktarılan hava fotoğraflarını incelemekte ve olayların gelişimini tartışmaktadırlar. Bu arada yüksek rütbeli subaylarından birisiyle, İsraili küçük rütbeli bir subayın görüşmesinin sonuçlanmasını beklemektedirler. Bu subay geri döndüğünde talep edilen izni elde ettiğini bildirir. Bunun üzerine 200 kişilik bir birlik harekete hazır olma emri alır. (Diğerleri ertesi güne kadar orada kalacaklardır. Sonra, katliamların tüm dünyaya duyurulmasıyla birlikte üslerine dönüp, ortadan kaybolacaklardır.) Sakallı Falanjist bir subay adamlarına son talimatlarını, İsraili'lerin anlayamayacakları dil olan Arapça'dan verir. Nihayet konvöy kampların yönüne doğru harekete geçer. Konvoyda askeri malzeme yanında, biri İsrail Ordusu tarafından verilen iki de buldozer vardır. Tanıklar, kamplara üç buldozerin girdiğini nakledeceklerdir.

General Eytan ve Drori, Fadi Efram ve Lübnan Kuv-

vetleri yöneticileri ile görüştüktan sonra, Falanjist'lerin hareket etmeye hazırlandıkları sırada havaalanına geri gelirler. Genel Kurmay Başkanı kendi yönettiği uçağa binmeden önce, birkaç İsrail subayıyla görüşür. Daha sonra, İsrail'deki Ramat-David Havaalanına iner ve oradan, oturduğu kasaba olan Tel-Adachim'e gider. Cuma gecesi, Yahudi'lerin yeni yılını orada kutlayacaktır. Ariel Şaron'a göre, daha sonra saat 21.00'de evinden kendisine telefon açacaktır, Şaron'un Soruşturma Komisyonu'nda verdiği ifadeye göre, Eytan o akşam kendisine şöyle demiştir: «Falanjist'ler aşırıya kaçıyorlar.» Şaron, kamplarda neler olup bittiğini o an öğrendiğini ifadesine ekleyecektir.

Havaalanı yolunu izleyen Falanjist konvoyu, kuzeye doğru yönelir. Şatila Kampı'na güneyden ve doğudan girerek hemen «işe» koyulur. Falanjist'ler kampa girer girmez, hemen orada öldürdükleri bir grup kadın ve çocukla karşılaşır. Sonra milisler, ilk girdikleri evde, masada yemek yiyen tüm bir aileyi yokederler. Hemen ardından bir buldozer evi yıkmaya başlar. Buldozerler bazen evleri, içerde oturan ev sakinlerinin üzerine yıkmaya kalkışırlar. Saldırganlar, kurbanlarını sığınaklarda bile ararlar. Falanjist'lerin gelmesinden önce kaçmayı başaramayanlar sığınığın içinde öldürölürler. Falanjist'ler hiçbir zaman, Filistinli veya Lübnanlı diye ayırım yapmayacaktır. Zaten bunu yapmaya zamanları da olmayacaktır. Yolları üzerinde karşılaştıkları herkes öldürölülecektir.

Cuma günü öğleden sonra kamplara giren saldırganların tutumları üzerine, tüm tanıklar aynı noktada birleşmektedirler: Bu, önceden hazırlanan ve soğukkanlılıkla yürütölen bir harekâttır.

İsraili ve yabancı gazetecilerle, Falanjist subaylar arasında geçen konuşmalardan şu sonuç ortaya çıkmaktadır ki, katliamın ve şiddet hareketlerinin, Beşir Cema-yel'in öldürölmesi üzerine, kendiliğinden gelişen bir kızgınlık ve intikam patlamasının meyvası olduğu savı (baş-

ta desteklenen sav) yanlıştır. Bu katliam, önceden iyice tasarlanıp, planlanmışa benzemektedir. Amacı ise, Filistinli'leri Beyrut ve Lübnan dışına kitlesel olarak göçe zorlamaktır. İşlenen cinayetlerin acımasızlığı —parçalama, uzuvların kesilmesi, ufak çocukların ikiye ayrılması, bebeklerin kafalarının duvara vurularak ezilmesi— ancak Filistinli'leri yıldırmaya çalışmak amacıyla açıklanabilir.

Bu sav, **Haaretz** Gazetesi'nin savaş muhabiri Zeev Schiff tarafından desteklendiği kadar, İsrail Televizyonu'nda Arap Sorunları Uzmanı Ehud Yaari tarafından da desteklenir. Evlerin sistematik olarak tahrip edilmesi de bu savı doğrulamaktadır. Barınaksız kalan Filistinli mültecilerin buradan gitmekten başka çıkar yolları kalmayacaktır. Diğer bazılarının ileri sürdükleri gibi, Falanjist'lerin İsraili'lerden istedikleri buldozerler muhtemel engelleri yıkmak amacıyla istenmemiştir. Zaten İsrail askerî yetkilileri, havadan alınan fotoğraflardan kamplarda herhangi bir engelin ya da barikatın bulunmadığını mükemmelen biliyorlardı. Buldozerler evleri yıkmak ve ölüleri toplu mezarlara gömmekten başka bir iş için kullanılmayacaklardı. General Yaron, 7 Kasım'da, Soruşturma Komisyonu'nda şunu açıklayacaktır: «Kampları tahrip etmek istediklerini biliyorduk.» Sakinlerini kaçırmak için konutların buldozerlerle tahrip edilme işlemi, savaşın başlangıcı 1982 Haziran'ından beri, İsrail tarafından birçok defalar denenmiştir. Gerçekten güneyde bulunan mülteci kampları, önce bombardıman edilip ardından dinamit ve buldozerle tahrip edilmiştir. İsrail'de bu harekât «teröristlerin altyapılarının yok edilmesi» diye adlandırılmıştı. Hedef Filistinli'lerin Lübnan'da ulusal bir topluluk olarak örgütlenmelerini engellemektir. Bunun için evleri tahrip etmenin yanı sıra, Filistinli'lere ait çeşitli kurumları (okullar, hastaneler, her çeşit sosyal konutları) da yok etmek ve nüfusu erkeklerden «arındırmak» (binlerce erkek tutuklanırken, binlercesi de kaçmak zorunda kaldı) gerekiyordu.

Savaşın başında, Lübnan'da yaşayan topluluklara destek sağlamakla yükümlü İsrail birliklerine bağlı subay-

lar, mülteciler sorunuyla ilgili Bakan Yaakov Meridor'dan çok açık bir talimat aldılar: «Onları Doğu'ya, Suriye'ye doğru sürünüz. Gitmelerine izin verin, fakat geri dönmelerine asla!» Yarbay Dov Yirmiyah bakanın talimatına sinirlendiği için bunu kamuoyuna açıklar ve Lübnan Savaşı üzerine yaptığı diğer açıklamalar nedeniyle de subay kadrosundan çıkarılır. Kuşkusuz bu «program» uygulanmadı. 1948'dekinin aksine bu defa gerçekten Filistinli'lerin gidebilecekleri hiçbir yer yoktu. Fakat bu program varlığını korudu. Olay, 13 Ekim 1982 tarihli bakanlar kurulu toplantısında, bu planın mültecileri Güney-Lübnan'dan kuzeye sürmeye yönelik olduğunu belirten Bakan Yaakov Meridor tarafından kabul edilmiştir. Şu halde, Güney-Lübnan'daki kampların sistematik olarak tahrip edilmesinin amacı mültecileri kaçırtmaya yöneliktir.

Sabra ve Şatila Kampları'nda, Falanjist'ler evleri sadece tahrip etmekle yetinmezler. Bütün görgü tanıklarının ifadesi Falanjist'lerin amaçlarının, aynı zamanda yıldırma yöntemleri de kullanarak, paniğe kapılmış Filistinli mültecileri bir daha geri gelmemek üzere Lübnan sınırları dışına sürmek olduğu doğrultusundadır. Bu, Falanjist'lerin eski bir rüysıdır: Filistinli mültecilerin sayısını «Hristiyanlarla Müslümanlar arasındaki nüfus dengesini bozmaması» için 500.000'den 50.000'e düşürmektir (Filistinli'lerin büyük çoğunluğunun Müslüman olduğu bilinen bir gerçektir). Aynı zamanda hedef, Filistinli'lerin Lübnan'daki özel statülerini yadsımak, onları yabancılara uygulanan yasalara boyun eğdirmek ve sınırlı bir politik etkinlik göstermeye zorlamaktır.

İsrail Ordusu'nun Batı-Beyrut'u işgal etmesinin hemen ardından bazı gözlemciler, bu yeni saldırının peşinden Filistinli'lere yönelik bir katliamın ve kamplarının tahrip edilmesinin geleceği konusundaki endişelerini saklamamışlardır. Örneğin, İsrail-Filistin Barışı Konseyi Başkanı, eski milletvekili Ouri Avneri bu olayı önceden görmüştür. Ouri Avneri, 17 Eylül Cuma günü bir açıklamada bulunarak, daha önce Sayda kenti yakınındaki Eyn el-Helouch,

Sur kenti yakınlarındaki Raşidiyeh ve Burj el-Şemali kamplarında yaptığı gibi, askeri bir harekât görüntüsü altında, Batı-Beyrut'taki mülteci kamplarını yok etmeye çalıştığını ve «böylece, bu savaşta zaten yeterince ıstırap çekmiş olan onbinlerce masum sivil Filistili'ye, yeniden korkunç acılar çektireceğini» söyleyerek General Şaron'u suçlar. Bu bildiri ertesi gün gazetelerde yer alır.

Bütün gün boyunca İsrail birlikleri başkentteki son direniş noktalarını da yok ederler. İsraili'lerin denetimleri altına aldıkları, Lübnanlı ilerici örgütlerin önemli karakollarının bulunduğu semtlerde çarpışmalar bazan çok çetin geçer. El-Mazra'da İsrail askerleri, FKÖ'nün merkez bürosunu, George Habbaş'ın Filistin'in Kurtuluşu İçin Halk Cephesi örgütünün günlük yayın organı **El-Hedef** Gazetesi'ni işgal ederler. Aynı zamanda Nasırcı Murabitun ve Arap Sosyalist Birliği örgütlerinin merkezleri de kuşatılır. Dürzl lider Velid Canbulat'ın İlerici Sosyalist Partisi'nin yönetim merkezi, önce Saad Haddad'ın milisleri tarafından işgal edilip, ardından İsraili'lere teslim edilir. Nüfusun yoğun bulunduğu semtlere yapılan baskınlar sırasında, yüzlerce insan İsrail askerleri tarafından tutuklanır. Çoğunluğu gençlerden oluşan tutuklular kimlik denetiminin yapıldığı stadyumlara götürülürler: «terörist olduğundan şüphelenilenler» hapsedilir, geri kalanlar ise serbest bırakılır.

Diplomatik alanda ise, İsrail birliklerinin Batı-Beyrut'a girmelerine karşı protestolar çoğalmaktadır. Bu arada Başkan Reagan'ın açıklaması Menahem Begin tarafından takdirle karşılanır. Gerçekten, o gün Reagan, İsrail'in «solcu bir milis örgütünün saldırısı dolayısıyla Batı-Beyrut'a girmek zorunda kaldığına» ikna olduğunu açıklar. Diğer yandan Amerikan Dışişleri Bakanlığı başka yönlerden girişimlerde bulunmaya devam eder. Öğleden sonra İsrail Savunma Bakanı Ariel Şaron ve Dışişleri Bakanı İtzhak Şamir yeniden özel temsilci Morris Drapper ile buluşurlar. Daha önce birçok defa Ariel Şaron ile çatışan Amerikalı diplo-

mat, İsrail Ordusu'nun şehir merkezinde elinde tuttuğu mevzileri «en kısa sürede» Lübnan Ordusu'na bırakması konusunda ısrar eder.

Şaron, Morris Drapper'i şöyle yanıtlar: «Birkaç saat içinde yeni yıla giriyoruz ve bu konuda artık hiçbir şey yapılamaz.» (Haaretz Gazetesi'ne göre.) Drapper: «Şehrin Lübnan Ordusu'nun denetimine terk edilmesi için değerli günler yitiriyoruz.» Şaron: «Tsahal'in şehre girişi barış ve emniyet getirmekte ve şehrin batısında yaşayan Filistinli'lerin katliama uğramasını engellemektedir.»

İsrail kamuoyu gibi dünya kamuoyunun da, Batı-Beyrut'ta cereyan eden katliamlardan henüz haberi yoktur. İki büyük akşam gazetesi **Yedioth Aharonoth** ve **Maariv** Gazeteleri Yahudilerin yılbaşı dolayısıyla özel sayı basarlar. Her iki gazete, Genel Kurmay Başkanı'nın yeni yıl nedeniyle kendileriyle yaptığı görüşmeyi manşet atarlar: «Batı-Beyrut'a girmemiz bir felaketi önledi.»

İsrail askerleri, Beyrut'taki veya dolaylarındaki üslerinde, özel olarak yeni yıl için hazırlanmış masalarına oturmuşlardır. İsrail Televizyonu'nun savaş muhabiri Ron Ben Yişay, Beyrut'un Doğu semtlerinden Baabda'da üslenen bir İsrail birliğinin yüksek rütbeli subaylarıyla birliktedir. Saat 20.00'de Ron Ben Yişay, Şatila Kampı'nı çeviren tank taburundan bir grup subayın aralarında, kendi birliklerine bağlı bir subayla, bir askerin kampın bir duvarında çabucak yapılan idamları, milislerle gitmeyi reddettiği için kafasına bir kurşun sıkılan bir kamp sakini ve diğer «korkunç şeyleri» gözleriyle gördüklerini, konuştuklarını ıslahatir. Bu sözler üzerine birlik komutanı, ertesi gün bir soruşturma yaptıracağını ve gerçeği anlayabilmek için gerekirse genel kurmay başkanına kadar gideceğini söyler. Subaylar, kamplarda gelişen olaylar konusunda tartışmaya gecenin ilerleyen saatlerinde de devam ederler. Saat 22.30'da televizyon muhabiri onlara, «eğer bu söylediklerinizden eminseniz Savunma Bakanı'na telefon açayım» der. Ve derhal Şaron'a telefon açar (savaş muhabirleri bakanın bütün özel telefonlarını bilir-

ler). Allak bullak olmuş bir halde Şaron'a şunları söyler: «Kamplarda olup biten olayları durdurmak için derhal bir şeyler yapmak gerek. Subaylarımız kamplarda neler olduğunu biliyorlar, birkaç saat içinde tüm dünya basını olayları öğrenecek ve çok güç durumda kalacağız.» Ariel Şaron gazeteciyi dikkatle dinler ve ona, başka ayrıntılar bilip bilmediğini sorar. Ben Yişay, Şaron'a İsrail askerlerinin Şatila Kampı'nda, tugay karargahının hemen yakınında yapılan infazlara tanık olduklarını söyler. Ben Yişay daha sonra şöyle diyecektir: «Bakan hiç tepki göstermedi. Bana teşekkür edip 'iyi yıllar' dileğinde bulundu. Benim bu konuşmadan edindiğim izlenim, Şaron'un kamplarda gelişen olayları bildiği şeklindedir.»

Cuma günü boyunca, birçok yabancı gazeteci, Sabra ve Şatila'da süre gelen olaylar konusunda dehşet verici dedikoduları duyunca kamplara girmeye çalışırlar. Amerikan haftalık **Newsweek** Dergisi'nin özel muhabiri yolunun, İsrail askerleri ve Saad Haddad'ın adamlarından oluşan bir barikat tarafından kesildiğini görür. Gazeteciye göre, Haddad'ın adamlarından biri ona şöyle demiştir: «İçeri giremezsiniz çünkü şu sırada onları boğazlıyoruz.» Eli isimli İsrailli subay ise, Tsahal kuvvetlerinin «araziye temizleyen» milisleri rahatsız etmeme emri aldıklarını söyler.

18 EYLÜL CUMARTESİ

«Bu tür harekâtlarda esir alınmaz.»

Cumartesi günü şafakta insan kırımı devam eder. Günü ortalarına kadar da süre gelecektir. Heryerde milisler insanları öldürmeye, buldozerler binaları yıkmaya devam ederler. Açılan toplu mezarları gizlice doldurmak için özel ekipler görevlendirilmiştir.

Sabah saat 06.00'da bir grup milis hoparlörlerle, Sabra Kampı sakinlerinin evlerini ve saklandıkları sığınakları terketmelerini ve gruplar halinde toplanmalarını ilân eder. «Sallimu ve Tislamu» («Toplanın, herkesin güvenliği sağlanacaktır») diye bütün sokaklarda bağırarak tekrar ederler. Yüzlerce, bazılarına göre binlerce, çoğunluğu yaşlılar, kadınlar ve çocuklardan oluşan bir insan topluluğu bulunduğu yerlerden çıkarlar, şaşkın bir halde ana caddede toplanırlar. Beyaz bayraklarla, Lübnan bayrakları sallamaktadırlar. Topluluk milisler tarafından güneye, Şatila Kampı'nın büyük caddesi Abu Hasan Salameh'e götürülürler. Yolda milisler bazen küçük grupları alıp, sırtlarını duvara dayayıp, hemen orada infaz ederler. Daha sonra buldozer evleri yıkmak için gelecek ve cesetleri yıkıntıların içine gömecektir. Çıkışın yanında bir ekip Falanjist önce Lübnanlı'ları Filistinli'lerden, sonra Filistinli kadınları erkeklerden ayırır. Erkekler vücutları birbirine sıkışık olmak üzere daire şeklinde oturtulur. Evleri yıkan buldozerlerin gü-rültüsü korkunçtur. Az sonra milisler çıkagelip, İlk grup Filistinli'yi seçerek onlarla birlikte giderler. Filistinli'leri Kuveyt Büyükelçiliği önünde park etmiş kamyonlara bindi-

rirler. Fakat herkese yetecek kadar yer yoktur. Bunun üzerine milisler kalanları kamyonların hangi yöne gittiklerini görmemeleri için yüzleri yere dönük olmak üzere yüzükoyun uzanmaya zorlarlar. Gidenleri bir daha kimse göremeyecektir. Bazı defalar, yeni bir grubun gidişinden sadece birkaç saniye sonra yoğun bir tüfek ateşi sesi duyulur. Orada bulunan Filistinli'lerden biri, milislerden birinin arkadaşlarından birine şöyle söylediğini duyar: «İsrailli'lere verilmeden önce bunların çoğunun hesabı görülürse iyi olacak.»

Saat 08.00 sularında milisler kamp sakinlerine, güney kapısına doğru yönelmelerini emrederler. Orada bir «Rand Rover» durmakta, içinde de Filistinli mültecileri teşhis eden biri bulunmaktadır. Aralarından, hemen o an apar topar götürülen ve bir daha görülemeyecek olan bazılarını gösterir. Sonradan kadınlar, bu insanların kamyonlara bindirildiklerine tanık olduklarını söyleyeceklerdir. Diğerleri, kampi Spor Sarayı'na doğru dolanarak yollarına devam ederler. Yol boyunca meydana gelen bir patlama aralarından bir çoğunu öldürür. Bu patlamanın bir mayından mı, yoksa bir el bombasından mı ileri geldiği bilinmemektedir. Oradan az uzakta, Kuveyt Büyükelçiliği yanındaki karargâhında bulunan İsrailli General Amos Yaron, bazılarının üstü kan içinde olan bu, yırtık pırtık giysiler içindeki ihtiyaç, kadın ve çocuklardan oluşan topluluğu görür. Eline bir megafon alır ve kadınlarla çocukların evlerine dönebileceklerini, kendilerine herhangi bir zarar gelmeyeceğini bildirir. İsrail askerleri onlara ekmek, su ve portakal dağıtır. Erkeklerle gelince, onlar da sorgulanmak üzere stadyuma sokulurlar. İsrailli'ler onlardan, «teröristlerin saklandıkları yerleri açıklamalarını» isterler. Sonradan serbest bırakılan biri İsrailli'lere, «savaşçıların Beyrut'tan gemiyle ayrıldıklarını» yanıtladığını anlatacaktır. Sorgulayan kişi bunun üzerine onu, şu sözlerle tehdit etmiş: «Eğer bize doğruyu söylemezsen biliyorsun ki, burada Falanjist'lerle Saad Haddat'ın adamları bulunmaktadır!» Ve gerçekten de bunlar o sırada stadyumun içinde bulunmaktaydılar. Zaten esir-

lerden 28'inin cesedi elleri bağılı vaziyette Spor Sarayı'nda, 4'ünün cesedi ise o havuz içinde bulunacaktır.

Aynı anda saat 06.00 ya da 07.00 sularında —ifadeler saat konusunda birbirini tutmaz— yedi Falanjist milis, Sabra Kampı'nın kuzeyindeki Gaze Hastanesi'nde ortaya çıkarlar. Tıpla ilgili personelin giriş kapısında toplanmalarını emredip, hasta ve yaralılarla sadece bir doktor ve bir hemşirenin ilgilenmesine izin verirler. Hastane personeli; İngiltere, İrlanda, Federal Almanya, Fransa, Hollanda, Norveç, İsveç, Danimarka, Finlandiya, ABD (Ellen Siegel isminde bir Yahudi kadın)'den gelmektedir. Aralarında iki de Filistinli hemşire vardır. Birkaç tehdit savurma ve «düşmanlarımızın hizmetinde çalışan bu pis heriflere» yöneltilen birkaç hakaretten sonra milislerden biri, Filistinli bir hemşireden kimliğini göstermesini ister. Bunun üzerine Norveçli Doktor Per Maehlumshagen araya girer ve bu tahkikatın amacını bilmek istediğini söyler. Milis ona şöyle yanıt verir: «Sen kendi işine bak ve beni de işimi yapmam için rahat bırak.» Sonra Filistinli hemşire hastanenin dışına sürüklenerek götürülür ve orada öldürülür. Diğer meslektaşları ile hastane personelinin Suriyeli biri de biraz sonra aynı akıbete uğrarlar. Ondan sonra tüm personel yüzlerce insanın toplandığı Şatila Kampı'nın büyük caddesine götürülür, oradan da Kuveyt Büyükelçiliği kavşağındaki BM binasında bulunan Falanjist karargâhına götürülürler. Onlara nezaret eden milisler arkalarından şöyle bağırlar: «Baader-Meinhof çetesinin üyeleri», «Pis komünistler». Orada İsraili General Amos Yaron grubu durdurur ve siyah bereli, üniformalarında MP işareti taşıyan Falanjist'lere hastane personelinin serbest bırakmalarını söyler. Bunun üzerine, kimlik tespiti yaptıktan sonra, yemek verip, ardından hepsini serbest bırakan İsraili yetkililere teslim edilirler.

Bütün gün boyunca, bir sürü kamp sakini alınıp götürülmüş ve bir daha hiç birinden haber alınamamıştır. Genellikle, bilinmeyen bir yöne giden kamyonlara itiş kakış doldurulmuşlardır. Bütün bu olan bitenlerin en rahatsız

edici sırlarından biri de, kayıpların akıbetidir. Kuşkusuz kayıpların gerçek sayısı ise hiçbir zaman öğrenilemeyecektir. Görünüşlerine göre kamyonlardan atılmış olan cesetler, güneye giden yol boyunca sıralanmışlardır. Cesetlerle dolu bu yollar, El-Ouzay, Kalde, Harat en Naameh, ve Kafr Şima'dan geçmektedir. Bu arada havaalanına giden yol üzerinde başka cesetler de bulunmuştur.

Saat 10.00 dolaylarında kampların üzerine sessizlik çöker. Artık canlı bir nesne görmek mümkün değildir. Şatila Kampı'nın girişi yakınındaki ilk sokaklarda cesetler birbiri üstüne yığılmıştır. Sıcakla giderek yoğunlaşan pis koku havayı soluk alınamaz hale getirmektedir. Duyulabilen tek gürültü, cesetlerin üzerinde vızıldayan sinek bulutudur. İlk İsrail tankları giriş kapısına yaklaşırlar: Bu her şeyin sona erdiğinin işaretidir. Lübnan Kuvvetleri milisleri birbiri ardından kamyonlara binip, üsleri yönüne hareket ederek kampları boşaltırlar.

Kamp sakinleri yavaş yavaş ortaya çıkarlar. Bu arada kaçmayı başarabilenler de geri dönmeye başlarlar. Anlatılmaz bir karmaşa içinde yıkıntılar arasında ailelerinin üyelerini aramaya girişirler. Birazdan ilk bağırışlar acı çığlıklara dönüşür. Öğlen, Lübnan Ordusu'na ait ilk kıtalar olay yerine gelirler ve hemen kampı kapatırlar.

Sağ kurtulmayı başarabilen dehşet içindeki mülteciler, kamplarda olup biteni ilk olarak dış dünyaya duyururlar. Öğleye doğru gazete, radyo ve televizyon muhabirleri Sabra ve Şatila Kampları'na koşuşurlar. Muhabirlerin çektikleri fotoğrafların, yayınladıkları betimlemelerin büyük bir etkisi olur. İşte bu ilk röportajlardan birinin anlatımını **Washington Post** Gazetesi'nin muhabiri şöyle yazar: «Evler, sakinleri içindeyken buldozerlerle yıkılıp, tuzla buz edilmiş. Üst üste yığılmış cesetler, nereden atıldığı bilinmeyen cansız bebeklere benzemektedir. Cesetlerin üstündeki delik deşik olmuş duvarlar, kurşuna dizildiklerinin kanıtıdır. Küçük bir bahçede, sabit bakışlı bir bebeğin kafasının gözüktüğü yıkıntıların yanında, buğday çuvalı gibi, iki kadın uzanmış yatmakta. Onların yanın-

da kundak bezi içinde kafası ezilmiş bir bebek sırtüstü devrilmiş. Başka bir köşede, küçük bir çıkmazda biri 11 yaşlarında, diğeri ise birkaç aylık iki küçük kız çocuğu bulduk: Bacakları açık, kafalarında küçük birer delik öyle sırtüstü uzanmışlar. Oradan birkaç adım uzakta, 422 ve 424 numaralı binaların duvarlarında 8 kişi kurşuna dizilmiş. Tozlu her dar sokak kendi hikayesini anlatıyor. Sokakların birinde, biçimsiz, eğri büğrü 16 ceset birbiri üstüne yığılmış. Bu sokağın yanında, bir bina avlusunda, pamuklu elbiseli kırk yaşlarında bir kadın sırtüstü uzanmış kaimiş. Kafasının görüntüsü berbat vaziyette, gözleriyse kocaman açılmış. Göğüslerinin arasına bir kurşun sıkılmış. Küçük bir dükkânın yanında, 70 yaşlarında bir ihtiyar erkek kafası tozlar içine gömülmüş, eli sanki yalvarır gibi bir halde yıkıntılar içinde kalmış bir kadının ayakkabılarına doğru uzanmış yatmakta. Yakın mesafeden ateş edilerek öldürülmüş.» Az sonra, Amerikalı ve Avrupalı gazeteci ve diplomatlar —aralarında Fransa Büyükelçisi Paul-Marc Henri de olmak üzere— katliamdan kalanları görmek için kampın dar sokaklarını dolaşırlar ve uzuvları parçalanıp, etrafa saçılmış yüzlerce ceset bulurlar. Bebeğini kollarında sıkan bir anne, bebeğiyle birlikte tek kurşunla kafasından vurulmuş. Ayakları ve bilekleri arkadan bağlanmış çıplak kadınlar. Bir kan gölü içinde, biberonu yanında duran kafası ezilmiş bir bebek. Bir tahta planya üstünde, bir bebeğin kesilmiş uzuvları, kafasının üzerine bir taç gibi gelecek şekilde özenle dizilmiş. UNICEF İstatistikleri Lübnan savaşı süresince, ölen her savaşçı için 10 çocuğun öldürüldüğünü göstermektedir. Sabra ve Şatila Kampları'nda katillerin özellikle çocuklara saldırdıkları izlenimi vardır. Tamamen yıkılmış bir anne oradaki gazetecilere şunları der: «Onlara 5 yaşındaki oğlumu öldürmemeleri için yalvardım. Ama bana 'büyüyünce o da bir tedhişçi olacak' dediler ve oğlumu öldürdüler.» Caniler bazı cesetlerin altına, ölüleri toplamak isteyecek kurbanların ailelerini öldürmek için, pimi çekilmiş el bombaları yerleştirmişlerdir. Kurbanların çoğu öldürülmeden önce işkenceden geçiril-

miş, bazı cesetlerdeyse ölümden sonra meydana gelmiş kesme izleri açıkça belli olmaktadır.

Toplu mezarlar üstünkörü kazıldığından, kollar, bacaklar veya kafalar yeni örtülmüş topraktan dışarı çıkmaktadır. Şaşkınlıktan dillerini yutan gazeteciler cesetleri sayarlar. İçlerinden biri 80 tane sayar, birden durur ve kusmaya başlar. Bir diğeri, bir ev topluluğu içinde 150 kurban sayar. Fakat bu rakamların hiçbir anlamı yoktur: Kurbanların çoğu gerçekte, yıkılan evlerin molozlarının altında gömülüdür. Çoğunun Perşembe günü sabahleyin, diğerlerinin de sadece birkaç saat önce öldüğü açıktır. Yıkılmış bir evin sağlam kalan bir duvarında dini tasvirler henüz asılı durmaktadır. Bu evin sakinleri Hristiyan olmasına rağmen, canlarını kurtaramamışlardır.

Kocası Suudi Arabistan'da çalışan, siyahlar giyinmiş, 35 yaşlarında Cemile isimli bir kadın, gazetecilere şunları anlatır: «Perşembe günü katliam başlar başlamaz, iki küçük kızımınla beraber evden kaçtım. Pusuya yatmış keskin nişancıların, Şatila Kampı'nın giriş ve çıkışını ablukaya almış olmalarına rağmen, küçük bir dar sokaktan, Akka Hastanesi'ne doğru gizlice kaçmayı başarabildim.» 17 yaşındaki Emel isimli kızı, annesinin sözünü keser: «Büyükanнем yiyecek almak için kamptan ayrılmıştı. Geri döndü fakat hastaneye gelmeyi başaramadı. O akşamdan itibaren herkes 'öldürüyorlar. Öldürüyorlar!' diye bağırma-ya başladı. Onlara, yakın mesafeden vurulmuş ilk yaralılar hastaneye gelmeye başladığında inandık. Yaralılarından biri bize, bir yerde 30 kişiyi duvar boyunca sıralayıp, kurşuna dizdiklerini söyledi.» Cemile tekrar söz alarak «Cuma sabahı annemi aramak için tekrar kampa döndüğümde bir milis beni kolumdan yakaladı ve evimin yolundaki bir eve götürdü. İçeride dört asker vardı. Milis, benden soyunmamı isteyerek, istediklerini yapmaya karşı koymamamı, aksi halde benim için kötü olacağını söyledi. Sonra hepsi sırayla bana tecavüz etti.» Cemile, gazetecilere dönerek, sözlerine şöyle devam eder: «Yalvarırım, soyadımı bas-

mayın, beni anlıyorsunuz... utanç sorunu...» Sonunda Lübnanlı olduğu için milislerin hayatını bağışladıklarını, sözlerine ekler. Üzerinde pasaportu olduğu için bunu milislere göstermiş fakat ailesi, kuzenleri ve erkek kardeşi onun kadar talihli olamamışlar. «Eve geldiğimde annemin cesedini sokakta buldum ve onu bir örtüye sarmaladım. Sonra babamın cesedini buldum. Sakat olan babam, tekerlekli sandalyesi yanbaşı, yatağı içinde öldürülmüştü. Evimiz de dinamit ve buldozerle tahrip edilmişti.» Eliyle evinden arta kalanları göstererek, «bakın artık evim yok, param yok, hiçbir şeyim yok. Ben şimdi ne yapacağım?» Tam o sırada ikinci kızı gelir ve «Dayımızın cesedi bulundu!» diye bağırır. Bunun üzerine Cemile konuşmayı keserek kızlarıyla birlikte, Kızılhaç görevlilerinin yıkıntılar arasından çıkardıkları bir cesedin bulunduğu yere doğru koşar. Orada durur ve cesedin erkek kardeşine ait olduğunu gördüğünde, acıdan bağırarak yere yıkılır.

Canını kurtarabilen bir başka kadın, evinden arta kalan yıkıntılar önünde komşusunun başına gelenleri anlatır: «Komşum bizim evin karşısında otururdu. Kuşkusuz kampta neler olup bittiğini anlamadığından, ailesi ile evinde kaldı. Çünkü uzun zamandır bombardıman ve çatışma gürültüleri içinde yaşamaktayız. Geri döndüğümüzde, onu elleri ve ayakları bağlı, boğazı bıçakla kesilmiş vaziyette bulduk. Üstünde külotu yoktu. Sanırım ona tecavüz etmişlerdi. Ailesinden hiç kimseyi göremedik.» Saldırganları görüp görmediği sorulduğunda şöyle yanıt verir: «Evet, İsraili değillerdi. Hardal yeşili renginde üniformaları vardı, üzerlerinde herhangi bir işaret yoktu ya da göğüslerinde Lübnan Kuvvetleri'nin işaretleriyle, omuzlarında Saad Haddad'ın Hür Lübnan Ordusu'nun işaretleri vardı.» Kadının etrafındaki diğer sağ kurtulanlar bu ayrıntıyı onaylarlar.

Tahrip eyleminden kurtulmuş duvarların üzerinde, bazı milislerin yazdıkları yazılar görülür. Örneğin: «Tanrı buradan geçti. Tanrı, vatan, aile (Falanjist'lerin sloganı). İmza: Ketayib.» Başka bir yerde ise bir milis duvara şöy-

le yazmış: «Baabdat Kuvvetleri» (Bikfayah'ın yakınında bulunan bir kasabanın ismi). Bazı duvar yazıları da kabalık yarışına girmişler: «Hepsinin g... koyduk.»

Bir taşın üstüne oturmuş bir kadın şöyle mırıldanmaktadır: «Annem, anneannem, amcalarım, teyzelerim gidin bakın, hepsi, hepsi avludalar.» Onun yanında bütün çocuklarını kurtarmayı başarabilen Şatila Kampı'ndan bir anne, gazetecilere şunları anlatır: «Sadece koşabilenler canlarını kurtardılar.» Çevrede, halen katliamın şokundan kurtulamamış kadınlar robotlar gibi, bir o yana bir bu yana yürümektedirler. Çoğunlukla ellerinde, bulunmalarına yardım edilmesi için, bir kocanın, bir erkek kardeşin ya da bir oğulun fotoğrafını taşımaktalar. Kamplardaki hava tahammül edilecek gibi değildir. Gerginlik gerçeğin ortaya çıkmasıyla daha da artar. Saldırganlar hayvanları bile öldürmüşlerdir: Üç at ile köpek ve kedi leşleri bulunacaktır.

Olayların cereyan ettiği yere, katliam biter bitmez gelen Lübnan Ordusu'na bağlı askerlerle, Kızıl Haç görevlileri tüm yabancı gazetecilere parmaklarıyla, İsrail Ordusu karargâhının bulunduğu, Şatila Kampı'na bakan çok katlı büyük yapıyı gösterirler: Bilindiği gibi İsrail Ordusu karargâhı orada bulunmaktadır. Kurtarma görevlilerinden biri şöyle sorar: «Oradan, bu kampta neler olup bittiğini görmediklerine kim gerçekten inanabilir? Aslında her şey gözlerinin önünde cereyan etti!» Bunun üzerine gazeteciler, iki gün boyunca yörede bulunan, özellikle karargâhta nöbette olan bazı İsraili subaylarla yalnız konuşmaya çalışırlar. Bu askerlerden çoğu, katliamın büyüklüğü karşısında şoke olmuşa benzemektedirler. İçlerinden biri, iki gözü iki çeşme ağlamaktadır. Bir diğeri, İsraili bir gazeteciye şunları söyler: «Bugün gerçeği söyleyemem. Susmak zorundayım. Fakat bir gün konuşacağım.» Askerlerin çoğu, almış oldukları kesin emre uymakla yetinip, sorulara şöyle yanıt vermektedirler: «Bilmiyorduk.» 20 yaşındaki bir asteğmen, bir Fransız televizyonuna şunları söyler: «Benim bulunduğum yer sakindi, hiçbir şey duymadım.» Başka bir subay ise şöyle bir açıklamada bulunur: «Biz

hiçbir şey yapmadık. Falanjist'lerin yaptığı pls işlerden biz sorumlu değiliz.» Tepesi atmış bir asker de, bir İsrail gazetesi olan **Maariv** Gazetesi'nin muhabirine çatarak, onu şöyle azarlar: «Basın niye böyle yapıyor? Bütün bunları yazmak gerekir mi? Bu fotoğraflar niye? Bu açıklamalar niye? Buna kim gerek görüyor? Bu sadece düşmanlarımızın işine yarar!»

Diğer yandan Falanjist'ler kendi hesaplarına, yaptıkları işten daha çok övünüyor gözükmektedir. Lübnan Kuvvetleri'nden bir subay Amerikalı bir muhabire şöyle der: «Yıllarca Batı-Beyrut'taki kamplara girebilmeyi bekledik. İsraili'ler bizi seçtiler, çünkü biz ev ev yapılan bu tür harekâtlarda onlardan daha iyiyizdir.» Gazeteci ona esir alıp almadıklarını sorduğunda, bu soruya verdiği yanıt şöyledir: «Bu tür harekâtlarda esir alınmaz.»

Öğleden sonra ilk haberler, Beyrut'un tüm uluslararası telefon ve telex iletişimi sabahtan beri kesik olduğundan, Beyrut'un doğusundaki Baabdat kasabasında bulunan İsrail basın merkezi aracılığıyla tüm dünyaya iletilmeye başlar. O cumartesi günü İsrail'de, iki Yahudi yeni yılı gününden ilki kutlanmakta ve radyo, eğlence programları ve hafif müzik yayınlamaktadır. Saat 14.00'te ulusal radyo Kol İsrail haberler programında şu haberi verir: «Beyrut'taki muhabirlerin bildirdiğine göre, Hristiyan milisler, şehrin batısındaki kamplarda, yüzlerce mülteciyi öldürmüşlerdir.»

Yakın çevresindekilere göre, Başbakan Menahem Begin katliamı, öğleden sonra saat 17.00'deki BBC haber bültenini dinlerken öğrenir. Yani katliam haberlerinin açıklandığından kırksekiz saat sonra. Yaveri Tümgeneral Azriel Nevo da, katliamdan Cumartesi öğleden sonra bilgi sahibi olduğunu ifade eder. Aynı şekilde hükümet sözcüsü Dan Meridor, olayı ilk defa o gün, saat 15.00'te, United Press ajansının İsrail'deki bir muhabirinin ağzından duyduğunu söyleyecektir. Bu arada Rafael Eytan soruşturma komisyonunda verdiği ifadede Menahem Begin'in kendisini, Amerika'nın, Gaza Hastanesi'nde meydana gelen

olaylarla ilgili yakınmalarını iletmek için aradığı şeklinde savunma yapacaktır. Yine bu komisyonda Begin, «Bu konuşmayı anımsamıyorum» diye açıklamada bulunacaktır.

O sırada Batı-Beyrut'ta, yüksek rütbeli İsraili subayların şaşkınlığı gözle görülür vaziyettedir. Öğleden sonra General Drori adamlarının kamplara girmelerini yasaklar. General, İsrail askerlerinin Şatila Kampı'nın içinde görmelerinin, dünyanın her tarafından Batı-Beyrut'a akan muhabirler, fotoğrafçılar tarafından, İsraili'lerin katliama etkin bir şekilde katıldıkları şeklinde yorumlanacağından korkmaktadır.

İsrail'de yayımlanan ilk resmi yorumlar, tartışmasız, olaydaki tüm sorumluluğu yadsıma niyetini göstermektedir. Öğlen askeri sözcü, Tel-Aviv'de kendisine soru soran gazetecilere şu yanıtları verir: «Bu uydurma katliamlar hakkında hiçbir şey bilmiyoruz. Kamplarda hiçbir İsrail askeri varlığı yoktur. Bu kamplarda neler olduğunu bilmiyoruz, fakat cereyan eden olayları ortaya çıkarmaya çalışıyoruz.» Saat 20.00'de İsrail'in Sesi Radyosu haber bülteninde «yetkili askeri kaynaklara göre dün —bu yetkili askeri kaynağın bugün, bildirinin doğrudan kendisini bağlamamasını istemeyen, resmi askeri sözcü olduğu bilinmektedir— Falanjist'ler Şatila Kampı'na girmişler ve dönüşlerinde Tsahal Kuvvetleri'ne, kampta bir çatışmanın gerçekleştiğini ve her iki taraftan da kayıplar olduğunu söylemişlerdir. İsrail Ordusu çatışmaların kesilmesi için müdahalede bulunmuştur.» Bildirinin İsrail halkına yönelen, kendi kendini doğrulayan kısmı şöyledir: «Ordumuzu kınayacağımız yerde, müdahalesinden dolayı, müdahalede bulunmadığı yerlerde geç bile olsa, daha büyük bir felâketi önlediği için onu kutlamamız gerekir...»

Geceyarısından az önce, Dışişleri Bakanlığı ilk olarak, «İsrail katliamı kınar» diyen resmi bir bildiri yayınlar ve şöyle denir: «İsrail Kuvvetleri ile cinayetlere katılan aşırı görüşlü Falanjist'ler arasında bir çatışma olmuştur.» Bu «aşırı görüşlüler» kamplara nasıl girmişlerdir? Kamplara girişlerini kim planlamış ve girmelerine kim

izin vermiştir? Bu sorulara hiçbir yanıt yoktur. O akşam katliamları radyolar ve televizyonlar tarafından tüm dünyaya duyurulur. Gazeteciler, İsrail Dışişleri Bakanı'nın söylemediklerini söylerler: «Katliam Tsahal'in askerlerinin gözlerinin önünde cereyan etmiştir ve onlar hiçbir şey yapmamışlardır.»

Bu açıklamalar, Birleşik Amerika'da Musevi topluluğu arasında çok büyük bir rahatsızlığa yol açar. Öylesine ki, Başkan Reagan Cumartesi akşamı üstü kapalı bir şekilde, katliamdaki sorumluluğun büyük bir kısmını İsrail'in üstüne atar. Reagan İsrailli müttefliğini konu alan, o güne kadar duyulmamış bir sertlikte olan açıklamasında, İsrail'in Batı-Beyrut'a giriş amacını, «şimdi meydana gelen türdeki trajedileri engellemek» olduğunu ileri sürerek, haklı gösterdiğini anımsatır. Amerikan yönetiminin yüksek düzeydeki bir sorumlusu Amerika'nın, «İsrail'in kamplarda cereyan eden olaylardan bilgi sahibi olmamasına çok şaşırdıklarını» belirtir ve «İsrail kuvvetleri, katliamın yapıldığı bölgenin tümünü gayet iyi denetliyorlardı.» diye ekler. Bu defa Amerikalılar Begin yönetimini desteklemezler. Bir İsrailli gazeteci de, «belki katliamdan bir parça kendilerini de sorumlu tutuyorlar» diye yorum yapar. Çünkü nihayet, Lübnan Savaşı'na yeşil ışık yakan onlardır ve bu katliam, önceden tahmin edilebilecek bir sonuçtur.

Tel-Aviv'deki Amerikalı görevliler, Sabra ve Şatila Kampları'ndan gelen haberleri duyunca, FKÖ gerillalarının Beyrut'u tahliye görüşmelerine katılan Lübnanlı arabulucuların, birçok defalar, kamplarda oturan Filistinli'lerin Falanjist'ler tarafından yakın bir gelecekte katledilebileceklerine dair endişelerini belirttiklerini söylerler. O dönem, Phillip Habib ve yardımcısı Morris Drapper Filistinli'lere, İsrail hükümetinden ve ordusundan «açık ve kesin taahhütler» aldıkları ve böyle bir katliamın gerçekleşmeyeceği konusunda teminat vermişlerdi. Bu diplomatlar şimdi, «İsrilli'lerin sözlerine güvenerek, aslında Filistinli'leri kamplarda kaderleriyle başbaşa bırakmışız duygusu içindeyiz» demektedirler.

Katliamın ertesı günü, **Haaretz** Gazetesi, Tel-Aviv'de görevli Amerikalı bir diplomatın Şu görüŐünü yayınlıyacaktır: «Onlar (Filistinli'ler) bize gvndiler: Biz de size gvndik. Şimdi, çok geç olarak hatamızı anlıyoruz.» Başkan Reagan, o Cumartesi günü yaptığı bir yazılı açıklamada İsrail'i açıkça, Lübnan Ordusu'nun baŐkentlin batı kesiminde denetimi ele almasını «engelleyerek», FK ile Beyrut'u tahliye etmesi için yapılan antlaşmayı çiğnemekle suçlar.

Bu tepkilerin ardından, Beyrut'taki İsrail Ordu Komutanlığı, Lübnan Ordusu'nun mülteci kamplarına ve İsrail Ordusu'nun çekilmeye karar verdiğı diğer yerlere, özellikle Batı-Beyrut'taki büyük bankalar caddesine girmesini düzenlemek için Lübnan Ordusu'na bağlı yüksek rütbeli subaylarla toplantılar yapar. Fakat kentin kalan kısmında, İsrail Ordusu sanki hiçbir Şey olmamıŐ gibi harektlarına devam eder. Gün boyunca bine yakın Őüpheli Őahıs sorgulanmıŐ ve Sabra Kampı yakınındaki, Őphelileri ayırma merkezi olan stadyuma götürülmüŐtür. Yıkıntı halindeki bu büyük stadyumun girişinde, zırhlı taşıyıcı M-113'lerle takviye edilen İsrail askerlerinin barajından uzakta tutulan kadınlar ağlamaktadırlar. Stadyumun içinde sessiz yere oturmuş bir grup insan kimlik denetimlerinin ve soruŐturmaların sonucunu beklemektedir. Dışarda ise, bir gazeteci o akşam Lübnan'dan uzağa, çok uzaklara gndereceğı haberini kaleme almaktadır: «Beyrut Spor Sarayı'nın çok yakınında bulunmaktayım. Bu korkunç Lübnan Savaşı, 4 Haziran 1982'de öğleden sonra İsrail hava saldırılarıyla birlikte orada başladı ve oradan iki adım ötedeki Sabra ve Şatila Kampları'nda dehşet verici sona ulaŐtı. 16 Eylül'den 18 Eylül gününe kadar, bu iki gün boyunca iş bitti. Her Şey, İkinci Dünya Savaşı'ndan beri meydana gelen en iğrenç, en dehşet verici pogromlardan biriyle sonuçlanmak üzere 'Galile'ye Barış' diye başladı.»

19 EYLÜL PAZAR

«Yabancılar (*) birbirlerini öldürüyor ve bundan dolayı Yahudiler suçlanıyor!»

Pazar sabahı kurbanların cesetleri halen Sabra ve Şatila Kampları'nın sokaklarında ve yıkıntılarının altında yatmaktadır. Pis bir koku kamplardan yüzlerce metre ilerisine yayılmaktadır. Cesetlerden bazıları kızgın bir güneş altında Perşembe gününden beri oradadır. Kızıl Haç görevlileri ve Lübnanlı askerler yıkıntılar altında, avlularda yeni yeni erkek, kadın yaşlı ve çocuk cesetleri bularak çalışmalarına devam etmektedir. Kendilerini korumak için de siyah gaz maskeleri ile kauçuk eldivenler kullanmaktadırlar. Kurtarma ekipleri kurbanların cesetlerini Şatila Kampı'nın girişindeki boş bir araziye kayarlar. Gebeliğinin son aylarında olan genç bir Filistinli kadın, kocasının veya ailesinden birinin cesedini bulma umuduyla, bir cesetten bir diğer cesede koşmaktadır. Herkesin yüzünde sanki cehennemden geliyormuş gibi bir ifade vardır. Bazıları ağlamakta, bazılarının tüm uzuvları titremekte, diğer bazıları da şaşkın vaziyette sakatlar gibi yürümektedirler. Biraz sonra oğullarının cesedini bulan annelerden, kocasının cesedini teşhis eden kadınlardan, anne veya babasının cesedine kapanan çocuklardan gelen haykırıışlar, histerik

(*) Kitabın aslında İbranice kökenli «goys» kelimesi kullanılmış. Goys, İbranice halk demektir ve musevilerin kendi inanışlarında yabancı halklara verilen isimdir.

çıgıllıklar duyulur. Bir ceset teşhis edilir edilmez, kaldırılıp naylon büyük bir torbaya konur. Kurtarma ekipleri teşhis edilen cesetleri büyük bir çukura koymak için bir zincir oluştururlar. Böylece cesetler yan yana gömülürler. Ceset sıraları uzadıkça, soğukkanlı Kızıl Haç görevlileri ölümlerin isimlerini bir deftere kaydederler. Zaman zaman bazı aileler ölümlerini, kendi dini usullerine göre komşu Müslüman mezarlığında özel olarak gömmek için cenazenin kendilerine teslim edilmesini isterler.

Şimdi gazetecilerin sayısı daha da artmıştır. Kampların her tarafına yayılırlar. Bir binanın yanında 11 yaşında bir çocukla annesi, şaşkın gözlerle kıpırdamadan durmaktadır. Sekiz kişilik bir aileden sağ kalan bir tek ikisidir. Çevrede sağ bir canlı yoktur. Çocuk yavaş bir sesle, «bütün komşularımız öldü» diye mırıldanır.

Akşam kamplar boşalır. Nüfusun dehşete düşen büyük kısmı, bir hafta boyunca günü birlik yaşamayı ve geceleri Beyrut'un çeşitli semtlerinde, umumi parklarda ya da okullarda uyumayı tercih edeceklerdir.

Araştırma ve toplu gömmeyle görevli sağlık ve kurtarma ekipleri, Lübnan Ordusu'ndan başka aralarında Uluslararası Kızıl Haç, Lübnan Kızıl Haç'ı, sivil savunma ve hatta izcilerin de bulunduğu onbir çeşitli kuruluş ve örgütün bir araya gelmesinden oluşur. Aralarındaki eşgüdüm hiç yok değilse bile, en azından sınırlıdır. Bu nedenle de kurbanların sayısındaki tahminler, bir kaynaktan diğerine değişmekte ve çoğu zaman da birbiriyle çelişmektedir. Kuşkusuz bu konudaki kesin rakam hiçbir zaman bilinmeyecektir. Katliamın hemen ertesi günü nüfusun yer değiştirmesi, yıkıntıların altında ya da Falanjist'ler tarafından kazılan toplu mezarlarda gömülü kalan çok sayıdaki ceset ve önemli miktardaki kayıplar kesin bir hesap yapmayı zorlaştırmaktadır.

Katliamın sonunda kayıplar konusundaki rakamlar birbirini izler. 22 Eylül günü, Kızıl Haç sözcüsü 663 ceset bulduklarını açıklar. 14 Ekim günü Beyrut'ta çıkan günlük **Orient-le-Jour** Gazetesi Lübnan hükümet kaynaklarına da-

yanarak verdiği haberde, Sabra ve Şatila Kampları'nda 762 cesedin bulunduğunu bildirir. Ölü sayısının dağılımı ise şöyledir: Kimliği belirlenemeyen 212 kişi toplu mezarlara gömülmüştür, kurtarma ekiplerince 302 cesedin kimliği belirlenip yakılmıştır, 248 cesedin ise Uluslararası Kızıl Haç görevlileri tarafından kimliği belirlenip gömülmüştür. Yine aynı kaynaklara göre, yaklaşık 1200 ceset aileleri tarafından tek kişilik mezarlara gömülmek üzere teslim alınmıştır ki, bu da kurbanların sayısının 2000 dolayında olduğunu göstermektedir.

Katliamdan sonra bulunup gömülen veya yakılan 2000 cesede, üç kategoride topanan diğer kurbanların sayısını da eklemek gerekir:

— Katliam sırasında saldırganlar tarafından toplu mezarlara gömülenler. Lübnanlı yetkililer bu toplu mezarların açılmasını kesin olarak yasakladıklarından buradaki kesin ölü sayısını bilebilmek olanaksızdır. Yapılan tahminler çok belirsizdir ve birkaç yüz ölü dolayında olduğu şeklindedir.

— Yıkılan 200 evin molozlarının altından çıkartılamayanlar. Bu konuda da tahmin yapmak çok güçtür. Fakat birkaç yüz dolayında olduğu söylenmektedir. Araştırmaların ilk günü yıkıntıların altında 115 ceset bulunmuştur. İkinci gün ise 56 ceset çıkarılmıştır. Fakat birkaç gün sonra, cesetler aşırı derecede çürüdüğünden yıkıntılar altında ceset arama çalışmasından vazgeçilecektir.

Sorunla ilgilenenlere göre, ilk iki kategori için tahmin edilen birkaç yüz dolayındaki ölü sayısı «akla yatkın» olarak kabul edilmektedir.

— Nihayet üçüncü kategoril, olan kayıplar kalıyor. 23 Eylül'de **Agence France Presse** sayılarının 2000'den fazla olduğunu tahmin ediyor. Bu rakamın içine, çoğunluk kamyonla bilinmeyen bir yöne götürülenler girmektedir. Sağ kalanlar bu konudaki tek tanık değildir. Danimarkalı bir gazeteci, 17 Eylül günü akşamleyin tıklım tıklım dolu bir kamyonun Şatila Kampı'ndan çıktığını gördüğünü belirtir. **New York Times** Gazetesi'nin yazdığına göre, Amerikalı dip-

lomatik çevreler bu insanların güneye öldürölmek için götüşdükleri konusunda endişe etmektedirler. Daha önce kaybolan şahısların daha sonra ortaya çıkmalarına rağmen, kaybolan şahıslar konusunda birkaç yüz kişilik bir rakam mantıklı olarak kabul edilebilir.

Bu üç kategoride toplanan veriler bir araya getirildiğinde, 3000 dolayında bir sayıya ulaşmaktadır. 16, 17 ve 18 Eylül 1982 günlerinde, katliam öncesi her iki kampta yaşayan 20.000 kişiden erkek, kadın ve çocuk 3000 ile 3500 tanesi kırk saate yakın bir zamanda öldürölmüştür. Aramaların başlangıcında yetkililer tarafından kimliği belirlenen 302 cesetten 136'sı Lübnanlı'dır. Kurbanların yaklaşık dörtte birinin Lübnanlı, diğerlerinin ise Filistinli olduğu tahmin edilmektedir.

Pazar günü, sabah 11.00'den itibaren Lübnan ordusu Sabra ve Şatila Kampları'na girer. Lübnan askerleri personel taşıyıcılar ve tanklarla kalabalık bir şekilde gelirler ve kampların bulunduğu bütün bölgeyi denetim altına alırlar. Lübnan askerleri gelince İsrail askerleri, Cumartesi gününden beri bölgenin erkek nüfusunun kimlik belgelerini göstermek için geçit resmi yaptığı Spor Sarayı'nın binalarını ve bölgeyi boşaltırlar. Sonuçta İsrail askerleri işgal ettikleri yerleri terk ederler. Onlar ki, bu savaş boyunca konuşmak için her fırsatta gazetecileri yakalıyorlardı, şimdi birden bire suskun kesilmişlerdi. **Maariv** Gazetesi'nin muhabiri, «bu savaş süresince askerlerimizi hiç böylesine suskun görmemiştim» diye yazacaktır. «Sorumlarımızı dinliyorlar fakat yanıtlamıyorlar.» Sadece bir assubay şöyle fısıldar: «Eli Geva haklıydı.» Eli Geva, Beyrut'u işgal etmenin, kendisinin katılmak istemediği bir felaketle sonuçlanacağını söyleyerek, altı hafta önce ordudan istifa eden genç bir İsraili subaydır.

Falanjist'lerin Şatila Kampı'na girmelerine karşı çıkan Lübnan ordusuna bağlı bir subay, İsraili bir gazeteciye sert bir sesle şöyle der: «Biz, size güvendiğimiz ve Beyrut halkını koruyacağınızdan emin olduğumuz halde, Falanjist'lerin kamplara girmelerine ve bu katliamı yapmalarına

nasıl izin verebildiniz? Bundan dolayı utanç duymanız gerekir.» İsraili'ler, kentin zengin semtlerinde bile giderek artan düşmanca tepkilerle karşılaşır. Yoldan geçenler İsrail askerlerine, «evinize dönün, burada yapacağınız hiçbir şey yok.» derler.

Bütün Pazar günü boyunca, İsrail birlikleri sıkı bir şekilde kentteki arama ve taramalarına devam ederler. Öte yandan İsrail Ordusu, bilimsel nitelikte bir enstitü olan Filistin Araştırma Merkezi'ni işgal eder. Askerler bütün katları ararlar, arşivleri ve belgeleri kamyonlarına koyup götürürler. İsraili paraşütçüler de, hipodromun yanındaki bir apartmanın altıncı katında bulunan Leyla Halid'in dairesini işgal ederler. Bütün odaları ararlar, fotoğraflara ve belgelere, bu arada pasaportuna el koyarlar. Leyla Halid'in doğum yeri ve tarihi: Hayfa, 1946'dır.

O pazar Lübnan basını, birçok sayfa üzerinden kurbanların resimlerini yayınlar. **Orient-le-Jour**, «Sabra ve Şatila'da korkunç katliam» diye manşet atar. **An-Nahar** Gazetesi'nin manşeti de aynıdır. Solcu **As-Safir** Gazetesi'nin manşeti: «Kamlarda kasaplık»'tır. Komünist Partisi'nin yayın organı **An-Nida** ise ilk sayfasından manşet olarak «Kamlarda korkunç Siyonist katliamlar» diye yayınlar ve fotoğraflarla dolu tüm bir sayfayı, siyah harflerle yazılı tek bir kelimeyle yorumlar: «Naziler.»

Lübnanlı yetkililer, katliamın sorumluluğunu tamamen İsrail'in kayıtsız şartsız müttefiki kumandan Haddad'ın milislerinin, bazen de doğrudan kamları denetim altında tuttuğundan, orada gelişen olayların sorumluluğunu taşıyan İsraili'lerin üzerine atarlar. Örneğin eski başbakanlardan Sayeb Salam, Ketayib Partisini her türlü kuşkudan aklar. Kendisine, katliam sırasında milislerin bir çoğunun giydiği Lübnan kuvvetlerine ait üniformalar konusu sorulduğunda bunların, «Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında karışıklıklar çıkarmak için» kılık değiştirmiş kişiler olduğu şeklinde yanıt verir. 21 Eylül'de, ezici bir çoğunlukla (3 beyaz oya karşılık 77 oyla) Lübnan'ın yeni cumhurbaşkanı seçilecek Şeyh Emin Cemayel, Ketayib Partisi'nin veya

Lübnan Kuvvetleri'nin katliama karıştığını yalanlar. Cemayel diplomatlarla yaptığı özel bir konuşmada, katliamlardan dolayı doğrudan İsrail'i sorumlu tutar.

Birçok politikacı özel konuşmalarda sorumluları bildiklerini itiraf etseler bile, Lübnanlı hiçbir politik akım Falanjist'leri suçlamaz.

İsrail işgaline son vermek ve Lübnan'ın bağımsızlığını ve birliğini garanti altına almak için arzulanan ulusal uzlaşma her türlü kaygıya ağır basmaktadır, Lübnan Komünist Partisi Genel Sekreteri Georges Haoui bile, geleneksel rakipleri Falanjist'leri açıkça suçlamaktan kaçınır. Georges Haoui, sorumluluğu Lübnan Kuvvetleri'ne yıkarak «Lübnanlıları karşı karşıya getirmeye» çalışan İsrail'i suçlar. Aynı şekilde, günlük **As-Safir** Gazetesi Ketayib Partisi'ni temize çıkarır ve Lübnanlıların, Lübnan Kuvvetleri tarafından yayınlanan yalanlamayı ciddiye alma eğiliminde olduklarını yazar. Lübnanlı Hristiyan Yazar Samir Franciye bu tam birliği şöyle açıklar:

1 — İslâm-Hristiyan Ulusal Birliği bugün artık her zamankinden daha zorunludur ve İsrail tarafından sömürülecek dinler arası bir savaştan kaçınmak için her şey yapılmalıdır.

2 — Falanjist'lere doğrudan yapılacak bir suçlama, gelecek hafta yapılması öngörülen seçimlerdeki cumhurbaşkanı adayları Emin Cemayel'in tasfiye olmasına neden olacaktır. Bu durumda, Emin Cemayel'in aksine, İsrail ile derhal bir barış antlaşması imzalamaya hazır, İsrail'in cumhurbaşkanı adayı Camille Şamun'a büyük bir yol açılacaktır.

3 — İsrail'in katliamlardan sorumlu tutulması ile İsrail Ordusu'nun Lübnan'dan geri çekilmesi daha zorunlu bir hâle gelecektir. Temel hedef İsrailiilerden kurtulmak olacaktır.

Bu nedenle bütün Lübnanlılar, askeri savcı Esad Germanos'un başkanlığını yaptığı ve çalışmalarına 18 Ekim 1982'de başlayacak olan, Sabra ve Şatila katliamlarını araştırma için kurulan Lübnan soruşturma komisyonunun gözle

görülür hiçbir sonuca ulaşmaması için anlaşmışlardır. Mişel ismindeki Falanjist subay teslim olacak mıdır? Bu durum kuşkuludur. Oysa, 3 Ekim'de İsrail Televizyonu ile yaptığı görüşmede, Sabra ve Şatila Kampları'nda bizzat kendisinin Filistinli öldürdüğünü açıkça kabullenmişti. Mişel, mesleği mühendis olan ve sekiz yaşından beri Falanjist'lerin üyesi 24 yaşındaki genç adam, Elias Hobeyka'nın kamp yardımcılarında biridir. İsrail Televizyonu'nun muhabiri Dan Seemama (**Le Monde** Gazetesi'nin sonradan pişman olan Jerusalem muhabiri André Seemama'nın oğlu) ona sorar: «Sabra ve Şatila'da kadınların ve çocukların öldürülmelerine katıldınız mı?» Yanıt: «Hangi kadınların öldürülmesi? Bir hiç yüzünden büyük bir olay yaratılıyor! Yıllarca Filistinli öldürmeye devam edeceğim. Şahsen, kamplarda 15 tanesini öldürdüm ve daha bitirmedim. Onlardan nefret ediyorum. Kendimi de bir katil olarak görmüyorum. Lübnan'dan defolup gidinceye kadar daha binlercesi katledilecek ve kalanlar da açlıktan geberecekler.» Bu konuşma Doğu-Beyrut'taki İsrail Televizyonu stüdyolarında yapılmıştır. Gür bıyıklı Mişel gayet sakindir ve çok iyi Fransızca konuşmaktadır.

Katliama katılan birliklerin doğru isimlerini vermeyi kabul etmez ve şunları ekler: «Orada meydana gelen olaylardan dolayı mutluyum. Kamplarda olup bitenlerden tüm dünya sorumludur. Dan Seemama, yayının sonunda görüşme yaptığı kişinin kendisine gizlice, «en iyi Filistinli, ölü bir Filistinli'dir. İsrail'in yaptığı en iyi şey Deir Yassine (*) katliamıdır» dediğini anlatır.

İsrailliler 16 ve 18 Eylül arası kamplara giren Falanjist subayların isimlerini bilmektedirler. Günlük **Maariv** Gazetesi'nin savaş muhabiri, katliamın ortaya çıkışının ertesi

(*) 9 Nisan 1948'de, illegal Yahudi örgütü İrgun, Jerusalem'ın batısında bulunan Deir Yassine kasabasında oturan 250 kişiyi katletti. Yahudi komandolar tarafından, o güne kadar gerçekleştirilenlerin en korkuncu olan bu katliam, o dönem Yahudi yöneticiler ve özellikle Ben Gurion tarafından mahkûm edilmişti.

günû bile şöyle yazmaktadır: «Tsahal'in, Lübnan'ın Hıristiyan mensuplarıyla aradaki uçurumu büyültmemek endişesiyle, şimdilik isimleri açıklama niyeti yoktur.» Lübnan Kuvvetleri de kendi adlarına, Lübnan Ordusu'nun kurduğu komisyona benzer bir «soruşturma komisyonu» kurarlar. Komisyonun yönetimini de Elias Hobeyka'ya bırakırlar.

Tüm dünyadan, katliamları açık veya kapalı bir şekilde İsrail Kuvvetleri'nin Batı-Beyrut'a girmesine bağlayan kızgın protestolar yükselir. Bu protestolar, yeni müdahale için ileri sürülen neden olan, resmen «kan dökülmesini önlemek» ve mülteci kamplarındaki sonuçları arasındaki çelişkiyi vurgulamaktadır. İsrail'de, Pazar günü boyunca yapılan resmî açıklamalar bazen belli şaşkınlık içinde olsalar bile tümünün tek bir hedefi vardır: İsrail'i aklamak, her türlü kuşkudan arındırmaktır. Sivil ve askeri yetkililer birbiri peşisıra, bazen çelişki içinde ve derhal basın tarafından eleştirilen gerçek dışı bilgiler içeren birçok yorum yayınlarlar. Resmi sözcülere göre, Kumandan Haddad ve İsrail katliamların tamamen dışındadır. İlk aşamada olay göreceleştirilmeye çalışılır. Pazar akşamı televizyon, Genel Kurmay Başkanı Rafael Eytan ile yapılan ve Genel Kurmay Başkanı'nın, katliamın esas olarak, Cuma akşamı başladığını açıkladığı yeni kaydedilmiş bir görüşme yayınlar. Diğer yandan askeri yetkililer, «saldırganların, Lübnan Ordusu'nun denetimi altında olduğu kabul edilen, kampın doğu tarafındaki bir gedikten girdiklerini» ileri sürerler. İsraili gazeteciler derhal, bu bildirinin, Ariel Şaron ile Rafael Eytan'ın, geçen Cuma günü gazetelerde yayınlanan ve Batı-Beyrut'taki mülteci kamplarının İsrail Ordusu tarafından dört bir yandan kuşatıldığı şeklindeki açıklamaları ile tamamen çeliştiğine dikkatleri çekerler. Gazeteciler üstelik milislerin kamplara güneyden, İsrail'in onayıyla girdiklerini bugün herkesin bildiğini ve bu yöndeki kanıtların giderek arttığını belirtirler. Kamplara girme kararı Perşembe akşamı, hükümet tarafından bile, benimsenmişti.

Akşama doğru Beyrut'ta, önceden haber vermeden, General Eytan'ın da hazır bulunduğu bir basın toplantısı

düzenlenir. General Eytan Falanjist'ler tarafından iş-
lenen cinayetlerle ilgili bütün sorumlulukları reddeder. Bir
gazetecinin, İsraili'lerin Falanjist'lerin kamplara girme-
leri için emir verip vermedikleri sorusuna Eytan, sert bir
şekilde şu yanıtı verir: «Biz Falanjist'lere emir vermiyoruz
ve onlardan sorumlu değiliz. Falanjist'ler Lübnanlıdır, Lübnan
kendi memleketleridir ve işlerine nasıl geliyorsa öyle
hareket ederler. Falanjist'ler Şatila Kampı'na, eğer böyle
denebilirse; kendi düşünce çizgilerine uygun bir şe-
kilde savaşılmaya gittiler. Orada ne olup bittiğini ger-
çekten bilmiyorduk. Geceydi, kampta normal bir sava-
şın geliştiğini sanıyorduk. Güneş doğduğunda olan-
ları görünce ve daha neler olabileceğini düşününce, der-
hal müdahale ettik ve onları kamptan dışarı çıkarttık.»
(Associoted Press Ajansı tarafından geçilen haber.) Daha
sonra Genel Kurmay Başkanı, kamplara girmeyi kabul et-
meyen Lübnan Ordusu'na ve katliamlardan sorumlu tut-
tuğu Amerikalı'lara saldırır. Bu tutumu yeni değildir. Daha
önce televizyonda yayınlanan konuşmasında, İsrail Ordusu
ile Lübnan Ordusu arasındaki eşgüdümü engelleyip, Lübnan
Ordusu'nun kamplara girmesini önlediği için «Ameri-
kalı'ları» (aslında özel temsilci Morris Drapper'ı) suçla-
mıştır.

Bugün artık bilinmektedir ki, Lübnan Başbakanı Şe-
fik El Vazzan İsrail Ordusu'nun Batı-Beyrut'a girmesinden
sonra bu konuda her türlü işbirliğini reddetmişti.

İsrail'de yeni yılın ikinci günü kutlanmaktadır. Her yer
kapalıdır. Sokaklar olağanüstü şekilde sakinidir. Gazeteler
yayınlanmamaktadır fakat her saat başı radyodan yayın-
lanan haberler, karışıklığa ve şaşkınlığa neden olmakta-
dır. Biraz sonra Shalom Akhchav, «Şimdi Barış» hareketi
militanlarına ilk telefonla gelmeye başlar. Sonu katliamla
biten bir politikayı protesto için akşama doğru, Je-
rusalem'deki başbakanlık konutu önünde bir gös-
teri yapılmasına çabucak karar verilir. Hareketin militan-
larıyla beraber bilim adamı, sanatçı, aydınların sayıları

bine ulaşmaktadır. Yanlarında ayrıca İşçi Partisi'nden birkaç milletvekiliyle, birçok din adamı da bulunmaktadır. Lübnan Savaşı sırasında oğlunu kaybeden birkaç aile de, toplantı yerinde aralarına katılır. Göstericiler vurgulaya vurgulaya «Terörist Begin», «Katil Begin», «Beyrut = Deir Yassine 1982», «Kahrolsun Kibya (*) Kasabı Şaron» sloganlarını söylerler. Begin'in evinin önünde yapılan gösteri, cop darbeleri ve göz yaşartıcı gazla çok sert bir şekilde dağıtılır. Şair Hayim Gouri şöyle bağırır: «Gazdan dolayı ağlamıyorum, Beyrutlu çocukların, kadınların ve ailelerin katledilmelerine ağlıyorum.» Onun hemen yanında, 80 yaşında yaşlı bir profesör olan Epstein hıçkırıklar içinde boğularak şöyle diyordu: «Beyrut'ta olan olaylardan sonra İsraili olmaktan utanıyorum. Bu bana, Yahudileri katletmek için Ukraynalı'ları Gettoya götüren Naziler'i anımsatıyor. Böyle bir olay bizim başımıza nasıl geldi anlamıyorum.»

Öğleden sonra, çoğunluğu «Şimdi Barış» hareketi gençlerinin oluşturduğu, kendiliğinden gelişen bir başka gösteri, Tel-Aviv'de yüzlerce kişiyi bir araya toplar. Bu gösteri de diğeri gibi polis tarafından sert bir şekilde dağıtılır. Burada da «Katil Begin», «Artık asla Deir Yassine olmayacak» sloganları işitilmektedir. Lübnan Savaşı'na karşı Direniş Komitesi'nin dağıttığı bildirilerde şunlar okunur: «Lübnan'ı işgal eden, Tsahal'i Batı-Beyrut'a sokan, katil Falanjist'lerle işbirliği yapan ve onların mülteci kamplarına girmesine yardımcı olan kimse —Filistinli'lerin katledilmesinden o sorumludur. Batı-Beyrut sakinlerinin silahlarına el koyan ve silahlarını onların düşmanlarına teslim

(*) Kibya: Batı Şeria'da, 1967 savaşıdan önce Ürdün ile İsrail'i ayıran ateşkes hattı yakınındaki bir Filistin kasabası. 1953 yılında 14'ü 15 Ekime bağlayan gece, Albay Ariel Şaron komutasındaki 101. Bölüğün bu kasabaya yaptığı saldırı sonunda erkek, kadın ve çocuk 69 kişi öldürüldü. Bu saldırı, Ürdün'den sızan silahlı kişiler tarafından Yahaud kasabasında öldürülen, bir kadın ile iki çocuğuna karşı girişilen bir «misilleme hareketi»ydi.

eden kimse— Filistinli'lerin katledilmesinden o sorumludur. Beyrut'ta «düzeni sağlama» kararını alan kimse — tutulan 'bekçiler' tarafından işlenen katliamdan o sorumludur. Begin, Şaron ve Eytan yüzlerce ihtiyarın, kadının ve çocuğun öldürülmesinden tamamen onlar sorumludur.» (Bu bildiri, ertesi gün 20 Eylül tarihli **Haaretz** Gazetesi'nde yayınlanır.)

Saat 21.00'de, televizyondan yayınlanan haberlerde, muhalefetteki İşçi Partisi lideri Şimon Perez'in, Menahem Begin ile General Şaron'un istifasını ve İsrail birliklerinin Batı-Beyrut'tan derhal çekilmesini isteyen bildirisi yayınlanır. Musevi'lerin Yeni Yıl Bayram'ı sona ermiştir. Yaşam tüm İsrail'de yeniden olağan akışına başlar. Saat 22.00'de hükümet olağanüstü olarak toplanır. Başbakan oturumu açar ve gündemdeki sorunun Beyrut katliamı değil, «İsrail devletine ve halkına karşı, cepheden girişilen saldırı»nın olduğunu açıklar. Begin, en iyi savunmanın saldırı olduğu şeklindeki eski ilkeyi kullanarak, toplantıya katılan bakanların önünde şunları söyler: «Yabancılar (*) birbirlerini öldürüyor ve bundan dolayı Yahudiler suçlanıyor!»

Ulaştırma Bakanı Mordekhay Zippori bunun üzerine, İsrail Ordusu'nun Batı-Beyrut'a girdiğinden itibaren gelişen olayları sert bir şekilde eleştirir. «Anarşiyi engellemek için müdahale ettik,» der. «Orada bulunan tek askeri güç bizdik. Bu nedenle uluslararası kamuoyu açısından, Batı-Beyrut'ta meydana gelen olaylardan dolayı sorumluluk bize düşmektedir.» Biraz sonra istifa edecek olan Bakan İzak Berman bir soruşturma komisyonu kurulmasında ısrar eder. Begin onu şöyle yanıtlar: «İsrail tarafından bir soruşturma komisyonunun kurulması, tüm dünyada suçunun itirafı olarak kabul edilecektir. İsrail Ordusu katliamı yapmadı. Bu Lübnan'ın iç işidir.» Sonuçta Başbakan hükümete, İsrail'i bütün sorumluluklardan arındıran bir açıklamayı kabul ettirir. Bu açıklamanın hemen, **New York Tl-**

(*) Begin burada daha önce açıkladığımız İbranice kökenli «goys» kelimesini kullanıyor. Ç.N.

mes ve Washington Post Gazeteleri'nde tam sayfa üzerin-
den yayınlattılmasını emreder. Bu iş ise, İsrail'e 54.000 do-
lara malolur. Burada, «Kanlı Bir Komplö» başlıklı bu açık-
lamanın tamamını yayınlıyoruz:

«Yeni Yıl boyunca, Yahudi devletine, hükümetine ve İsrail'i savunan ordusuna karşı yeni, kanlı bir komplö düzenlenmiştir. Saklanan teröristleri tutuklamak amacıyla bir Lübnan Birliği, Tsahal'in bir karakoluna uzak bir mesafeden, Şatila Mülteci Kampı'na girmiştir. Bu birlik halka saldırmış ve birçok kişiyi öldürmüştür. Bu hareketi derin bir nefret ve üzüntüyle karşılıyoruz. İsrail Ordusu Şatila Kampı'nda olan olayları öğrenir öğrenmez, masum sivil halka karşı girişilen bu cinayetlere son verdirmiş ve Lübnan Birliğini kampı terketmeye zorlamıştır.

«Sivil halk, Tsahal kuvvetleri tarafından gerçekleştirilen bu kurtarma harekâtına karşı, açık kalplilikle minnettarlığını göstermiştir. Bu insanlık trajedisinde, Tsahal'in herhangi bir sorumluluğu bulunduğu şeklindeki, açık veya kapalı şekilde tüm suçlamalar asılsızdır. Hükümet bu suçlamaları önemsemeyerek reddeder. Şurası bir gerçektir ki, İsrail Silahlı Kuvvetleri olaya müdahale etmemiş olsaydı, kurbanların sayısı daha artacaktı. Diğer yandan, Tsahal Batı-Beyrut'ta, teröristlere karşı iki gün boyunca harekâta girişmesine rağmen, sivil halka zarar verildiğine dair tek bir yakınma gelmemiştir.

«Bu arada teröristlerin, Beyrut'u boşaltmaya ilişkin antlaşmayı ihlal ettikleri ve Batı-Beyrut'ta, 2000 terörist tutukları gibi, aynı zamanda büyük miktarda tank, top, havan ve her çeşit cephane saklamışlardır. Tüm bunların hedefi, Batı-Beyrut'tan hareket ederek, İsrail'e ve diğer halklara karşı kanlı eylemlere girişmekti.

«Ülkenin içinde bile yankı bulan bu iftiraya rağmen halkı, İsrail'e ve tüm halkına güvenlik ve barışı sağlamak için mücadele eden, kendi seçtiği hükümetinin etrafında birleşmeye çağırırız. Hiç kimse bize, ahlâk ve insan hayatına saygı dersleri veremez. Bu değerler bize bugüne ka-

dar yol gösterdi ve bunlardan hareketle İsrail'de savaşçı nesiller yetiştirmeye devam edeceğiz.»

Ayrı saatlerde ise, kamplarda çekilen görüntüler tüm dünya televizyonlarından yayınlanır. Açık bir şekilde İsrail yanlısı olan, Amerikalı Gazeteci George Weil katliam üzerine şu manşeti kullanır: «İsrail'in Baby-Yar'ı (*)». İsrail Televizyonu muhabiri ile konuşma yapan Amerikalı Yahudiler, katliamı öğrendikleri gün Yahudi olduklarından dolayı utanç duyduklarını söylerler. İngiliz Yahudi topluluğunun en önemi yayın organı **Jewish Chroni** de şunları yazacaktır: «Beyrut kamplarının 'temizlenmesinden' sonra sıra şimdi, bize utanç veren bu iğrenç işe izin veren veya bulaşan herkesin İsrail'den temizlenmesindedir.»

(*) Naziler İkinci Dünya Savaşı sırasında Ukrayna'nın Baby-Yar bölgesinde onbinlerce Yahudiyi idam etmişlerdir.

20 EYLÜL PAZARTESİ

«Beyrut'ta İşlenen Savaş Suçu»

Kırk kadar zırhlı araçla desteklenen Lübnan Ordusu'na bağlı 1500 asker, her iki kampın etrafında bir «güvenlik kordonu» oluşturur. Lübnan birliklerinin gövde gösterisi, çevre semtlerde gece boyunca devam eder. Pazartesi sabahı ise ortada bir tane bile İsrail askeri görülmez.

Yeni cesetlerin bulunmaya devam ettiği kamplarda bir ölü kokusu gezinmektedir. Şatila Kampı'nın girişinde, iki toplu mezarın yanında 100'den fazla ceset yere dümdüz yatırılmıştır. Birçok ceset daha şimdiden çürümüş ve tanınması olanaksız hale gelmiştir. Cesetler bir büyük çukura indirilmiş ve sönmemiş kireçle kaplanmadan önce yan yana dizilmişlerdir. Bir gün önce başlayan gömme işlemi, daha birçok gün devam edecektir.

Kamp sakinleri kurtarma ekiplerine aldırmaksızın, kâh kaybolan bir yakınını, kâh kıymetli bir eşyasını bulma umuyla başıboş dolaşmaktadırlar. Yanında bir kadınla, iki çocuk bulunan yaşlı bir erkek, Şatila Kampı'nda, eskiden evleri olan yıkıntılar arasında eşyalarını araştırmaktadırlar. Çıglıkları, çok yakınlarında bulunan yardım ekiplerinin kulak zarlarını patlatmaktadır. Yine de yardım ekibinden hiç kimse, dönüp onlara tek kelime etmeye cesaret edememektedir. Daha ileride, genç bir adam, erkek kardeşinin cesedinden arta kalanları aramaktadır. Arama sırasında her duvarın ardında yeni bir ceset bulur. Yıkılmış bir kulübenin yanında üç genç aralarında fısıldaşmaktadırlar. Bir gazeteci yanlarına geldiğinde içlerinden biri gazeteciye şöyle der: «Artık asla başkalarının sözlerine güvenemeyeceğiz. Asla güvenliğimizi ve geleceğimizi başkalarının ellerine terketmeyeceğiz. Kendi güvenliğimiz ve ge-

leceğimizle bizzat biz ilgileneceğiz.» Kamp sakinleri kırk saat boyunca yaşadıkları katliamın etkisiyle halen şaşkınlık içindedir. Öğlene doğru, koyu yeşil üniforma giyen Lübnan askerlerinden farklı olarak, mavi-yeşil üniforma giymiş Lübnan askerleriyle dolu iki kamyonun görünmesi, yaşanan dehşetin halk arasında yeniden yayılmasına yeter. Söylenti derhal yayılır: «Haddad'ın milisleri geri geliyorlar.» Korkudan şaşkına dönmüş yüzlerce insan, kuzeye doğru kaçmaya başlar. Kaçanlar, ancak öğleden sonra, yetkililerin kendilerine teminat vermeleri üzerine kampa geri gelmeyi kabul edeceklerdir.

Batı-Beyrut'ta, İsrail birliklerinin geri çekilme işlemleri Pazartesi sabahından itibaren, merkezden çevreye kadar birçok bölgede daha hissedilir şekildedir. Amerika'nın yoğun baskıları sonucunda, 29 Eylül'de İsrail birlikleri, Uluslararası Barış Gücü'ne devredecekleri havaalanı dahil olmak üzere, dokuz gün içinde Beyrut'u tamamen boşaltacaklardır. Bu arada İsrail askerleri aramalara, kimlikleri soruşturmaya, silah ve cephane depolarını araştırmaya devam ederler. Birçok semti dolaşıp, hoparlörle halktan silahlarını teslim etmelerini isterler. İsim listeleri ellerinde olmak üzere, İsrail plakalı askeri veya bazen sivil araçlar içinde, sokaklarda uzun uzun gidip gelirler. Yanlarında bazen muhbirler de bulunmaktadır. Nöbetçi karakolların, basın kuruluşlarının veya Filistin davasına sempati duyan Lübnan soluna ait örgütlerin sorumlularının evlerinin önünden yavaşça geçmekte, dönüş yaptıktan sonra yeniden geçmektedirler. Bazen Bay X'in orada olup olmadığına ilişkin bilgi almak için dururlar. Eğer yoksa, bir saat sonrası için ona randevu verirler. Bazı arabaların içinde gözleri bantlı, elleri arkasından bağlı siviller görülebilmektedir. Hiç kimse Beyrut'ta, ne kadar Lübnanlı ve Filistinli'nin tutuklandığını, ne kadarının halen tutuklu olduğunu, ne kadarının serbest bırakıldığını ve tutuklananların nereye götürüldüğünü tam olarak bilmemektedir. Lübnan basını ise 1000-1500 kişinin tutuklandığını ileri sürmektedir.

İsrail askerleri, FKÖ'nün Batı-Beyrut'taki Bilimsel

Araştırmalar Merkezi'nin zengin kitaplığını boşaltmaya devam ederler. Kitaplar ve belgeler özel olarak kiralanan kamyonlara darmadağın bir şekilde yığılmıştır. Bir jip ve bir tank harekâtın korumasını yapmaktadır. Bir Lübnanlı gazetecinin harekâtı yöneten İsraili subaya soru sorması üzerine subay, askerlerinin götürmeye yararlı olduğuna inandığı her şeyi taşıdıkları yanıtını verir. «Biz, kitapları seven bir halk olduğumuz için kitaplara çok büyük saygımız vardır» diye sözlerine devam eder. Gazetecinin, burasının bir araştırma merkezi olduğunu anımsatması üzerine, subay karşılık olarak şunları söyler: «Burası bir casusluk merkezidir. Aydın Filistinli yoktur. Burada yalnız casuslar barınmaktadır. İşte ispatı, içeride İsrail subaylarının biyografilerini bulduk.» (*) Günlük yaşam, beş gündür yiyecek gereksinimi karşılanmayan, elektrikleri kesik ve kısmen susuz kalmış olan Batı-Beyrut'ta giderek düzene girmektedir. Diğer yandan, mazot sıkıntısı halen çalışan son büyük hastane olan, «Amerikan Hastanesi»ni kapanma tehlikesiyle karşı karşıya bırakmaktadır.

İsrail'de gazeteler, katliamın açıklanmasından sonra ilk defa yayınlanırlar. **Haaretz** Gazetesi şu manşeti kullanır: «Beyrut'ta İşlenen Savaş Suçu.» Gazetenin savaş muhabiri Zeev Schiff yazısına şu sözlerle başlar: «Beyrut'taki mülteci kamplarında bir savaş suçu işlendi. Falanjist'ler yüzlerce, belki de daha fazla yaşlıyı, kadını ve çocuğu öldürdüler. Aynen, Yahudilere karşı uygulanan pogromlardaki gibi. Resmi sözcünün ileri sürdüğü gibi bu suçtan, ancak Cumartesi öğleden sonra, Beyrut'ta görevli

(*) Filistin Bilimsel Araştırmalar Merkezi, 1964 yılında Beyrut'ta kurulmuştur. Müdürünün diplomatik bir statüsü vardır. Kütüphanesinde bugüne kadar hiç yayınlanmamış bir el yazması koleksiyonu da dahil olmak üzere, Filistin ve İsrail toplumları üzerine yayınlanmış birçok yapıt ve Filistin'de, İngiliz mandası döneminde yayınlanmış gazetelerin bir koleksiyonu da bulunmaktadır. Bilimsel Araştırmalar Merkezi ayrıca, **Şuun Falastinia** (Filistin Sorunu) dergisi ve Filistin sorunu üzerine yazılmış birçok eser yayınlamaktadır.

yabancı muhabirlerin haberleri sonucunda haberdar oldukları doğru değildir. Cinayetleri ben Cuma günü sabahleyin öğrendim. Bu haberi, önemli bir görevi olan bir şahsiyete ilettim ve onun derhal harekete geçtiğini biliyorum. Bu demektir ki, katliam Perşembe akşamı başlamıştı ve Cuma sabahı benim haberim olduğunda, hiç şüphesiz benden önce başkaları tarafından da öğrenilmişti.» Bu gazetenin başyazısında şunlar okunabilir: «Bu korkunç suçun işlendiği koşullar tartışmasız İsrail'in, yüzlerce savunmasız insanın öldürülmesinde dolaylı veya dolaysız sorumluluğu bulunduğunu göstermektedir. (...) Üst düzeyde kararlar alan gruba dahil olan Genel Kurmay Başkanı Rafael Eytan ve Savunma Bakanı Ariel Şaron'un görevlerinden alınması, başımızı kaldırıp, tüm dünyanın gözlerinin içine bakabilmemiz için ilk ve gerekli koşuldur.»

İşçi Partisi'nin yayın organı **Davar** Gazetesi, başlık olarak «Beyrut Yüz Karası»nı kullanır ve şunlar yazar: «Artık İsraili olmak zordur (...) Bu işten dolayı bize düşen sorumluluktan kurtulamayacağız. Deyir Yassine katliamını yapanlar, Kibya komutanı ve Daniel Pinto (*)'nın cezasını indirenler bugün tüm bir halkı lekelemektedirler.» **Hanna Zemer** Gazetesi'nin kadın yöneticisi «İsrail devletini ahlâkî bir çöküntüye uğratan vicdansız hükümet» diye yazar. «Eğer hükümet orduyu Beyrut'ta kalmaya zorlar ve orduya dünyanın bu yerinde bir jandarma rolü oynamaya devam ederse, yedek asker kartlarımızı teslim etmeyeceğiz, fakat yakında kimlik kartlarımızı teslim edeceğimiz günler gelecektir, çünkü artık böyle bir kimlik bize ait olmayacaktır.» **El-Hamışmar** (MAPAM'ın yayın organı) Gazetesi şunları yazar: «Bu katliam Lübnan savaşında, Yahudilere soykırıma uğramalarından sonra başlarına gelen en büyük felakete neden olmuştur.» Araplarla olan ilişkilerde genel olarak rejime yakın olan, tanınmış akşam

(*) Mart 1978'de, Lübnan'a yapılan İsrail saldırısında, iki sivili öldüren İsraili subay Pinto'ya, askerî mahkeme tarafından verilen cezaı indiren Genel Kurmay Başkanı Rafael Eytan'ı kastetmektedir.

gazeteleri bile sorumluluktan kaçmamaktadırlar: **Yedioth Aharonoth** ve **Maariv** Gazeteleri İsrail'in katliamdan, dolaylı olarak belli bir sorumluluk taşıdığına dikkatleri çekerler.

Sağ partilerdeki rahatsızlık ortadadır. Yöneticilerinin bir çoğunun şu sözleri tekrarladıkları işitilir: «En iyisi bu olayı hiç konuşmamak, çünkü İsrail'e zararı dokunmaktadır.» Diğerleri ise kendilerini temize çıkarmak için şöyle derler: «Orta Doğu'da ilk defa bir katliam olmuyor ya?» Fakat bu tepkiler çeşitli çevrelerin öfkesini tam olarak yansıtmamaktadır. Gazeteler, Cumartesi günü ve daha sonraki günlerde birbirlerine eşit derecede sert yazılar ve açıklamalar yayınlarlar. Nobel ödülü sahibi Bachevis-Singer'in oğlu İsrail Zamir şunları yazacaktır. «Bugüne kadar pogrom kelimesinin, kurban olarak doğrudan biz Yahudileri ilgilendiren bir anlamı vardı. Başbakan Begin bu kelimenin önemini 'yaydı': Baby-Yar, Lidice, Oradour katliamları olmuştu, şimdi de artık, Sabra ve Şatila katliamları var.» **Yedioth Aharonoth**'un ortağı, yazar Amos Kenan şöyle yazar: «Bir hamlede yeryüzünde, sizin tüm servetiniz olan milyonlarca Yahudi çocuğunu kaybettiniz. Bay Begin Auschwitz'in çocukları artık size ait değildir. Onları hiç kâr etmeden sattınız.»

«Hristiyanlar Müslümanları öldürdülürse, bundan Yahudiler neden sorumlu olsun?» diyen İçişleri Bakanı Joseph Bourg'a yanıt olarak, romancı İzhar Smilanski şöyle alay eder: «Arenaya aç arslanları bıraktınız. Arslanlar da insanları parçaladılar. Şu halde suçlu arslanlardır! İnsanları parçalayıp yiyen onlar değil mi? Arslanlara kapıları açıp, arenaya girmelerine izin verdiğinizde, insanları parçalayıp yiyeceklerini önceden kim kestirebilirdi?» Yazar Amos Oz başka bir üslûpla şunları yazar: «Yorkshire karın deşenini, öksüz genç kızlar yurduna çağıran kişi, üst üste yığılmış cesetleri gördüğünde, onunla sadece çocukların başlarını yıkamasıyla yetineceği konusunda anlaşmış olduklarını ileri süremez.»

Maariv Gazetesi'nin savaş muhabiri Yaakov Erez yazısına, 1903 yılında Kichinev'deki Yahudi pogromunun ar-

dından ulusal Yahudi Şairi Hayim Nahman Bialik tarafından yazılmış ve katliamın ertesinde, kendisinin de şahsen şahit olduğu görüntüleri anlatan ünlü dizelerini ekler. İsrail'de okulda herkes bu şiiri (Katliam Şehrinde) ezberler. **Kol İsrail**'de röportaj muhabiri olan Gaby Zohar, kamplara yaptığı ziyaretten allak-bullak olmuş şekilde döner ve şu açıklamayı yapar: «İster bir soruşturma komisyonu kurulsun ya da kurulmasın, bu sonuç bir katliamın olduğunu bildiğimizi ve bu katliamı durdurabileceğimiz halde, hiçbir şey yapmadığımız gerçeğini değiştiremez.» Gazetelerde «okuyucu köşelerine» sel gibi mektup akar. Örneğin, genç bir yedek asker, Avişay Grossman şöyle yazar: «Beyrut kamplarındaki ceset yığınları ilk defa olarak, İsrail ordusunun bir parçası olmamdan dolayı utanmama neden oldu.» (**El-Hamishmar**). Yedek subay Benny Barabash, **Haolam Hazé** Gazetesi'ne şunları yazar: «Ordumuzun başında benim, birçok defalar şahsen duyduğum 'İyi bir Arap, ölü bir Araptır' diye biri bulunmaktadır.» Romancı İtzhak Orpaz şu açıklamada bulunur: «Sevdiğim bir ülkeyi, korkunç derecede iğrenç bir çılgınlıklar ve ölümler içinde alt üst ettiğinizden dolayı sizleri asla affetmeyeceğim. Soykırımda yitirdiğim annem ve babam Sabra ve Şatila Kampları'nda ikinci defa öldürüldüler.»

Tarihçi ve siyaset bilimi profesörü, Jerusalem İbrani Üniversitesi'nde öğretim üyesi ve İşçi Partisi üyesi Zeev Sternhell derste öğrencilerine şunları söyler: «Beyrut'ta işlenen savaş suçundan dolayı hükümet ve İsrail toplumu ahlaki, siyasi ve hukuki bir sorumluluk altındadır. Eğer bu suçu biz işlemediysek, işlenmesine izin verdiğimiz tartışma götürmez bir gerçektir.»

Bu tepkilerin etkileri öyle basit değildir. Gallup'un, 1700 kişi arasında yaptığı bir kamuoyu araştırması, İsrail halkının %60'ının Beyrut katliamlarından hükümeti şu ya da bu şekilde sorumlu tuttuğunu ve %80'inin de Lübnan Savaşı'nın İsrail'e zarar verdiğini düşündüğünü ortaya çıkarmıştır (23 Eylül'de **Haaretz** Gazetesi'nde yayınlandı.)

Ertesi gün, yani Salı günü hükümetin haftalık toplan-

tısı yapılır. Toplantıda katliamlar üzerine hiçbir görüşme yapılmaz. Beyrut'tan geri çekilme sorunu gündemdedir. Ariel Şaron şehirde daha birçok haftalar kalmak gerektiğini açıklar. «Beyrut», der, «kuzeye gidişin anahtarıdır.» Bakan Zippori, Şaron'un sözünü keserek, «Kuzeyden neyi anlıyorsunuz? Trablus'u, Zahle'yi mi ele geçireceğiz?»

Zippori, en erken zamanda Beyrut'un boşaltılması gerekliliği üzerinde durur. Bakanlar Ouzan (TAMI), Ben Porat (TELEM), Berman (Liberaller) ve Hamer (Ulusal Dinci Parti)'in düşünceleri de aynı yöndedir. Bu bakanlar, Batı Beyrut'un işgali ve bunun üstüne Sabra ve Şatila katliamlarının, diasporadaki Yahudiler de dahil tüm dünyada İsrail'in görünümüne zarar verdiğiine işaret ederler. Sonuçta hükümet, soruşturma komisyonunun kurulması konusunda Menahem Begin'in kesin muhalefetine boyun eğir.

Ertesi gün, Knesset olağanüstü toplantıya çağrılır. O gün, İşçi Partisi Genel Başkanı Şimon Perez en önemli konuşmalarından birini yapar: «Yahudi ulusu vicdanıyla başbaşadır» diye bağırır. «Bu çocuk, kadın ve ihtiyar cesetlerini örten beton yığınları arasından, ahlaki bir çöküntünün gözüktüğü kanısındayız. Toprak ayaklarımızın altında titremektedir (...) Bay Begin, Lübnan Savaşı'nın Kippour Savaşı'nın sarsıntısını sildiğinden dolayı övünmektedir. Kippour Savaşı yerine başka bir sarsıntının ortaya çıkmasında kendisinin ön ayak olduğunu söylemenin üzüntüsü içindeydim.» Bundan sonra Şimon Perez, Begin'i sorumsuz siyasetiyle antisemitizmi beslemekle suçlar Şimon Perez'in ardından, hukukçu ve Şinuy Partisi Milletvekili Amnon Rubinstein konuşur. Rubinstein bir soruşturma komisyonunun kurulması zorunluğu üzerinde durur. Konuşmasında şöyle haykırır. «Suriyeli'ler Zahle Kentini bombardıman ettiklerinde ki —nereden bakılırsa bakılsın barbarca bir harekettir— Başbakanımız 8 Mayıs 1981 tarihinde, Dışişleri ve Savunma Komisyonu'nda yaptığı konuşmada şöyle demiştir! 'Bugün Lübnanlı Hristiyanlara karşı girişilen bu eylem, 40'lı yıllarda Avrupa'da, Yahudilere karşı girişilen eylemlerin tamamen aynısıdır.' Başba-

kan Nazilerin Yahudilere yaptıklarını söylemek istiyor. Fakat çocuklar, anne ve babalarının gözleri önünde, annelerinin kollarında boğazlandıklarında, parçalanmış cesetleri yere atıldığında, iğrenç ve tanımlanamayacak zulümler yapıldığında, Nazilerin yaptıkları gibi, insanlar çukurların yanına götürülüp, orada kurşunlandıktan sonra buldozerlerle gömüldüklerinde, Bay Begin'in Naziler'in eylemleriyle yaptığı benzetmelerin artık geçerliği kalmaz.»

Parlamento Başkanı konuşmacıya, konuşma süresinin sonuna geldiğini anımsatması üzerine Amnon Rubinstein Başkana şu yanıtı verir: «Sayın Başkan, kamplarda ölen her çocuk için bana bir saniye veriniz.» Konuşmasına daha güzel bir şekilde şöyle devam eder: «Biz, dünyadaki diğer halklar arasında en çok eziyet çekmiş olan bir halkız. Cinayetleri, ırkçılığı, işkenceleri gördük. Bu nedenle herkesten çok daha fazla dikkatli olmalıyız ve bu işkenceleri yapma eğilimindeki insanlarla işbirliği içinde olmamalıyız. Irkçılığın en aşırı düşmanı olmalıyız. Başka uluslar arasında kan farklılıkları yaratmaya hakkımız yoktur. Bizim için ölen tüm çocuklar birdir.»

Kürsüde konuşma sırası Ariel Şaron'dadır. Tartışmaya yer vermeyecek şekilde şunları ileri sürer: «Bir soruşturma komisyonu kurulması da dahil olmak üzere, bu talih-siz olayı ordumuza maletme yönündeki her girişim Tsahal'a, onun sorumlularına ve tüm İsrail halkına karşı işlenecek bir haksızlıktır.» Bundan sonra muhaliflerinin oturduğu yöne doğru şunları söyler: «Sayın Perez, savunma bakanı olduğunuz dönemde, Tell el-Zaatar katliamı sırasında İsrail Ordusu'nun subayları neredeydi? Sizi bunu açıklamaya çağırıyorum!» İşçi Partisi lideri bu imalı sözleri kesin olarak yalanlar. Birkaç gün sonra, yedek general Benyamin Ben Eliezer, kendinin de aralarında bulunduğu üç subayın 1976 yazında, Falanjist'lere gittiklerini, ama Tell el-Zaatar katliamından on beş gün önce İsrail'e geri döndüklerini söyleyecektir (**Yedioth Aharonoth** 24 Eylül 1982).

Menahem Begin kürsüye geldiğinde gerginlik son noktasındadır. «İsrail suçlu değildir. Tsahal suçlu değildir,» der.

«Bir felâket olmuştur. Başka felâketler sadece Lübnan'da değil, İsrail'de de meydana gelmiştir. Size listesini göstermemi ister misiniz?»

İsrail'de, özellikle bir soruşturma komisyonu kurulmasını talep eden gösteriler ve yürüyüşler birbirini izlemektedir. Kendiliğinden gelişen gösteriler artık hesap edilememektedir. Bu arada bir sürü dilekçe imza edilmektedir. Tel-Aviv'deki bir gösteri sırasında, bir hukuk öğrencisi şöyle konuşur: «Arafat kovulan ve istenmeyen bir halkı, saygı duyulan ve herkesin tanıyıp sevdiği bir halk haline getirmiştir. Begin ise, herkesin saygı duyduğu ve tanıyıp, sevdiği bir halkı, kovulan ve istenmeyen bir halk haline getirmiştir. Arafat halkını birleştirdi. Begin ise, halkını böldü. Arafat bir yenilgiyi, bir zafere dönüştürmeyi başardı. Begin ise, bir zaferi bir yenilgiye dönüştürmeyi başardı.» Jerusalem'in büyük sinagogu önünde, başlarında takkeleri bulunan dinci göstericiler hükümetin istifasını isterler. İçlerinden biri: «Bugüne kadar, Lübnan'da dökülen kanlar için sadece laikler gösteri yaptılar. Dinciler ise sustular. Ahlâk tekeli salt bu laiklere ait değildir. Bunu biz de protesto ediyoruz,» der. Gittikçe artan kamuoyu baskısının, 25 Eylül'de Tel-Aviv'de, 400.000 kişinin katılmasıyla İsrail devletinin kuruluşundan beri en görkemli gösteri yürüyüşüne dönüşmesi üzerine hükümet, 28 Eylül'de bir soruşturma komisyonunun kurulmasını kabul eder.

Ordu ise, susmayı tercih etmektedir. Sabahleyin Genel Kurmay toplanır. Toplantıda hazır bulunanlardan birinin, **Davar** Gazetesi muhabirine söylediğine göre, Genel Kurmay Başkanı «Sabra ve Şatila olayları»na sadece beş dakika ayırmıştır. Hiç kimse en ufak bir eleştiride bulunmamış, hiçbir soru sorulmamıştır. Toplantıya katılanlardan hiç biri söz istememiştir.

Aynı saatlerde Şatila'da, bir toplu mezarın yanında bir kadın, sürekli gidip gelmektedir. Aralarında 4 aylık bebeğinin de bulunduğu, ailesinden 13 kişi öldürülmüştür. Birden durur, yere oturur, başından aşağı toprak döker ve «Şimdi ben nereye gideceğim?» diye ağlamaya başlar.

— BİTTİ —

Burada yayınlanan araştırma Sabra ve Şatila katliamlarının hemen ertesinde başlanan bir çalışmanın ürünüdür. Elinizdeki çalışma birçok asker ve sivil İsraili, Filistinli, Lübnanlı ile yabancı gazetecinin görgü tanıklığına dayandırılmıştır. Araştırmamda uluslararası, Lübnan ve İsrail basınından, İsrail hükümeti tarafından kurulan soruşturma komisyonunda verilen ifadelerden, İsrail Parlamentosu (Knesset)'nin tutanaklarından, Ortadoğu radyolarını dinleme servislerinden, uluslararası basın ajanslarının telgraf ve mesajlarından ve İsrail, Filistin ve Lübnan kaynaklı belgelerden en geniş şekilde yararlandım. Bu şekilde topladığım bilgileri, doğruluğuna emin olmadıklarımı ayıklayarak inceledim ve birbirleriyle karşılaştırdım.

A. K., Kasım 1982